

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Opole, dnia 11 października 2016 r.

Poz. 2069

UCHWAŁA NR XXII/232/2016 RADY MIEJSKIEJ W LEWINIE BRZESKIM

z dnia 29 września 2016 r.

w sprawie uchwalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016 r. poz. 446) w związku z art. 87 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 zm. z 2015 r. poz. 397, poz. 774, poz. 1505) oraz Rada Miejska w Lewinie Brzeskim uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019 dla Gminy Lewin Brzeski zaopiniowany pozytywnie przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Lewina Brzeskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodniczący Rady

Waldemar Włodek

Załącznik
do uchwały nr XXII/232/2016
Rady Miejskiej w Lewinie Brzeskim
z dnia 29 września 2016 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
NA LATA 2016-2019
DLA GMINY LEWIN BRZESKI**

Lewin Brzeski 2016

Wstęp

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Zgodnie z brzmieniem art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016 r. poz. 446) zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m.in. ładu przestrzennego, kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zapowiadane jest tworzenie warunków prawnych do odpowiedzialnego kreowania i realizowania ochrony dziedzictwa kulturowego przez samorządy terytorialne oraz podjęcie inicjatywy legislacyjnej dla uwzględniania interesów ochrony zabytków w całym ustawodawstwie, jak również stworzenie warunków prawnych do nowego systemu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami.

Program z założenia zgodny jest z innymi dokumentami o charakterze strategicznym dla gminy (w tym zwłaszcza przyjętej w 2005 r. aktualizacji Strategii Rozwoju Gminy Lewin Brzeski na lata 2005-2015). Cele i priorytety wyznaczone w programie wynikają zarówno z wymagań ustawowych, jak również podporządkowane są głównemu celowi działań samorządu, jakim jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju gminy, prowadzącego do poprawy jakości życia lokalnej społeczności. Podporządkowane jest temu planowanie strategiczne gminy, które łączy problematykę społeczną, gospodarczą i przestrzenną.

W strategii określone zostały misje rozwojowe gminy:

- 1) stworzenie warunków dla inwestorów;
- 2) wykorzystywanie zasobów i walorów gminy;
- 3) popieranie grup producentów rolnych;
- 4) wspieranie edukacji, kultury i sportu.

Gminny program opieki nad zabytkami realizować będzie zatem tę sferę działań prorozwojowych, która ma na celu poprawę funkcjonowania materialnego dziedzictwa kulturowego decydującego w znacznym stopniu o zasobach i walorach gminy. Na dziedzictwo kulturowe człowieka składają się dobra kultury i dobra natury. Zabytki – dawne materialne i niematerialne dobra kultury są ważną częścią składową tego dziedzictwa. Ich ochrona została zadeklarowana jako konstytucyjny obowiązek państwa co zostało zapisane w art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zabytki są nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest dziełem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, a także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki. Czas przemian i II wojna światowa wpłynęły negatywnie na stan zabytków. Poważnym problemem stał się brak środków i społecznego zrozumienia dla idei ochrony naszego dziedzictwa. Przemiany czasu transformacji sprawiły, że liczne zabytki zostały oddane w prywatne ręce – ludzi niejednokrotnie ratujących je przed zagładą, ale także ludzi bardzo często niedoceniających ich wartości pozamaterialnych, niepotrafiących dobrze sprawować opieki gwarantującej ich przetrwanie.

Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków m.in. za pośrednictwem organów samorządowych różnego szczebla. W tym względzie władzom gminy przypisana została istotna rola w kreowaniu ochrony dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach. Gminy z jednej strony są właścicielami dużej ilości dóbr kultury materialnej, z drugiej strony dysponują aparatem administracyjnym umożliwiającym prowadzenie właściwej polityki względem tej sfery życia publicznego. Przedstawiony *Program opieki nad zabytkami gminy Lewin Brzeski*, opierający się na innych dokumentach i opracowaniach, stanowić będzie ich uzupełnienie i podstawę do działań samorządowych związanych z ochroną dóbr kultury w okresie czterech lat od podjęcia uchwały przez Radę Miejską w sprawie przyjęcia niniejszego programu.

Niezbędnym wydaje się objaśnienie pojęć używanych w niniejszym dokumencie dotyczących zagadnień w nim zawartych i poruszanych.

Podstawowe, wybrane pojęcia związane z ochroną zabytków wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 3):

Za zabytek uznaje się - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

Za zabytek nieruchomy uznaje się w szczególności: krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji (art.6 ust. 1 pkt 1).

Za zabytek ruchomy uznaje się w szczególności: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji (art. 6 ust. 1 pkt 2).

Za zabytki archeologiczne uznaje się w szczególności: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej (art. 6 pkt 3).

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny to przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg (art. 3 pkt 12).

Historyczny zespół budowlany to powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi (art. 3 pkt 13).

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3 pkt 14).

Ochronie podlegać mogą **nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne** nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art.6 ust. 2).

I. Podstawy prawne i główne cele gminnego programu opieki nad zabytkami

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 5 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016 r. poz. 446) oraz art. 87 ust 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014.1446 z późn. zm.). Burmistrz Lewina Brzeskiego sporządza na okres 4 lat Program Opieki nad Zabytkami Gminy Lewin Brzeski (art. 87 ust. 3 w/w ustawy). Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez Radę Miejską, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu. Program ogłaszany jest dzienniku urzędowym województwa opolskiego.

Ogólne wytyczne do sporządzenia programów ujęte są w dokumencie Narodowa Strategia Kultury na lata 2004 – 2013 przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. oraz jego przedłużeniu Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 -2020 przyjętym w 2005 r. Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury jest Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. Program ten jest zgodny z narodowym planem rozwoju oraz założeniami do Krajowego Programu Zabytków.

Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego ma określony plan działania.

Wytyczne zostały strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków:

- 1) przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
- 2) podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa;
- 3) poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
- 4) intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określiła zasadnicze cele programów opieki nad zabytkami:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Celem Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lewin Brzeski – opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków – jest stworzenie całościowej i wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy Lewin Brzeski realizowanej w 4-letnich cyklach – etapach, środkami optymalnymi, dostępnymi przez gminę, przede wszystkim prawnymi (zapisy dotyczące ochrony zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego). Program określa również kierunek podejmowanych przez gminę działań, mających na celu szeroko pojętą ochronę dziedzictwa kulturowego.

Głównym celem *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lewin Brzeski* jest wzmocnienie ochrony i opieki nad zabytkami, która jest istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w gminie, poprzez:

- 1) możliwość udzielenia dofinansowania dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków zgodnie ze stosowną uchwałą Rady Miejskiej w Lewinie Brzeskim w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze Gminy Lewin Brzeski;
- 2) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikającej z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
- 3) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 4) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 5) wyeksponowanie poszczególnych zabytków i walorów krajobrazu kulturowego;
- 6) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 7) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 8) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ponadto szczegółowym celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest poprawa stanu zachowania miejskiego i wiejskiego środowiska kulturowego oraz uświadamianie potrzeb i zasad ochrony tegoż środowiska wśród społeczeństwa Gminy Lewin Brzeski. Środkiem realizacji tych założeń jest ustalenie w programie uwarunkowań, dotyczących zasad finansowania i organizacji działań ochronnych w stosunku do środowiska kulturowego oraz działań edukacyjnych i wychowawczych wobec społeczności zamieszkującej teren Gminy Lewin Brzeski, czyli:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;
- 2) wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 3) podejmowanie współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych na podstawie wcześniej określonych warunków;

- 4) wspieranie działań edukacyjnych, informacyjnych, turystycznych i innych mających na celu propagowanie znajomości zabytków i opieki nad zabytkami.

II. Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami

1. Uregulowania formalno-prawne

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. 2014.1446 z późniejszymi zmianami), regulująca w sposób całościowy pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania etc.

Zgodnie z art. 6 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* przez zabytek rozumiana jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Artykuł 7 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodne z prawem* (Dz. U. 2011.113.661);
- 2) uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego, o szczególnej wartości dla kultury, przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 3) utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały Rady Miejskiej, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych; w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Ponadto uwarunkowania prawne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują odzwierciedlenie w wielu obowiązujących aktach prawnych tj. m.in.

- 1) w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 2016.290) ochrona i opieka nad zabytkami polega m.in. na obowiązku zgłoszenia lub uzyskania pozwolenia na budowę przy obiekcie budowlanym lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków oraz pozwolenia na rozbiórkę po uzyskaniu pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a także uzgodnienia robót budowlanych lub rozbiórkowych z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
- 2) w ustawie o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. 2016.446), gdzie zadaniem własnym gminy jest ochrona zabytków i opieki nad zabytkami;
- 3) w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2015.1651), gdzie ochrona i opieka nad zabytkami polega m.in. na obowiązku uzgadniania z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków zamiaru usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub nie naliczania opłat za usunięcie drzew lub krzewów jeżeli usunięcie jest związane z odnową i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków;

- 4) w ustawie z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. 2014.849), gdzie ochrona i opieka nad zabytkami polega na zwolnieniu z podatku grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej;
- 5) w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2015.199), gdzie ochrona i opieka nad zabytkami polega m.in. na uwzględnianiu w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wymagań ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, uwarunkowań wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków, uzgadniania z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz projektów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania oraz projektów decyzji o warunkach zabudowy i projektów decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego zlokalizowanych na obszarach znajdujących się w rejestrze zabytków oraz w gminnej ewidencji zabytków;
- 6) w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2013.1232) ochrona i opieka nad zabytkami polega m.in. na finansowaniu ochrony środowiska i gospodarki wodnej w działaniach związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków i ogrodów będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- 7) w ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. 2014.153) ochrona i opieka nad zabytkami polega m.in. na prowadzeniu gospodarki leśnej w lasach, które są wpisane do rejestru zabytków i w lasach na obszarze których znajdują się zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków w uzgodnieniu z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- 8) w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 2015.782) ochrona i opieka nad zabytkami polega m.in. uzyskaniu pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków na sprzedaż, zamianę, darowiznę lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek oraz na podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ponadto gminie przysługuje prawo pierwokupu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków;
- 9) w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. 2012.987) ochrona i opieka nad zabytkami polega m.in. na gromadzeniu, przechowywaniu oraz zabezpieczaniu zabytków, wpisywaniem do rejestru zabytków muzealiów będącymi nieruchomościami w przypadku likwidacji muzeum.

Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, m.in.:

- 1) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015.1789);
- 2) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 113.661);
- 3) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2014.399);
- 4) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. 2004.1304);
- 5) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004.2153);
- 6) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004.259);
- 7) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2001 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz. U. 2011.510);

8) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. 2004.650).

2. Organy ochrony zabytków

Zgodnie z art. 89 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (nt. jego zadań zob. art. 90 ustawy);
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków (nt. jego zadań zob. art. 91 ustawy).

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska jako organ opiniodawczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa, który jest wyspecjalizowanym podmiotem wspierającym Generalnego Konserwatora Zabytków, będącym państwową instytucją kultury.

Przy Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniodawczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Gminny program opieki nad zabytkami a akty prawa wojewódzkiego i miejscowego

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Lewin Brzeski zgodny jest z kierunkami wyznaczonymi w Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r., w której kwestia opieki nad zabytkami jest traktowana w szerszym kontekście. Strategia stanowi najważniejszy element programowania strategii rozwojowej regionu. Dziedzictwo kulturowe, którego bogactwo często przewyższa stan posiadania innych, znacznie większych i zasobniejszych regionów w Polsce, jest znaczącym czynnikiem rozwoju województwa opolskiego. Wizytówką regionu są liczne kompleksy zabytkowej architektury sakralnej i świeckiej, w tym w szczególności franciszkański zespół klasztorny wraz z zabytkami mieszczańskimi i zamkowymi Głogówka, zespoły średniowieczne w Opolu i w wielu innych miejscowościach regionu. Z wielu szlaków w województwie opolskim na uwagę zasługują także droga św. Jakuba, przebiegająca z Europy wschodniej do Santiago de Compostela w Hiszpanii oraz szlak średniowiecznych polichromii brzeskich łączący ponad 20 obiektów z unikalnymi gotyckim malowidłami ściennymi. W regionie znajdują się liczne zabytkowe świątynie na obszarach wiejskich, a także zabytki techniki, rzemiosła i gospodarki oraz znaczące zabytki kultury przemysłowej, technicznej o hydrotechnicznej wartości zachowania, udostępniania i wykorzystania na cele turystyczne. W regionie jest również wiele obiektów o dużym znaczeniu historycznym oraz zbiorów sztuki, także współczesnej. Niestety stan techniczny wielu obiektów i zespołów dziedzictwa kulturowego jest zły, co kwalifikuje je do renowacji i rewitalizacji, tak aby podnosiły atrakcyjność turystyczną i społeczno-kulturową regionu. O tożsamości regionalnej świadczy także dbałość o dziedzictwo kultury niematerialnej, łączącej głównie tradycje kultury śląskiej i kresowej, co przejawia się m.in. w specyficznym dla regionu folklorze, obyczajowości, języku i sztuce kulinarnej. Region opolski wyróżnia tradycyjna kuchnia, z której kilkadziesiąt produktów znalazło się na listach produktów tradycyjnych regionie, kraju i Europie.

Program opieki nad zabytkami gminy Lewin Brzeski jest także zgodny z następującymi głównymi zasadami zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego w zakresie dziedzictwa kulturowego, które zostały określone w planie zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego tj.,

- 1) zachowanie ładu przestrzennego na terenach zabudowy historycznej poprzez:
 - a) zachowanie historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych,
 - b) dostosowanie nowej zabudowy w zakresie skali, formy, materiału i koloru do zabudowy historycznej,
 - c) objęcie szczególną ochroną elementów tworzących zabytkowy charakter przestrzeni;
- 2) obejmowanie prawną ochroną dziedzictwa kulturowego poprzez opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z określeniem stref ochrony konserwatorskiej – priorytet dla obszarów cennych pod względem zabytkowym;

- 3) nadawanie mocy prawnej Gminnym Ewidencjom Zabytków poprzez umieszczanie ich w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- 4) kompleksową ochronę obszarów i obiektów zabytkowych;
- 5) wykorzystanie obiektów i obszarów zabytkowych do pełnienia określonych funkcji, zgodnych lub niekolidujących z ich zabytkowym charakterem;
- 6) oszczędne kształtowanie krajobrazu kulturowego, a także przeciwdziałanie rozpraszaniu historycznie ukształtowanej zabudowy;
- 7) harmonizowanie zabytkowych układów urbanistycznych w powiązaniu z rozwojem osadnictwa i komunikacji;
- 8) zachowanie mieszkalno-usługowego charakteru centrow miast;
- 9) eksponowanie regionalnych cech środowiska kulturowego województwa opolskiego;
- 10) inicjowanie nowych form ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez tworzenie pomników historii i parków kulturowych w symbiozie z przyrodą i wymogami rozwoju społeczno-gospodarczego.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego zostały także określone główne kierunki polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, z którymi niniejszy dokument jest zgodny, tj.,

- 1) ochrona zabytkowego krajobrazu kulturowego;
- 2) ochrona historycznych układów przestrzennych;
- 3) ochrona obiektów i miejsc dziedzictwa kulturowego, w tym dóbr kultury współczesnej;
- 4) ochrona dziedzictwa archeologicznego;
- 5) ochrona materialnych i niematerialnych przejawów tradycji kulturowej ludowej;
- 6) ochrona miejsc pamięci narodowej świadectw przeszłości historycznej;
- 7) wykorzystania elementów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju regionu.

Ponadto w planie zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego zawarto podstawowe cele i priorytety ochrony dziedzictwa kulturowego, tj.:

- 1) utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa – tworzenie uwarunkowań przestrzennych sprzyjających zachowaniu tożsamości historycznej regionu, obejmowanie ochroną prawną najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, pomniki historii, parki kulturowe), rewaloryzacja zabytkowych centrów miast i wsi, poprawa stanu zachowania krajobrazu kulturowego i dziedzictwa regionalnego oraz odnowa wsi z zachowaniem jej historycznego charakteru, ochrona dziedzictwa archeologicznego; rozwój muzealnictwa i wystawiennictwa, rozwój instytucji opieki nad zabytkami, realizacja zadań własnych samorządu województwa w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- 2) ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego – uznanie dziedzictwa kulturowego za bogactwo stymulujące rozwój gospodarczy, wstrzymanie procesu degradacji założeń parkowo – pałacowych, wspieranie inicjatyw mających na celu podniesienie rangi obiektów i zespołów zabytkowych, wspieranie działań istniejących szlaków tematycznych oraz inicjatyw na rzecz tworzenia nowych, obejmujących charakterystyczne dla województwa cenne zespoły i obiekty zabytkowe;
- 3) promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego i rozwój tożsamości regionalnej – wspieranie działań zmierzających do udokumentowania i udostępniania dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego do promocji regionu opolskiego, edukacja społeczeństwa dotycząca regionalnego dziedzictwa kulturowego, powołanie instytucji do spraw dziedzictwa i współpraca z już istniejącymi, współpraca między regionami, tworzenie izb pamięci narodowej.

Powyższe cele mają swoje odzwierciedlenie w przedmiotowym dokumencie.

Niniejszy Program opieki nad zabytkami gminy Lewin Brzeski jest także zgodny ze Strategią Rozwoju Powiatu Brzeskiego na lata 2007-2020, gdzie głównymi celami rozwoju kultury w powiecie brzeskim są:

- 1) poprawa bazy kulturowej;

- 2) zwiększenie oferty kulturalnej i jej promocja;
- 3) kultywowanie tradycji ludowych, regionalnych (np. rękodzieło, potrawy regionalne);
- 4) promocja dziedzictwa kulturowego;
- 5) promocja twórców i ich osiągnięć.

Brzeg jest atrakcyjnym ośrodkiem kulturalnym i turystycznym o znaczeniu ponadpowiatowym dzięki swoim zabytkom, bazie hotelowej. Odrestaurowane starówki miast, oraz zabytki na terenach wiejskich przyciągają turystów. Zachowany jest zabytkowy charakter poszczególnych miejscowości: budowli, układu przestrzennego, parków i rezerwatów przyrody. W połączeniu z nowoczesną infrastrukturą, pozwala żyć mieszkańcom na wysokim poziomie, zachowując wszystko to co tworzy „korzenie”.

Program opieki nad zabytkami gminy Lewin Brzeski zgodny jest również ze strategicznymi dokumentami gminnymi, wyznaczającymi długofalowe kierunki społeczno-gospodarczego rozwoju gminy i sposoby ich realizacji tj.:

- 1) **miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego miasta Lewin Brzeski**, gdzie zostały określone zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, tj.:
 - a) ochronie dziedzictwa kulturowego podlegają zabytki architektury wpisane do rejestru zabytków Województwa Opolskiego,
 - b) wszelka działalność na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzgodnienia na etapie projektowania i wykonawstwa Wojewódzkiego Opolskiego Konserwatora Zabytków,
 - c) stanowiska archeologiczne podlegają ochronie,
 - d) w przypadku odkrycia podczas prowadzenia robót ziemnych lub budowlanych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy podjąć działania zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków,
 - e) ratownicze badania nowych obiektów archeologicznych należy przeprowadzić na warunkach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
 - f) w przypadku wpisania w okresie obowiązywania planu do rejestru obiektu położonego w granicach określonych rysunkiem planu obowiązują zasady ochrony tego obiektu określone w przepisie odrębnym w zakresie ochrony zabytków.
- 2) **miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wsi Skorogoszcz, Chróścina**, gdzie ustalono następujące zasady:
 - a) stanowiska archeologiczne. W obrębie chronionych stanowisk archeologicznych oraz ich bezpośrednim sąsiedztwie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę wszelkie zamierzenia inwestycyjne należy uzgodnić z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Ewentualne prace ziemne mogą być wykonywane jedynie po przeprowadzeniu ratowniczych badań archeologicznych za pozwoleniem konserwatorskim Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace archeologiczne i wykopaliskowe. Ratownicze badania archeologiczne finansuje inwestor. Powyższe pozwolenie konserwatorskie należy uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę i dala robót niewymagających pozwolenia na budowę – przed realizacją inwestycji. Spis zabytków archeologicznych podlega sukcesywnym uzupełnieniom i weryfikacji,
 - b) obiekty zabytkowe. Ustala się ochronę obiektów wpisanych do rejestru oraz w ewidencji zabytków architektury i budownictwa dla których ustala się wymóg konsultowania, uzgadniania oraz uzyskania stosownych pozwoleń zgodnie z przepisami szczególnymi na wszelkie działania inwestycyjne w zakresie przebudowy, rozbudowy, remonty i zmiany funkcji tych obiektów. Rozbiórki obiektów zabytkowych możliwe są jedynie w przypadku stwierdzenia ich złego stanu technicznego i wykonania odpowiedniej dokumentacji historyczno-architektonicznej. Spis zabytków architektury i budownictwa podlega sukcesywnym uzupełnieniom i weryfikacji,

c) strefa A ochrony konserwatorskiej – obejmuje obszar założenia pałacowo-parkowego łącznie z dawnym rynkiem oraz kościołem parafialnym wraz z otoczeniem. W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej wszelka działalność budowlana w tym podziały nieruchomości, budowa nowych obiektów, przebudowa, rozbudowa, nadbudowa, zmiana sposobu użytkowania obiektów istniejących wymaga pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Inwestor winien liczyć się z możliwością wykonania dodatkowych badań lub opracowań. Ochronie podlegają wszelkie obiekty podziemne i pojedyncze znaleziska oraz odkryte podczas remontów detale architektoniczne. Ustala się wymóg uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu na podjęcie wszelkich prac ziemnych, które uwarunkowane są przeprowadzeniem badań archeologicznych wyprzedzających i towarzyszących. Ewentualne prace ziemne mogą być wykonywane jedynie pod nadzorem służb archeologicznych Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków. W przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych wymagane jest podjęcie ratowniczych badań wykopaliskowych na koszt inwestora, za pozwoleniem Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Działania konserwatorskie w strefie zmierzają do jak najpełniejszej rewitalizacji układu przestrzennego i polegają na:

- zachowaniu rozplanowania ulic szczególnie ich historycznego przebiegu oraz ich przekroju i materiału z zachowaniem historycznej linii zabudowy oraz wysokości ścian zabudowy historycznych wewnątrz architektoniczno-krajobrazowych,
- zachowaniu historycznych podziałów działek ewentualnie nawiązania do dawnych podziałów,
- zachowaniu zasadniczych proporcji wysokości kształtujących sylwetę zespołu lub wnętrza,
- restauracji i modernizacji technicznej obiektów zabytkowych i obiektów o lokalnej wartości kulturowej znajdujących się pod ochroną konserwatorską ewentualnie rekonstrukcji historycznej architektury np.: ważnych dominant, elementów wewnątrz urbanistycznych,
- restauracji i rekonstrukcji historycznych i krajobrazowych układów urbanistycznych tj. na konserwacji zachowanych elementów zabytkowych układu terenu, zieleni, cieków i zbiorników wodnych, na usunięciu elementów zniekształcających historyczne założenia oraz odtworzeniu elementów zniszczonych,
- dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych proporcji powierzchni murów i otworów oraz nawiązaniu do lokalnej tradycji architektonicznej. Obowiązuje wymóg stosowania materiałów używanych historycznie z uwzględnieniem specyfiki lokalnej szczególnie w odniesieniu do pokryć dachowych (np.: dachówka, łupek itp.) i materiałów elewacyjnych,
- na dążeniu do przeprowadzenia kompleksowych badań archeologicznych, które na obszarze strefy winny wyprzedzać wszelką działalność budowlaną,

Strefa B ochrony konserwatorskiej - na terenach objętych strefą należy prowadzić działalność inwestycyjną uwzględniając istniejące już związki przestrzenne i planistyczne. Ustala się wymóg konsultowania i uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych w zakresie budowy nowych obiektów kubaturowych. Wymaga się, aby nowa zabudowa gabarytami i sposobem kształtowania bryły była zharmonizowana z zabytkową i odwoływała się do miejscowej tradycji architektonicznej między innymi poprzez stosowanie pokryć dachowych z materiałów tradycyjnych, naturalnych np.: dachówka, łupek w kolorystykach stonowanych oraz materiałów elewacyjnych z wykluczeniem np.: sidingu. Przy modernizacji obiektów należy wykazać szczególną dbałość o zachowanie historycznych detali architektonicznych. Na terenach objętych strefą działalność konserwatorska zmierza do:

- 1) zachowania zasadniczych elementów rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, podziału działek, i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych;
- 2) restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości obiektów;
- 3) dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy, przy złożeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.

Strefa E ochrony ekspozycji - stanowiąca zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołu i obiektów zabytkowych wsi Chróścina i Skorogoszcz o szczególnych wartościach krajobrazowych.

W obrębie strefy ustala się:

- 1) ograniczenie lokalizacji nowych zwartych kompleksów drzew oraz zwartej zabudowy ingerujących w sposób istotny w dotychczasową ekspozycję obiektów zabytkowych;
- 2) zakaz zmiany obecnego ukształtowania terenu;
- 3) obowiązek uzyskania opinii Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków odnośnie nowych inwestycji.

Strefa K ochrony krajobrazu kulturowego - obejmuje ochronę tereny integralnie związanego z zespołem zabytkowym lub o charakterystycznym wyglądzie. Działania konserwatorskie w strefie obejmują: restauracje zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem, ochronę krajobrazu naturalnego związanego z przestrzenią z historycznym założeniem, ochronę form i sposobu użytkowania terenów takich jak: rozłogi pól, układ dróg, zadrzewień śródpolnych, kompleksów leśnych, przebieg cieków wodnych. Zleca się utrzymanie wykształconego sposobu parcelacji gruntów i formy ich użytkowania. Zaleca się aby nowa zabudowa lokalizowana była w granicach historycznych siedlisk wsi. Ustala się obowiązek uzyskania opinii Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków odnośnie nowych inwestycji.

Strefa OW obserwacji archeologicznej - ze względu na możliwość stwierdzenia w trakcie prac ziemnych relikwów archeologicznych inwestor winien powiadomić pisemnie służby archeologiczne Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków o terminie rozpoczęcia prac ziemnych z 7 dniowym wyprzedzeniem celem dokonania lustracji archeologiczno-konserwatorskiej z urzędu. W przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych wymagane jest podjęcie ratowniczych badań wykopaliskowych na koszt inwestora, za pozwoleniem wojewódzkiego konserwatora zabytków. Bez powiadomienia dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych niewnikających w głąb gruntu poniżej 0,4 m oraz prac rolniczych.

- 3) **miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wsi Łosiów**, gdzie obowiązują następujące zasady:

Stanowiska archeologiczne. W obrębie chronionych stanowisk archeologicznych oraz ich bezpośrednim sąsiedztwie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę wszelkie zamierzenia inwestycyjne należy uzgodnić z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Ewentualne prace ziemne mogą być wykonywane jedynie po przeprowadzeniu ratowniczych badań archeologicznych za zezwoleniem konserwatorskim Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace archeologiczne i wykopaliskowe. Ratownicze badania archeologiczne finansuje inwestor. Powyższe pozwolenie konserwatorskie należy uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę i dla robót niewymagających pozwolenia na budowę – przed realizacją inwestycji tj. przed uzyskaniem zaświadczenia potwierdzającego akceptację przyjęcia zgłoszenia wykonywania robót budowlanych. Wykaz stanowisk archeologicznych podlega sukcesywnym uzupełnieniom i weryfikacji.

Obiekty zabytkowe. Ustala się ochronę obiektów wpisanych do rejestru oraz w ewidencji zabytków architektury i budownictwa dla których ustala się wymóg konsultowania, uzgadniania oraz uzyskania stosownych pozwoleń na wszelkie działania inwestycyjne w zakresie przebudowy, rozbudowy, remonty i zmiany funkcji tych obiektów. Rozbiórki obiektów zabytkowych możliwe są jedynie w przypadku stwierdzenia ich złego stanu technicznego i wykonania odpowiedniej dokumentacji historyczno-architektonicznej. Spis zabytków architektury i budownictwa podlega sukcesywnym uzupełnieniom i weryfikacji.

Strefa A ochrony konserwatorskiej – obejmuje obszar kościoła pw. św. Jana Chrzyciela z otoczeniem oraz XIX pałacu z parkiem. W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej wszelka działalność budowlana w tym podziały nieruchomości, budowa nowych obiektów, przebudowa, rozbudowa, nadbudowa, zmiana sposobu użytkowania obiektów istniejących wymaga pisemnego zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Inwestor winien liczyć się z możliwością wykonania dodatkowych badań lub opracowań. Ochronie podlegają wszelkie obiekty podziemne i pojedyncze znaleziska oraz odkryte podczas remontów detale architektoniczne. Ustala się wymóg uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu na podjęcie wszelkich prac ziemnych, które uwarunkowane są przeprowadzeniem badań archeologicznych wyprzedzających i towarzyszących. Ewentualne prace ziemne mogą być wykonywane jedynie pod nadzorem służb archeologicznych Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków. W przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych wymagane jest podjęcie ratowniczych badań wykopaliskowych na koszt inwestora za pozwoleniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu.

Działania konserwatorskie w strefie zmierzają do jak najpełniejszej rewaloryzacji układu przestrzennego i polegają na:

- 1) zachowaniu rozplanowania ulic szczególnie ich historycznego przebiegu oraz ich przekroju i materiału z zachowaniem historycznej linii zabudowy oraz wysokości ścian zabudowy historycznych wnętrz architektoniczno-krajobrazowych;
- 2) zachowaniu historycznych podziałów działek ewentualnie nawiązania do dawnych podziałów;
- 3) zachowaniu zasadniczych proporcji wysokości kształtujących sylwetę zespołu lub wnętrza;
- 4) restauracji i modernizacji technicznej obiektów zabytkowych i obiektów o lokalnej wartości kulturowej znajdujących się pod ochroną konserwatorską ewentualnie rekonstrukcji historycznej architektury np.: ważnych dominant; elementów wnętrz urbanistycznych;
- 5) restauracji i rekonstrukcji historycznych i krajobrazowych układów urbanistycznych, tj. na konserwacji zachowanych elementów zabytkowych układu terenu, zieleni, cieków i zbiorników wodnych, na usunięciu elementów zniekształcających historyczne założenia oraz odtworzeniu elementów zniszczonych;
- 6) na dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych proporcji powierzchni murów i otworów oraz nawiązaniu do lokalnej tradycji architektonicznej. Obowiązuje wymóg stosowania materiałów używanych historycznie z uwzględnieniem specyfiki lokalnej;
- 7) na dążeniu do przeprowadzenia kompleksowych badań archeologicznych, które na obszarze strefy winny wyprzedzać wszelką działalność budowlaną.

Strefa B ochrony konserwatorskiej - na terenach objętych strefą należy prowadzić działalność inwestycyjną uwzględniając istniejące już związki przestrzenne i planistyczne. Ustala się wymóg konsultowania i uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych w zakresie budowy nowych obiektów kubaturowych. Wymaga się, aby nowa zabudowa gabarytami i sposobem kształtowania bryły była zharmonizowana z zabytkową i odwoływała się do miejscowej tradycji architektonicznej między innymi poprzez stosowanie pokryć dachowych z materiałów tradycyjnych, naturalnych np.: dachówka, łupek w kolorystykach stonowanych oraz materiałów elewacyjnych z wykluczeniem np.: sidingu. Przy modernizacji obiektów należy wykazać szczególną dbałość o zachowanie historycznych detali architektonicznych. Na terenach objętych strefą działalność konserwatorska zmierza do:

- 1) zachowania zasadniczych elementów rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, podziału działek, i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych;
- 2) restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości obiektów;
- 3) dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy, przy złożeniu harmonijnego współhistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.

Strefa E ochrony ekspozycji - stanowiąca zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołu i obiektów zabytkowych wsi Łosiów o szczególnych wartościach krajobrazowych. W obrębie strefy ustala się:

- 1) ograniczenie lokalizacji nowych zwartych kompleksów drzew oraz zwartej zabudowy ingerujących w sposób istotny w dotychczasową ekspozycję obiektów zabytkowych;
- 2) zakaz zmiany obecnego ukształtowania terenu;
- 3) obowiązek uzyskania opinii Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków odnośnie nowych inwestycji.

Strefa K ochrony krajobrazu kulturowego - obejmuje ochronę tereny integralnie związanego z zespołem zabytkowym lub o charakterystycznym wyglądzie. Działania konserwatorskie w strefie obejmują: restauracje zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem, ochronę krajobrazu naturalnego związanego z przestrzenią z historycznym założeniem, ochronę form i sposobu użytkowania terenów takich jak: rozłogi pól, układ dróg, zadrzewień śródpolnych, kompleksów leśnych, przebieg cieków wodnych. Zleca się utrzymanie wykształconego sposobu parcelacji gruntów i formy ich użytkowania. Zaleca się aby nowa zabudowa lokalizowana była w granicach historycznych siedlisk wsi. Ustala się obowiązek uzyskania opinii Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków odnośnie nowych inwestycji.

Strefa OW obserwacji archeologicznej - ze względu na możliwość stwierdzenia w trakcie prac ziemnych relikwów archeologicznych inwestor winien powiadomić pisemnie służby archeologiczne Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków o terminie rozpoczęcia prac ziemnych z 7 dniowym wyprzedzeniem celem dokonania lustracji archeologiczno-konserwatorskiej z urzędu. W przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych wymagane jest podjęcie ratowniczych badań wykopaliskowych na koszt inwestora, za pozwoleniem wojewódzkiego konserwatora zabytków. Bez powiadomienia dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych niewnikających w głąb gruntu poniżej 0,4 m oraz prac rolniczych.

4) **miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wsi Strzelniki**, gdzie obowiązują następujące zasady, tj.:

Stanowiska archeologiczne - w obrębie chronionych stanowisk archeologicznych oraz ich bezpośrednim sąsiedztwie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę wszelkie zamierzenia inwestycyjne należy uzgodnić z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Ewentualne prace ziemne mogą być wykonywane jedynie po przeprowadzeniu ratowniczych badań archeologicznych za pozwoleniem konserwatorskim Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace archeologiczne i wykopaliskowe. Ratownicze badania archeologiczne finansuje inwestor. Powyższe pozwolenie konserwatorskie należy uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę i dala robót niewymagających pozwolenia na budowę – przed realizacją inwestycji. Wykaz stanowisk archeologicznych podlega sukcesywnym uzupełnieniom i weryfikacji.

Obiekty zabytkowe - ustala się ochronę obiektów wpisanych do rejestru oraz w ewidencji zabytków architektury i budownictwa dla których ustala się wymóg konsultowania, uzgadniania oraz uzyskania stosownych pozwoleń na wszelkie działania inwestycyjne w zakresie przebudowy, rozbudowy, remonty i zmiany funkcji tych obiektów. Rozbiórki obiektów zabytkowych możliwe są jedynie w przypadku stwierdzenia ich złego stanu technicznego i wykonania odpowiedniej dokumentacji historyczno-architektonicznej. Spis zabytków architektury i budownictwa podlega sukcesywnym uzupełnieniom i weryfikacji.

Strefa A ochrony konserwatorskiej – obejmuje obszar kościoła filialnego pw. św. Antoniego z otoczeniem.

W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej wszelka działalność budowlana w tym podziały nieruchomości, budowa nowych obiektów, przebudowa, rozbudowa, nadbudowa, zmiana sposobu użytkowania obiektów istniejących wymaga pisemnego zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Inwestor winien liczyć się z możliwością wykonania dodatkowych badań lub opracowań. Ochronie podlegają wszelkie obiekty podziemne i pojedyncze znaleziska oraz odkryte podczas remontów detale architektoniczne. Ustala się wymóg uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu na podjęcie wszelkich prac ziemnych, które uwarunkowane są przeprowadzeniem badań archeologicznych wyprzedzających i towarzyszących. Ewentualne prace ziemne mogą być wykonywane jedynie pod nadzorem służb archeologicznych Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków. W przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych wymagane jest podjęcie ratowniczych badań wykopaliskowych na koszt inwestora za pozwoleniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu. Działania konserwatorskie w strefie zmierzają do jak najpełniejszej rewaloryzacji układu przestrzennego i polegają na:

- 1) zachowaniu rozplanowania ulic szczególnie ich historycznego przebiegu oraz ich przekroju i materiału z zachowaniem historycznej linii zabudowy oraz wysokości ścian zabudowy historycznych wnętrz architektoniczno-krajobrazowych;
- 2) zachowaniu historycznych podziałów działek ewentualnie nawiązania do dawnych podziałów;
- 3) zachowaniu zasadniczych proporcji wysokości kształtujących sylwetę zespołu lub wnętrza;
- 4) restauracji i modernizacji technicznej obiektów zabytkowych i obiektów o lokalnej wartości kulturowej znajdujących się pod ochroną konserwatorską ewentualnie rekonstrukcji historycznej architektury np.: ważnych dominant, elementów wnętrz urbanistycznych;
- 5) restauracji i rekonstrukcji historycznych i krajobrazowych układów urbanistycznych, tj. na konserwacji zachowanych elementów zabytkowych układu terenu, zieleni, cieków i zbiorników wodnych, na usunięciu elementów zniekształcających historyczne założenia oraz odtworzeniu elementów zniszczonych;

- 6) na dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych proporcji powierzchni murów i otworów oraz nawiązaniu do lokalnej tradycji architektonicznej. Obowiązuje wymóg stosowania materiałów używanych historycznie z uwzględnieniem specyfiki lokalnej;
- 7) na dążeniu do przeprowadzenia kompleksowych badań archeologicznych, które na obszarze strefy winny wyprzedzać wszelką działalność budowlaną;

Strefa B ochrony konserwatorskiej - na terenach objętych strefą należy prowadzić działalność inwestycyjną uwzględniając istniejące już związki przestrzenne i planistyczne. Ustala się wymóg konsultowania i uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych w zakresie budowy nowych obiektów kubaturowych. Wymaga się, aby nowa zabudowa gabarytami i sposobem kształtowania bryły była zharmonizowana z zabytkową i odwoływała się do miejscowej tradycji architektonicznej między innymi poprzez stosowanie pokryć dachowych z materiałów tradycyjnych, naturalnych np.: dachówka, łupek w kolorystykach stonowanych oraz materiałów elewacyjnych z wykluczeniem np.: sidingu. Przy modernizacji obiektów należy wykazać szczególną dbałość o zachowanie historycznych detali architektonicznych. Na terenach objętych strefą działalność konserwatorska zmierza do:

- 1) zachowania zasadniczych elementów rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, podziału działek, i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych;
- 2) restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości obiektów;
- 3) dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy, przy złożeniu harmonijnego współlistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.

Strefa E ochrony ekspozycji - stanowiąca zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołu i obiektów zabytkowych wsi Strzelniki o szczególnych wartościach krajobrazowych. W obrębie strefy ustala się:

- 1) ograniczenie lokalizacji nowych zwartych kompleksów drzew oraz zwartej zabudowy ingerujących w sposób istotny w dotychczasową ekspozycję obiektów zabytkowych;
- 2) zakaz zmiany obecnego ukształtowania terenu;
- 3) obowiązek uzyskania opinii Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków odnośnie nowych inwestycji.

Strefa K ochrony krajobrazu kulturowego - obejmuje ochronę tereny integralnie związanego z zespołem zabytkowym lub o charakterystycznym wyglądzie. Działania konserwatorskie w strefie obejmują: restauracje zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem, ochronę krajobrazu naturalnego związanego z przestrzenią z historycznym założeniem, ochronę form i sposobu użytkowania terenów takich jak: rozłogi pól, układ dróg, zadrzewień śródpolnych, kompleksów leśnych, przebieg cieków wodnych. Zleca się utrzymanie wykształconego sposobu parcelacji gruntów i formy ich użytkowania. Zaleca się aby nowa zabudowa lokalizowana była w granicach historycznych siedlisk wsi. Ustala się obowiązek uzyskania opinii Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków odnośnie nowych inwestycji.

Strefa OW obserwacji archeologicznej - ze względu na możliwość stwierdzenia w trakcie prac ziemnych relikwów archeologicznych inwestor winien powiadomić pisemnie służby archeologiczne Opolskiego Urzędu Ochrony Zabytków o terminie rozpoczęcia prac ziemnych z 7 dniowym wyprzedzeniem celem dokonania lustracji archeologiczno-konserwatorskiej z urzędu. W przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych wymagane jest podjęcie ratowniczych badań wykopaliskowych na koszt inwestora, za pozwoleniem wojewódzkiego konserwatora zabytków. Bez powiadomienia dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych niewnikających w głąb gruntu poniżej 0,4 m oraz prac rolniczych.

- 6) **studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lewin Brzeski**, gdzie obowiązują następujące zasady:

Obiekty zabytkowe - wpisane do rejestru zabytków - zaleca się dążyć do pełnej rewaloryzacji obiektów wpisanych do rejestru zabytków, obejmując ochroną także ich otoczenie. Wszelkie działania podejmowane przy zabytkach wymagają realizacji zgodnie z przepisami obowiązującymi.

Obiekty zabytkowe - ujęte w ewidencji zabytków:

- a) w odniesieniu do budynków:

- należy zachować ich historyczną formę (bryłę, kształt i geometrię) oraz zastosowane tradycyjne materiały budowlane,
 - realizowana w bezpośrednim sąsiedztwie tych obiektów nowa zabudowa nie powinna naruszać ich zabytkowych walorów,
 - zaleca się chronić, a w przypadku zniszczenia odtwarzać historyczny detal architektoniczny,
 - zaleca się zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów zgodne z historycznym wizerunkiem budynku; zaleca się utrzymać lub odtwarzać w historycznym kształcie oryginalną stolarkę okien i drzwi,
 - w przypadku konieczności przebicia nowych otworów, zaleca się je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku,
 - zaleca się chronić zachowany układ i wystrój wewnątrz oraz dążyć do jego odtworzenia - w tych przypadkach, gdy uległ niekorzystnym zmianom,
 - zaleca się stosować kolorystykę i materiały nawiązujące do tradycyjnych lokalnych rozwiązań, w tym ceramiczne lub tynkowe pokrycie ścian zewnętrznych,
 - elementy elewacyjne instalacji technicznych należy montować z uwzględnieniem wartości zabytkowych obiektów,
- b) na obszarze stanowisk archeologicznych podjęcie prac ziemnych o charakterze budowlanym, wymagają realizacji zgodnie z przepisami odrębnymi;
- c) w odniesieniu do obiektów umieszczonych w ewidencji zabytków, które znajdują się w strefach ochrony konserwatorskiej, dodatkowo obowiązują ustalenia określone dla tych stref;
- d) w odniesieniu do prac rozbiórkowych prowadzonych przy zabytkach należy uzyskać uzgodnienie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Strefa „A” - ścisłej ochrony konserwatorskiej.

Obszary zawierające historyczny układ przestrzenny wyróżniający się wartością i wysokim stopniem zachowania historycznie ukształtowanej struktury urbanistycznej.

a) ścisłej ochronie podlega:

- historyczna kompozycja przestrzenna obszaru,
- układ, geometria i materiały nawierzchni ulic,
- podział parcelacyjny,
- struktura zabudowy, zieleni, wyposażenie i elementy zagospodarowania wewnątrz publicznych,

b) warunki ochrony:

- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetek zespołu (z dominantami),
- zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych,
- zachowanie charakteru wewnątrz urbanistycznych,
- zachowanie kompozycji układów zieleni wraz z koniecznością uzupełniania ubytków i kontrolą dosadzeń,
- utrzymanie układu ulic i placów z dążeniem do zachowania lub przywrócenia ich historycznych przebiegu, przekrojów, dawnych linii rozgraniczających i linii zabudowy,
- utrzymanie i odtworzenie historycznych podziałów parcelacyjnych w postaci podziałów geodezyjnych lub poprzez ich uczytelnienie w terenie (ogrodzenia, specjalne ukształtowanie wewnątrz kwartałów, mała architektura),
- utrzymanie istniejącej zabudowy, ze szczególnym uwzględnieniem zabudowy wartości historycznej lub lokalnej -kulturowej oraz zachowanych elementów zagospodarowania terenu we właściwym stanie technicznym i funkcjonalnym,

- utrzymanie wartościowej kompozycji obiektów kubaturowych z określeniem zakresu dopuszczalnych przekształceń, ze szczególnym uwzględnieniem kondygnacji dachów i przyziemi, oraz wymogiem dostosowania elementów nowych do kompozycji pierwotnej,
- wykorzystanie (kontynuacja) w nowej zabudowie zasad historycznej kompozycji zespołu i charakteru zabudowy sąsiadującej.

Strefa „B” – ochrony konserwatorskiej

Obszary o historycznym układzie przestrzennym z fragmentarycznie zachowanymi elementami zabudowy i zagospodarowania lub przekształconą kompozycją.

a) ochronie podlega:

- rozplanowanie i przekroje ulic i placów, z uwzględnieniem możliwości ochrony zachowanych nawierzchni,
- linie zabudowy i historyczne ukształtowanie szerokości frontów parceli i działek budowlanych,
- forma architektoniczna zabudowy istniejącej i uzupełniającej (w tym gabaryty wysokościowe, formy dachów, zasadnicze proporcje elewacji),
- zieleni komponowana, obsadzenia ulic i placów, starodrzew w obrębie działki, jej układ i skład gatunkowy,

b) warunki ochrony:

- obowiązuje utrzymanie podstawowych elementów układu przestrzennego,
- likwidacja obiektów dysharmonijnych poprzez wyburzenie lub przebudowę z dostosowaniem do zasad kompozycji zespołu,
- nowe obiekty należy dostosować do historycznej kompozycji przestrzennej oraz architektonicznych form zabudowy występującej w obrębie zespołu,
- przy budowie nowych obiektów lub remontach zabudowy istniejącej, wskazane jest stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych, przede wszystkim w pokryciach dachów,
- układy zieleni komponowanej winny być odbudowywane lub budowane na zasadach kontynuacji lokalnej tradycji.

Strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego

Obszary zdominowane przez historyczne zespoły zieleni komponowanej, z elementami zabudowy i zagospodarowania terenu.

1) ochronie podlega:

- historyczne ukształtowanie zagospodarowania w granicach jednostek krajobrazowych,
- kompozycja zieleni, rozplanowanie i skład gatunkowy,
- układ dróg i ciągów pieszych (alejek),
- zabudowa rezydencjonalna, sakralna i gospodarcza,
- mała architektura: ogrodzenia, bramy, nawierzchnie,
- elementy wyposażenia, zabudowa, altany, fontanny, rzeźby, nagrobki, krzyże i inne elementy urządzenia skwerów, parków, cmentarzy i ogrodów;

2) warunki ochrony:

- zachowanie historycznych granic i zachowanych elementów historycznego urządzenia terenu,
- likwidacja obiektów dysharmonijnych i przypadkowych lub przebudowa z dostosowaniem do estetyki i funkcji terenu,
- ograniczenie parcelacji i zabudowy zabytkowych założeń parkowych i cmentarnych,

- dopuszczenie odbudowy obiektów kubaturowych na terenie parków i cmentarzy w miejscach dawnej zabudowanych, jako wkomponowanych w układ założenia.

Strefa „E” - ekspozycji panoramy

Obejmujące obszary, na których ukształtowanie terenu lub zasada kompozycyjna wymaga zachowania lub ustalenia specjalnych warunków zagospodarowania, umożliwiającego kontakt optyczny z wartościowymi zespołami krajobrazu, dominantami przestrzennymi, estetycznymi lub zabytkami.

1) ochronie podlega:

- istniejąca struktura przestrzenna wskazanego zespołu krajobrazowego, sylwety, dominanty,
- zagospodarowanie terenu stanowiącego przedpole i tło widoku na wskazany wartościowy zespół krajobrazowy, sylwetę, dominantę przestrzenną,
- układ wnętrz i terenów otwartych (niezabudowanych) oraz ich zagospodarowanie umożliwiające kontakt wzrokowy z przestrzeni publicznych, z widokiem wartościowych zespołów krajobrazowych naturalnych i kulturowych, zabytków, współczesnych dzieł architektonicznych, tradycyjnych symboli przestrzennych oraz znaków nawigacyjnych;

2) warunki ochrony:

- ustalanie w obszarze strefy ekspozycji zakazu zabudowy i zadrzewień lub ograniczenia lokalizacji zagospodarowania utrudniającego lub zakłócającego widok chronionego zespołu, krajobrazu, sylwety czy dominanty z przestrzeni o dostępie publicznym (drogi, ulice, place, parki, szlaki turystyczne, drogi wodne, punkty widokowe, itp.),
- ograniczenie lokalizacji nowych budynków i budowli mogących zakłócić odbiór chronionych wartości zabytkowych i krajobrazowych,
- w obszarze widoczności z punktów widokowych ustalanie zasad budowy piątej elewacji (kształtu i form pokrycia budynków) z uwagi na wartości krajobrazowe i warunków dopuszczania lokalizacji instalacji i urządzeń technologicznych;

3) obszary ochrony:

- panoramy wsi,
- lokalne obszary widoku na zabytek, dominantę, wartościowy zespół krajobrazowy kulturowy lub naturalny wskazywane i ustalone w planach miejscowych,
- wnętrza publiczne na podstawie analizy i ustaleń zamieszczonych w planach miejscowych.

Strefa „OW” - obserwacji archeologicznej

Obejmująca tereny o wczesnej metryce historycznej. Wszelkie inwestycje i prace ziemne na obszarze strefy należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Strefa ta jest tożsama z pojedynczymi stanowiskami archeologicznymi lub zespołami oraz ich otoczeniem.

Strefa „W” - ścisłej ochrony relikwów archeologicznych

Obejmuje ochroną tereny o rozpoznanej zawartości stanowisk archeologicznych podlegających ochronie konserwatorskiej, a charakteryzujących się własną formą krajobrazową, wyróżniającą się w rzeźbie terenu. Obiektami tymi mogą być: grodziska wraz z otaczającymi je fosami, pojedyncze kurhany lub cmentarzyska kurhanowe, fortalicje, groble, wały itp. W strefie „W” występują następujące wymogi konserwatorskie: zakazana jest wszelka działalność budowlana oraz inwestycyjna niezwiązana bezpośrednio z konserwacją lub rewaloryzacją terenu, dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych, konserwację zachowanych fragmentów zabytkowych celem ich ekspozycji w terenie lub zabezpieczenia przed zniszczeniem, przystosowanie do pełnienia funkcji muzealnych, kulturowych, rekreacyjnych lub innych, wszystkie wymienione wyżej działania bezwzględnie należy uzgadniać z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Opolu.

Nowopowstające zespoły urbanistyczne należy harmonijnie komponować z otaczającym krajobrazem, a jeśli znajdują się będą w sąsiedztwie stref ochrony konserwatorskiej, nie powinny kolidować z historycznym układem zabudowy. Kształtowanie zabudowy i jej otoczenia dla poszczególnych stref ochrony konserwatorskiej, podlega następującym ustaleniom:

- 1) należy zapewnić ochronę ciągów i osi widokowych poprzez odpowiednie kształtowanie zabudowy, kadrowanie widoków poprzez zabudowę, ukształtowanie linii i płaszczyzny zieleni oraz alei;
- 2) należy dostosować skalę zabudowy do otoczenia, uwzględniając ukształtowanie wnętrz urbanistycznych i otwarć kierunkowych;
- 3) należy dostosować nowoprojektowaną zabudowę do historycznych układów w zakresie sytuacji, bryły, skali, podziałów architektonicznych, materiałów budowlanych, a także nawiązaniem formami współczesnymi do lokalnej architektury; należy harmonijnie połączyć elementy zabudowy współczesnej z historyczną;
- 4) dla zabudowy zagrodowej preferuje się zwarty układ, lokalizację wzdłuż dróg niższych klas z możliwością powiązań z polami;
- 5) należy wprowadzić w nowopowstających zespołach urbanistycznych przestrzenie ogólnodostępne, zieleń urządzoną wysoką i niską oraz ścieżki dla pieszych;
- 6) zabudowania zagrodowe należy projektować jako zagrody wielobudynkowe zgodnie z historyczną zasadą kształtowania tych obiektów;
- 7) należy unikać sytuowania obiektów budowlanych w sposób powodujący dysharmonię z otoczeniem.

Wszelkie inwestycje i prace ziemne na obszarze strefy obserwacji archeologicznej należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W rejonach stanowisk archeologicznych, w trakcie prowadzenia prac ziemnych należy zapewnić nadzór archeologiczny, a w razie konieczności, należy przeprowadzić archeologiczne badania ratownicze. Koszty takich prac archeologicznych i wykopaliskowych ponosi inwestor. Na powyższe prace należy uzyskać pozwolenie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Postuluje się, aby na terenach wydobycia kruszyw naturalnych inwestycje były prowadzone pod stałym nadzorem archeologicznym, który polegać będzie w pierwszym etapie na zdjęciu z obszaru nowej inwestycji warstwy humusowej, a w drugim etapie na prowadzeniu pod nadzorem badań ratowniczych przed rozpoczęciem eksploatacji złoża.

W trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, osoba która odkryła przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązana: wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia oraz niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Celem opracowanych dokumentów jest zapewnienie optymalnego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz stworzenie możliwie jak najlepszych warunków życia jej mieszkańcom. Instrumentem kształtowania polityki przestrzennej gminy, przy uwzględnieniu uwarunkowań wynikłych z ochrony dziedzictwa materialnego jest Studium Uwarunkowań i Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lewin Brzeski oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta Lewin Brzeski oraz niektórych wsi w ich granicach administracyjnych. Niniejszy program z założenia zgodny jest z innymi dokumentami o charakterze strategicznym dla gminy.

III. Charakterystyka oraz ocena stanu środowiska kulturowego gminy Lewin Brzeski

Gmina Lewin Brzeski położona jest w zachodniej części województwa opolskiego, na obszarze o płaskiej rzeźbie terenu. Graniczy od zachodu z gminą Skarbimierz i Olszanka, od północy z gminą Popielów, od południa z gminą Niemodlin, a od wschodu z gminą Dąbrowa. Gminę tworzy miasto Lewin Brzeski i 20 sołectw wiejskich: Borkowice, Buszyce, Chróścina, Golczowice, Jasiona, Kantorowice, Łosiów, Mikolin, Nowa Wieś Mała, Oldrzychowice, Przecza, Ptakowice, Różyna, Sarny Małe, Skorogoszcz, Strzelniki, Stroszowice, Wronów, Błaziejowice i Leśniczówka.

Stolicą gminy jest miasto Lewin Brzeski będące ośrodkiem administracyjnym a także centrum gospodarczym i kulturalnym. Tu koncentruje się działalność produkcyjna, handlowo-usługowa oraz lokalne życie społeczne. Dziedzictwo kulturowe gminy posiada jednorodny charakter zdeterminowany jednym typem jednostki osadniczej - wiejską (18 wsi sołectkich + 2 przysiółki).

Na obszarach wiejskich dziedzictwo kulturowe wiąże się z gospodarką rolną. Najcenniejszymi zabytkami są tu obiekty sakralne (kościół), kapliczki oraz założenia rezydencjonalne dworskie i folwarczne, a także układy ruralistyczne z zabudową mieszkalno-gospodarczą.

1. Miasto Lewin Brzeski

Miasto Lewin Brzeski założone obok przedlokacyjnej wsi Wróblin, wzmiankowanej w 1257 r. Pierwsza lokacja ok. połowy XIII w., przez właściciela Bogusza z Pogorzeli. W 1333 r. powtórna lokacja. Pożary w latach 1586, 1633, 1666, 1692, 1761, 1791, 1819, 1829. Położone w pobliżu ujścia Nysy Kłodzkiej do Odry, przy dawnej drodze handlowej z Wrocławia na Węgry. Pierwotnie otoczone wałem z palisadą, z czterema bramami, zniesionymi w XIX w. Ośrodkiem był czworoboczny rynek z ratuszem pośrodku, ulicami wybiegającymi z narożników oraz ze środka pierzei południowo-zachodniej. Przy tej ostatniej położony jest kościół poewangelicki i pałac. Poza obrębem dawnego miasta, na północy kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, neogotycki, zbudowany w 1904 r., w miejsce poprzedniego z 1854 r.

Stan zachowania zabytkowych obiektów na terenie historycznego układu staromiejskiego jest ogólnie dobry. Dotyczy to zarówno obiektów sakralnych, użyteczności publicznej jak i kamienic zabudowy bloków przyrynkowych. Kościół parafialny użytkowany jest zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem. Remontu konserwatorskiego wymaga natomiast kościół poewangelicki, który nie jest własnością Gminy Lewin Brzeski.

Zadbany i w dobrym stanie technicznym jest główny obiekt miasta Ratusz. Stan zachowania kamienic przyrynkowych jest zadowalający. Fasady oraz dachy budynków odremontowano zachowując walory stylistyczne i wysokie standardy estetyczne. Zastrzeżenia budzi jedynie nadmierna dążność do stosowania współczesnych materiałów i form w obiektach zabytkowych (okna i witryny z PCV), co wpływa negatywnie na autentyczność zabytku i właściwy klimat starodawności, który winien być atrybutem miasta i swoistym magnesem przyciągającym turystów. Pełna rewaloryzacja walorów kulturowych i historycznych może być podstawą do aktywizacji gospodarczej miejscowości. Wykreowanie zabytkowego wizerunku miasta przyczyni się do zwiększenia potencjału turystycznego i kulturalnego Lewina Brzeskiego.

Zadbany jest również pałac – obecnie budynek Gimnazjum Publicznego. Uporządkowany jest park zamkowy obecnie miejski.

Stan zachowania kamienic i domów mieszkalnych zlokalizowanych poza ścisłym zespołem staromiejskim jest zróżnicowany i w niektórych przypadkach wymaga podjęcia prac remontowych. Renowacji, głównie w zakresie remontu elewacji i dachów wymagają m.in. budynki zlokalizowane przy ul. Kościuszki i Moniuszki. Podjęcie prac przy tych kamienicach przyczyni się do poprawy wizerunku miasta a nade wszystko do zachowania i utrwalenia zabytkowej tkanki urbanistycznej.

Krajobrazu kulturowego miasta dopełniają XIX w. obiekty przemysłowe, będące świadectwem przeszłości gospodarczej miasta. Lewin Brzeski postrzegany głównie jako gmina rolnicza o niewielkim dzisiaj udziale produkcji przemysłowej (na terenie miasta znajdują się jedynie małe zakłady produkcyjno-usługowe i rzemieślnicze) posiada tradycje przemysłowe świadczące o potencjale gospodarczym i postępie technicznym docierającym tu w końcu XIX w.

2. Obszary wiejskie

Na obszarach wiejskich dziedzictwo kulturowe wiąże się z gospodarką rolną. Najcenniejszymi zabytkami są tu obiekty sakralne (kościóły, kapliczki) oraz założenia rezydencjonalne złożone z zespołów dworsko - pałacowo-parkowych z folwarkami.

Większość wsi znajdujących się na terenie gminy posiadają metrykę średniowieczną, lokowano je na prawie niemieckim. W większości reprezentują typ ulicowy. Niektóre z nich posiadają w centrum charakterystyczne wrzeciono, tzw. na wieś. Zabudowę poszczególnych wsi tworzą w przeważającej mierze zabudowania gospodarstw rolnych. Parcele ściśle do siebie przylegają, najczęściej mają plan wydłużonego prostokąta, o układzie prostopadłym do osi ulicy. W obrębie działek, od frontu znajduje się budynek mieszkalny, przeważnie o układzie szczytowym, zabudowa kalenicowa jest nielicznie reprezentowana. Budynki mieszkalne łączą się zwykle z zabudowaniami gospodarczymi. W głębi parcel znajdują się stodoły, ustawione w poprzek parceli. Budynki mieszkalne posiadają zazwyczaj jedną, rzadziej dwie kondygnacje. Na terenie gminy w zasadzie zachowane są historyczne struktury osadnicze. Współczesne realizacje nie zaburzają historycznych układów wiejskich.

Wiejskim budynkom mieszkalnym towarzyszą obiekty gospodarcze związane z produkcją rolną i przetwórstwem rolno-spożywczym (np. młyny, wiatraki, kuźnie itp.). W gminie zachował się jeden tego typu obiekt: w Łosiowie znajduje się wiatrak o architekturze typowej dla obiektów przemysłowych końca XIX w. Z budynków gospodarczych w wiejskich zagrodach żaden nie zasługuje na specjalne wyróżnienie.

Większość budowli sakralnych na terenie gminy posiada średniowieczną metrykę, jednak obecnie istniejące wzniesiono w wiekach późniejszych. W przeważającej części są to okazałe kościoły dominujące swoją bryłą nad okoliczną zabudową. Wszystkie mają charakter zabytkowy i znajdują się w centralnej części wsi, zazwyczaj na wyniesieniu terenu, otoczone murem. Każdy posiada wysoką wieżę, która stanowi główny akcent wertykalny układu ruralistycznego. Na terenach przykościelnych znajdują się pozostałości cmentarzy.

Na uwagę zasługują kościoły: w Strzelnikach, w Łosiowie i w Buszycach. Wszystkie obiekty sakralne gminy znajdują się w dobrym stanie technicznym, są użytkowane zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem i poddawane systematycznym pracom konserwatorskim.

W bezpośrednim sąsiedztwie kościołów znajdują się plebanie. Niestety w budynkach tych przeprowadzono prace modernizacyjne, które doprowadziły do częściowego zatarcia cech stylowych.

Centrum wsi to również miejsce, gdzie zlokalizowano szkoły. Są to zazwyczaj budynki większe od pozostałych, w istotny sposób rzutujące na sylwetę miejscowości. Niektóre ze szkół adaptowano na budynek mieszkalne.

Bardziej okazały charakter mają również domy ludowe (kultury). Wpisane trwale w krajobraz wsi, pełnią niezmiennie swoją pierwotną funkcję świadcząc o tradycji miejsca i lokalnym kolorycie. Niektóre z nich są nieużytkowane i wymagają aktywizacji.

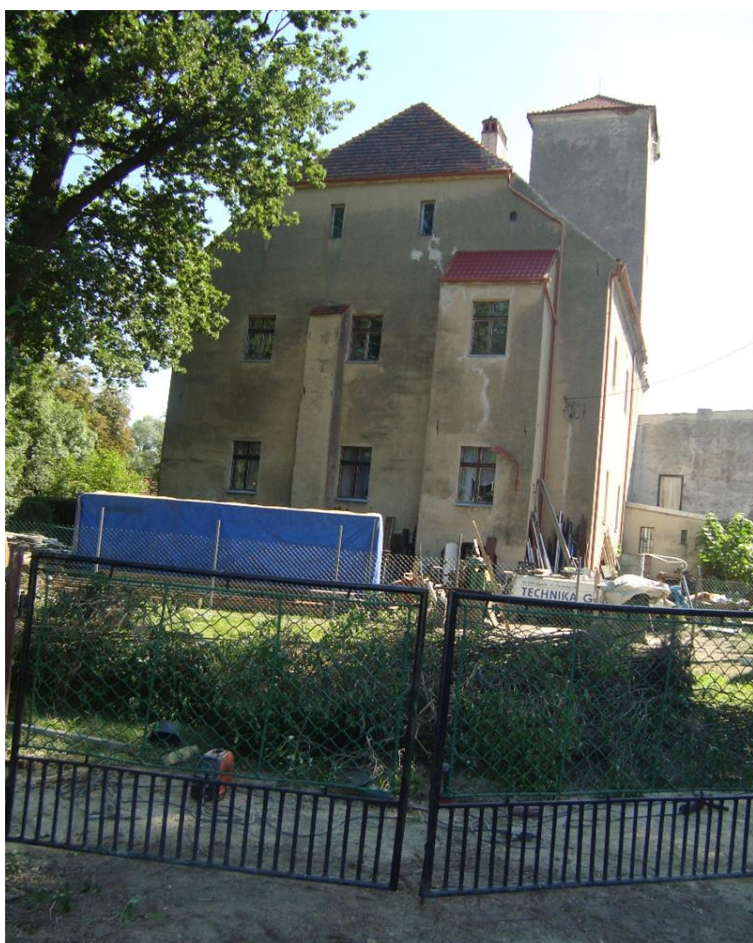
Integralnym elementem wiejskiego pejzażu są zespoły rezydencjonalno-folwarczne i folwarczne.

Z dawnych rezydencji zachowały się: liczne pałace, dwory. Niestety, niektóre z nich nie mogą być chlubą gminy, ani pełnić funkcji w aktywizacji turystycznej regionu. Zaniedbane i nieprawidłowo użytkowane, w niewielkim stopniu przypominają istniejące tu niegdyś okazałe pałace i dwory. Właściwa polityka gminy wobec tych obiektów, może być już ostatnią szansą na uratowanie ich od zapomnienia. W kilku miejscowościach znajdują się tylko folwarki. Zabudowania folwarczne ustawione są najczęściej wokół prostokątnego majdanu. Budynki folwarczne składają się z obór, stajni, stodół oraz domów. Niektóre z nich są dobrze zachowane.

Zasługującym na uwagę jest zespół folwarczno-rezydencjonalny przy zameczku myśliwskim w Kantorowicach, którego początek powstania sięga XVIII w. Założenie zamkowe usytuowane jest we wschodniej części wsi, przylega do południowej krawędzi drogi prowadzącej do Lewina Brzeskiego. Składa się z zespołu folwarcznego i części rezydencjonalnej oddzielonych od siebie starym korytem Nysy Kłodzkiej. Część rezydencjonalna usytuowana jest na terenie narażonym na podtopienia, a wody potoku Ptakowickiego okresowo otaczają zamek jak fosa. Zespół zamkowy zajmuje teren o wydłużonym wzdłuż osi kształcie, w dwóch trzecich długości przecięty starym korytem rzeki Nysy Kłodzkiej. Dwie trzecie terenu na północ od rzeki zajmuje jedno czworokątne podwórze, a jedną trzecią część terenu na południe od rzeki zajmuje część rezydencjonalna. Część rezydencjonalną tworzą 3 budynki zestawione ze sobą na kształt podkowy. Budynek zachodni to zamek na planie zbliżonym do kwadratu, piętrowy, nakryty stromym dachem z wieżą w narożniku południowo – wschodnim. Do wieży przylegają dwa budynki mieszkalne (oficyny). Teren zamku połączony był drewnianą kładką (mostkiem) z terenu podwórza gospodarczego. Podwórze założone jest na planie wydłużonego wzdłuż osi czworoboku, zbliżonego do trapezu, zwężającego się w kierunku południowym. Podwórze kształtowane architektonicznie, z wszystkich czterech stron otoczone było budynkami ustawionymi równoległe do jego krawędzi, tworzącymi kompozycję zwarta geometryczna z wyjątkiem południowo-wschodniego narożnika w który wciną się rozlewisko Nysy. Na podwórze wiedzie tylko jedna brama wjazdowa usytuowana na osi w północnej krawędzi podwórza. Z bramy tej pozostał tylko jeden ceglany filar i przęsło ceglano-ogrodzenia. Od bramy do południowo-zachodniego narożnika sięga budynek świniań z pocz. XX w. o przebudowanym dachu. Po drugiej stronie bramy wjazdowej do narożnika sięgał dawniej budynek stodoły, z której pozostały ruiny zarastające chwastami i samosiejkami. Wzdłuż obu dłuższych krawędzi podwórza stoją dwa zwarte, zblokowane ciągi zabudowy. Od wschodu podwórze zamknięte jest ciągiem zabudowy, w którym od południa jest spichlerz, dalej długa stodoła, która pierwotnie była połączona zadaszona wiatą z prostopadłe ustawioną stodołą. W zachodniej krawędzi podwórza obok świniań jest otwarcie widokowe. W skład niniejszego zespołu folwarczno-rezydencjonalnego, który jest własnością prywatną wchodzi: zamek, domy mieszkalne przylegające do zamku (niby oficyny), spichlerz, stajnia, dom mieszkalny, obora, świniań, stodoła, spichlerz. Obecnie obiekty gospodarcze oprócz zameczku myśliwskiego są w bardzo złym stanie technicznym.

Zamek myśliwski w Kantorowicach

Zamek myśliwski w Kantorowicach

Pozostałości ogrodzenia folwarku w Kantorowicach

Na uwagę zasługuje także zespół pałacowo-parkowy i folwarczny w Skorogoszczy, którego czas powstania szacuje się na ok. połowę XVIII w. Usytuowany jest w południowo-zachodniej części Skorogoszczy, po południowej stronie drogi krajowej Nr 94. Niniejsze założenie stanowi wyodrębniony z zabudowy wiejskiej zespół urbanistyczny, którego granice wyznaczają przeszkody naturalne, tj. Rzeka Nysa Kłodzka i jej rozlewiska od północy i zachodu, Potok Borkowicki od północnego – wschodu i wschodu oraz pola uprawne od południa. Współcześnie na terenie zespołu zostały usytuowane: osiedle mieszkalne od południa (ul. J. Kani) zabudowa gospodarcza od południowego zachodu która zajęła część terenu dawnych ogrodów dworskich. Założenie w Skorogoszczy składa się z kilku funkcjonalnych, wyraźnie wyodrębnionych części: rezydencjonalnej, w skład której wchodzi nieistniejący pałac, budynki oficyn, stajni, powozowni, park i teren dawnych ogrodów/sadów wraz z domem ogrodnika; budynków położonych przy drodze i podwórze folwarcznego prowadzącego do tych budynków, kolonii domów robotników folwarcznych i położonym w jej pobliżu budynkami gospodarczymi; zespołu zabudowy wokół willi w skład którego wchodziła nieistniejąca gorzelnia, hydrofornia i wieża ciśnień. Główny wjazd do założenia poprowadzony jest ul. Zamkową od północnego – wschodu, z drogi krajowej nr 94 brukowana droga biegnie wśród zabudowy wiejskiej, przekracza most na Potoku Borkowickim i rozdziela się na dwie odnogi: wschodnią - prowadzącą do części rezydencjonalnej i południową na podwórze folwarczne, od której to odchodzi w kierunku południowo-wschodnim brukowana droga biegnąca wzdłuż koryta rzeki Nysy Kłodzkiej, która prowadzi do zachodniej i południowej części założenia. Nie zachowały się dawne bramy wjazdowe. Część rezydencjonalna zajmuje wschodnią część zespołu usytuowaną pomiędzy Potokiem Borkowickim od północy, ul. Słowackiego, ul. J. Kani, drogą i podwórzem folwarcznym od zachodu, rozplanowana na bazie trapezu. Po 1945 r. gruntownemu przekształceniu uległa północna część tego terenu – rozebrano pałac, wycięto znaczna część drzewostanu wraz z aleją dojazdową, a na zwolnionym placu zostały wbudowane boiska szkolne. Ok. 30 m na zachód od miejsca rozebranej rezydencji znajduje się oficyna, kilkanaście metrów na północ od niej wybudowany na planie litery „L” kompleks budynków złożony z oficyny, stajni koni wyjazdowych i powozowni. We wschodniej części parku, przy ogrodzeniu wydzielającym teren dawnego szpitala znajduje się pagórek widokowy, który pierwotnie zamykał oś widokową z alei wjazdowej. W południowo – zachodniej części parku, w pobliżu podwórze gospodarczego, na granicy parku i terenu dawnych ogrodów znajduje się dom ogrodnika. Zachowało się pierwotne ogrodzenie parku od północy, południa i wschodu – ceglany mur o filarach zwieńczonych dwuspadowymi daszkami z dachówki ceramicznej. Podwórze folwarczne z towarzyszącą zabudową gospodarczą położone jest wzdłuż zachodniej granicy parku, założone na planie prostokąta, o zwartej zabudowie gospodarczej i mieszkalnej w poszczególnych pierzejach. Zabudowę podwórze folwarcznego stanowią: spichlerz, dom robotników folwarcznych, obora, stodoły, obora dla wołów, garaże, dom zarządcy, stajnia koni roboczych, dom robotników folwarcznych. Na północ od podwórze grupa budynków gospodarczych i mieszkalnych w skład której wchodzi: spichlerz, stajnia z mieszkaniem stangreta i dawna leśniczówka. Ok. 50m na zachód od podwórze folwarcznego znajduje się pięciobudynkowa kolonia robotników folwarcznych, w której skład wchodzi dwa domy z 1 ćw. XX w. i trzy domy z częścią gospodarczą

wybudowane w latach 30-tych XX w. Zabudowę założenia uzupełnia położony ok. 200 m na zachód od podwórza folwarcznego zespół budynków skupionych wokół dawnej willei nad kanałem Młyńskim. W jego południowej części znajduje się willa, obecnie dom dziecka, na północ od niej położony jest teren, na którym znajdowały się kort tenisowy oraz ogrody z niezachowaną oranżerią i domem ogrodnika. Na wschód od willei przy drodze prowadzącej do reszty zespołu usytuowana jest strzelista wieża ciśnień z budynkiem hydroforni.

W niniejszym zespole został dobrze zachowany układ przestrzenny, czytelne są poszczególne części składowe i granice zespołu wytyczone ogrodzeniami lub naturalnymi przeszkodami (rzeka, potok), został zachowany pierwotny układ komunikacyjny. Największe zmiany zaszły w obrębie części rezydencjonalnej, gdzie został wyburzony pałac, zniszczeniu uległa południowo – zachodnia część parku oraz ulokowano nową zabudowę gospodarczą. Stan techniczny poszczególnych budynków jest zróżnicowany, od złego w przypadku budynków nieużytkowanych i gospodarczych do dobrego w przypadku zaadaptowanych na budynki mieszkalne i użytkowanych przez szkołę i przedszkole.

Wieża ciśnień w Skorogoszczy

Dom dziecka w Skorogoszcz – dawniej willa

Dom robotników folwarcznych – obecnie dom mieszkalny

Od prawej oficyna – obecnie dom mieszkalny, następnie była stajnia koni wyjazdowych, powozownia – obecnie nieużytkowana.

Obiektem, który zasługuje również na uwagę jest rokokowy pałac w Mikolinie wzniesiony ok. 1771 r. Jest to murowany z cegły, otynkowany, wysokopodpiwniczony, parterowy budynek założony na planie prostokąta, kryty mansardowym dachem. Wewnątrz występuje dwutraktowy układ pomieszczeń z sienią i salą na osi. W partii piwnic zachowały się sklepienia kolebkowe i kolebkowe z lunetami. 9-osiowa elewacja frontowa ozdobiona została płycinami i ujęta w narożach pilastrami. Portal główny zamknięty łukiem koszowym, nad którym umieszczony został kartusz herbowy z datą 1771 r., poprzedzony jest tarasem dostępnym poprzez wysokie schody. Zespół dworski w Mikolinie zgodnie z duchem ówczesnej epoki ukształtowany został jako jednorodne założenie typu między dziedzińcem honorowanym a ogrodem. Pałac poprzedzony był więc symetrycznie ukształtowanym dziedzińcem paradnym i gospodarczym. Z tyłu zaś posiadał ogród ozdobny do którego prowadziło zejście po schodach z sali dworskiej znajdującej się na parterze budynku. Na północnej stronie, położonej bezpośrednio przed fasadą rezydencji znajdował się dziedziniec honorowy, ograniczony z dwóch stron budynkami mieszkalnym, od południa zaś rokokową kaplicą. Na bokach kaplicy zbudowany został mur ozdobny ceglany, zarysowany wklęsło – wypukłą linią, oddzielający dziedziniec honorowy od położonego po południowej stronie majdanu gospodarczego ze stodołą na osi pałacu i kaplicy oraz z budynkami kuźni i obory po bokach. Po północnej stronie pałacu znajdował się ogród ozdobny na który składał płaski, platanowy bezdrzewny parter oraz staw ukształtowany na osi rezydencji. W latach 30-40 XIX w. teren położony za pałacem przekształcony został na park o cechach romantycznych. Wschodnią granicę parku wyznaczał wał przeciwpowodziowy zabezpieczający przez wylewami Odry, a północną – łąki. Od zachodu opierał się on o wiejską zabudowę. Park ten powstał na bazie zastanego starodrzewia dębowego. Do założenia wciągnięto też dawny ogród ozdobny, przy czym parter został przekształcony na centralną polanę. Z końcem XIX w. dziedziniec honorowy obsadzono granicznie z dwóch stron rzędem kasztanowców. Obecnie pałac jest zaniedbany, natomiast kaplica przypałacowa i ogrodzenie pałacu są w bardzo złym stanie technicznym.

Wartym odnotowania jest również miejsce upamiętniające ważne wydarzenie historyczne – pole bitewne Mikolin, na którym rozegrała się w dniach 23-30 stycznia 1945 r. bitwa w ramach „Pierwszego Ukraińskiego Frontu” Armii Czerwonej podczas forsowania rzeki Odry.

Kaplica przy pałacu w Mikolinie

Ogrodzenie – mur przy pałacu w Mikolinie

Ogrodzenie – mur wraz z bramą kutą przy pałacu w Mikolinie

Wieś która zasługuje na większą uwagę to miejscowość Różyna, gdzie układ przestrzenny wsi to typ ulicówka/wrzecionowaty, czytelny schemat organizacji zabudowy, wewnętrzne osie kompozycyjne, powtarzający się schemat organizacji zabudowy poszczególnych zagrod, układ budynków. Historyczne obiekty i zespoły architektoniczne we wsi Różyna to zabudowa zagrodowa, stodoły, obory, kościół, była szkoła, cmentarz, krzyże, figury, ogrodzenia, krzyż pokutny. Elementami regionalnego stylu architektonicznego w Różynie jest ok. 10 stodoł szachulcowych, tynki, pokrycie dachów dachówką ceramiczną, drewno oraz sztukaterie i ganki. Z wartości przyrodniczych należy wymienić układy alejowe, ogrody przydomowe, sady, warzywniki, przedogródki, pojedyncze naturalne zadrzewienie oraz pomniki przyrody (dęby).

Wieś Różyna

Wśród zabudowy wiejskiej wyróżnia się także architektura Strzelnik. Pod koniec XIX w., ta wieś o średniowiecznej metryce, znacznie się rozrosła, pełniąc funkcję wsi podmiejskiej dla pobliskiego Brzegu. Generowane inwestycją ożywienie gospodarcze w Brzegu skutkowało pojawieniem się zabudowy o charakterze małomiasteczkowym. Historyczny układ przestrzenny wsi to typ owalnica. Historyczne obiekty i zespoły architektoniczne to zabudowa zagrodowa, kościół, cmentarz, spichlerz, ogrodzenia, stacja transformatorowa, studnie oraz elementy regionalnego stylu architektonicznego to pokrycia dachów dachówka ceramiczną, sztukateria, ganki, opaski okienne. Z wartości przyrodniczych to układy alejowe, ogrody przydomowe, przedogródki. W Strzelnikach zachowały się zabytkowe XIX wieczne budynki o charakterze ozdobnych willi z kutymi płotami i bramami w otoczeniu drzew i zieleni.

Wieś Strzelniki – w tle kościół pw. św. Antoniego

Wieś Strzelniki

Dopełnieniem wiejskiego krajobrazu są kapliczki. Najczęściej mają one charakter małych budyneków ustawionych w bezpośrednim sąsiedztwie budynku mieszkalnego. Są to zazwyczaj budowle jednokondygnacyjne, murowane, założone na planie prostokąta, zwieńczone daszkiem dwuspadowym, często ze szczytami w stylu barokowym lub neogotyckim, z prostokątnym lub zamkniętym łukowo otworem drzwiowym. Obiekty te są znaczącymi elementami w krajobrazie wsi.

Kapliczka we wsi Borkowice

3. Zabytki ruchome na terenie Gminy Lewin Brzeski

Na terenie gminy Lewin Brzeski znajduje się także wiele zabytków ruchomych, a najwięcej z nich znajduje się w kościołach. W kościele poewangelickim w Lewinie Brzeskim znajdują się m.in.:

Lp.	Nazwa zabytku ruchomego	Charakterystyka zabytku ruchomego
1.	Ołtarz główny	Wykonany z drewna polichromowanego ok. 1613 r. przez rzeźbiarza Hermana Fischera i malarza Caspera Winklera z Nysy o wymiarach 8,0 x 3,5 m. Ołtarz architektoniczny, mesa murowana, retabulum 2-kondygnacyjne, trzyosiowe, ujęte kolumnami o ozdobnych trzonach i belkowaniem z konsolami, na których znajdują się główki aniołów. Predella z płaskorzeźbą Ostatniej Wieczerzy i z kartuszami Beesów i Strzelów. Cześć środkowa: wielofigurowa płaskorzeźbiona scena Ukrzyżowania, poniżej inskrypcja fundacyjna, po bokach nisze muszlowe z figurami proroków: naddatki hermowe. Górna kondygnacja: płaskorzeźba zmartwychwstania, naddatki okuciowe, rzeźby ewangelistów. W zwieńczeniu płaskorzeźba Wniebowstąpienia w bogatej ramie i rzeźbą pelikana. W belkowaniu kartusze z cytatami z Pisma Św.
2.	Rzeźby Matki Boskiej i św. Jana Ewangelisty	Wykonane z drewna polichromowanego w stylu barokowym z 2 połowy XVII w. o wymiarach 150x40 cm każdy. Figury umieszczone na konsolach na ścianie prezbiterium, pełnoplastyczne o podkreślonej ekspresji, teatralnym złożeniu rąk na piersi Marii i gestem św. Jana lekko opuszczonej lewej ręki oraz uniesieniem na wysokości piersi prawej. Głowa Marii przechylona i opuszczona, Jana odrzucona ku górze ciała Jana o dynamicznym ruchu, poprzez zaznaczenie skrętu, Marii statyczne, szaty długie, silnie nienaturalnie sfałdowane, podkreślające budowę ciała, konsule profilowane dekorowane muszlą
3.	Ołtarz w kaplicy	Wykonany z kamienia piaskowca w stylu renesansowym z końca XVI w. O wysokości 4,30 m, ufundowany przez rodzinę von Bees. Ołtarz w charakterze tryptyku w ujęciu architektonicznym bogato rzeźbiony i płasko rzeźbiony, polichromowany. Ikonografia: w polu środkowym płaskorzeźba grupy ukrzyżowania (Chrystus między łotrami, pod krzyżem Matka Boska i św. Jan) na skrzydłach płaskorzeźby czterech ewangelistów w predelli scena ostatniej wieczerzy. W zwieńczeniu pośrodku scena zmartwychwstania, po bokach cztery rzeźby w tym anioły i św. Jan Chrzciel, u szczytu ołtarza putto z herbem rodziny von Bees. Pole środkowe flankowane parą kolumn kanelowanych dźwigających

4.	Płyta nagrobna „Katarzyny z Otmetu ur. Strzela”	Płaskorzeźba w kamieniu w stylu renesansowym powstała ok. 1559 r. o wym. 180x70cm. Płyta nagrobna z postacią niewiasty, stojąca zwrócona frontalnie. Zmarła ubrana w długą suknię, obramowaną ornamentalnie. Na głowie obcisły czepiec z podpinką osłaniającą szyję. Ramiona bufiaste. Ręce złożone w geście modlitewnym. W narożnikach płyty cztery kartusze herbowe. Na krawędzi płyty obiegający napis niemiecki zawierający nazwisko, imię i datę śmierci zmarłej oraz inwokację dewocyjną. Całość wykonania prymitywna.
5.	Płyta nagrobna niewiasty z rodziny von Bees z córką	Płaskorzeźba w kamieniu w stylu renesansowym z pocz. XVII w. o wymiarach 1170x90cm. Płyta prostokątna otoczona prostym obramieniem, wypełniają ją dwie wykonane niemal w pełnej rzeźbie postacie kobiece: matki i córki w postawach stojących, na wielobocznych cokołach. Obie niewiasty ujęte frontalnie, z rękami złożonymi w geście modlitewnym (dłonie uszkodzone). Odziane w długie suknie, sięgające do ziemi, z obramowaniem ornamentальnym, rękawy na ramionach bufiaste. Kołnierze z krzyżami. Suknia córki przepasana, na szyjach obu postaci naszyjniki. Głowa matki nakryta wąskim kapeluszem z podpinką pod szyją. Pod głową poduszka. Głowa córki odsłonięta, z wiankiem we włosach. Uszkodzenia: brak obu rąk postaci, twarz matki uszkodzona, brak inskrypcji.
6.	Płyta nagrobna Jana Musch V. Koppendorf	Wykonana z kamienia w stylu renesansowym ok. 1587 r. w warsztacie brzeskim o wysokości 170 cm. Płyta z płaskorzeźbioną, naturalnych wymiarów postacią rycerza w zbroi z szyszakiem w prawej ręce, lewą wspartą na biodrze. W narożach cztery kartusze herbowe w obramieniu napis.
7.	Płyta nagrobna Pastora Grzegorza Wernera	Płyta wykonana z kamienia w stylu barokowym w ok. 1663 r. o wysokości 175 cm. Płyta wyobraża w płaskorzeźbie zmarłego w naturalnej postaci stojącego w płytkiej niszy ujętej dekoracją rytą. Zmarły trzyma oburącz na piersiach księgę. Od pasa po stopy przysłonięty tablicą i inskrypcją z niemieckim napisem dotyczącym życia pastora Wernera. Ponadto w obrzeżu płyty, cytaty z pisma św. Po niemiecku i łacinie. Nad płytą malowana na ścianie dekoracją o motywach kościelnych,
8.	Ambona	Ambona przyścienna, drewniana na czworobocznym parapecie o płytkich niszach cztery pełnoplastyczne rzeźby ewangelistów, pod nimi pas gzymsu z uskrzydłonymi główkami aniołków. Dekoracja akantem w zwieńczeniu baldachimu krucyfiksu. W zapleczu malowany na ścianie kartusz z inskrypcją
9.	Krucyfiks	Wykonany z drewna malowanego w stylu barokowym z 1 poł. XVIII w. o wys. 200 cm. Plastyczna postać Chrystusa rozpiętego na krzyżu z poziomo rozpostartymi ramionami, głowa zwieszona na prawe ramię. Twarz okolona gęstą brodą i włosami. Nogi lekko ugięte w kolanach
10.	Empora i organy	Wykonane z drewna malowanego w stylu baroku klasycyzmu z XVIII/XIX w., całkowicie zdewastowane piszczalki, w stanie destruktu
11.	Rzeźba Matki Boskiej i św. Jana Ewangelisty	Wykonany z drewna polichromowanego w stylu barokowym z 2 połowy XVII w. o wymiarach 150 x 40 cm. Figury umieszczone na konsolach na ścianie prezbiterium pełnoplastyczne, o podkreślonej ekspresji, teatralnym złożeniem rąk na piersi Marii i gestem św. Jana lekko opuszczonej lewej ręki oraz uniesieniem na wysokości piersi prawej. Głowa Marii przechylona i opuszczona, Jana odrzucona ku górze ciała. Jana o dynamicznym ruchu, poprzez zaznaczenie skrętu, Marii statyczne, szaty długie, silnie, nienaturalnie sfałdowane, podkreślające budowę ciała, konsolle profilowane dekorowane muszlą.

W kościele pw. św. Trójcy w Buszycach znajdują się m.in. następujące zabytki ruchome:

Lp.	Nazwa zabytku ruchomego	Charakterystyka zabytku ruchomego
1.	Ołtarz główny	Architektoniczny, przyścienny z przemalowanym obrazem Trójcy św., ujęty dwoma kolumnami o kapitelach kompozytowych, na których odcinki trójkątnego rozerwanego naczółka. Zwieńczenie trójkątnie z okiem opatrności. Małe uszy dekorowane suchym akantem. Podobna dekoracja w zwieńczeniu. Mensa prosta w której jest obraz olejny na płótnie na którym naczynia liturgiczne.

2.	Obraz, „św. Anna Samotrzecia”	Grupa trzech postaci, ustawiona centralnie podkolisow zwisającą kotarą: Anna, Chrystus i Maria w długich sukniach, na głowach korony, w tle fragment pejzażu. Twarze i gesty prymitywne, brak akcji. Kotara wzorzysta, koloru zielonego i brązowego z nakładanym złotem, którym także malowane korony.
----	-------------------------------------	--

W kościele filialnym pw. św. Antoniego w Strzelnikach znajdują się m.in. następujące zabytki ruchome:

Lp.	Nazwa zabytku ruchomego	Charakterystyka zabytku ruchomego
1.	Obraz – modlitwa w Ogrójcu	Obraz jest ulokowany w nawie głównej, przy ścianie czołowej, po prawej stronie. Wymiary 300 x 250 cm.
2.	Ambona	Ambona wykonana z drewna malowanego w stylu późnorenansowym z początku XVII w. o średnicy 120 cm, przemalowana w XIX/XX w. Ambona przyścienna, nadwieszona, czteroboczna o podziałach parapetu kanelowanymi kolumnkami o prostych bazach i kapitelach nad którymi są konsolki podtrzymujące gzyms. Balustrada schodów ze sceną snu Jakuba. Baldachim pięcioboczny, ujęty podwójnym gzymsem z dekoracyjnym frezem. Obecnie jest niekompletna.
3.	Drzwi z okuciami do zakrystii	Wykonane z drewna i żelaza kutego w stylu barokowym z 1658 r. o wymiarach 185 x 100 cm
4.	Chrzcielnica	Wykonana z kamienia w stylu późnogotyckim w XV-XVI w. o wysokości 110 cm. W kształcie kielicha. Podstawa w kształcie prostego, ośmiobocznego bloku kamienia. Trzon i czara ośmioboczne, profilowane, rozszerzające się ku górze. Podziały poziome profilowanymi cięciami. Dekoracja: na trzonie i czarze dwa pasma prymitywnych rozet powiązanych gałązkami (w dolnym paśmie rozety większe, po jednej na każdym boku chrzcielnicy, w górnym paśmie mniejsze, po dwie na każdym boku). Wokół górnej krawędzi czary napis gotycki, nieodczytany.
5.	Malowany kartusz	Kartusz wczesnobarokowy z 1618 r., zachowany fragmentarycznie.
6.	Dzwon	Wykonany z mosiądzu w 1701 r. o średnicy ok. 1 m
7.	Chorągiewka	Wykonana z mosiądzu w 1844 r.
8.	Maska na wsporniku	Wykonana z kamienia w stylu gotyckim z XIV w., mocno zatarta, zabezpieczona.
9.	Polichromia I fraza	Tempera na tynku w stylu gotyckim powstała w 2 połowie XIV w. o wysokości ok. 2 m. Na południowej części wschodniej ściany prezbiterium, zapewne pierwotnie jako obramienie tabernakulum. Kwatery przedzielone pasami z inskrypcjami łacińskimi. Sceny w strefie górnej: Chrystus nauczający w świątyni. U dołu sceny częściowo odsłonięte, lewa z grupą apostołów, prawa z Chrystusem błogosławiącym.
10.	Polichromia II fraza	Tempera na drzewie wykonana w stylu gotyckim w 3 ćwierci XV w. Występuje na wszystkich ścianach prezbiterium i nawy, odsłonięta częściowo. Sceny w prezbiterium- na ścianie wschodniej Chrystus ukazujący rany, chusta św. Weroniki, na ścianie południowej pochód i pokłon 3 króli. W nawie – na ścianie wschodniej zwiastowanie. Na ścianie północnej dwie strefy. Górna ukazuje cykl stworzenia świata, w dolnej męczeństwo Chrystusa. Na ścianie zachodniej u dołu Piotr otwierający bramy niebios, u góry sąd ostateczny.

W kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Łosiowie znajdują się m.in. następujące zabytki ruchome:

Lp.	Nazwa zabytku ruchomego	Charakterystyka zabytku ruchomego
1.	Płaskorzeźba – epitafium Franciszka Antoniego Koenigseeg	Barokowa, kamienna wykonana najprawdopodobniej z piaskowca ok. 1730 r. złożona z dwóch elementów: herbu w owalnym kartuszu rollwerkowym oraz tablicy inskrypcyjnej. Okrągła tarcza dzielona skośnie na czerwono – białe pola w kształcie rombów trzymana przez parę lwów – umieszczona na tle krzyża Joannitów.

2.	Ołtarz główny	Wykonany z drewna polichromowanego i złożonego o wysokości 6,5 m, późnobarokowy. Retabulum z niszą pośrodku w której rzeźba św. Jana Nepomucena unoszona przez aniołki. Po bokach skośnie ustawione pary pilastrów i kolumny kompozytowe oraz na cokółkach rzeźby alegoryczne. Tło ciemno- brązowe, kolumny zielone, ornamenty złożone, rzeźby wielobarwnie polichromowane.
3.	Płaskorzeźba – epitafium Karola Leopolda Von Herberstein	Płaskorzeźba kamienna wykonana najprawdopodobniej z piaskowca, barokowa. Dwuelementowe epitafium złożone z herbu w rollwerkowym owalnym kartuszu zwieńczonym koroną oraz tablicy inskrypcyjnej w formie ułożonej w prostokąt tarcza herbowa półkolistie u dołu wykrojona, o sześciu polach.
4.	Rzeźby – alegoria kościoła walczącego, grupa z ołtarza gł.	Wykonane z drewna polichromowanego, barokowe o wys. 145 cm, pełnoplastyczne, flankujące główny ołtarz od południa.
5.	Rzeźby – alegoria kościoła miłującego-grupa z ołtarza gł.	Wykonane z drewna polichromowanego, barokowe o wys. 145 cm, pełnoplastyczne. Grupa flankująca ołtarz główny od północy – umieszczona na wolutowych konsolach. Kompozycja – rzeźby ustawione w trójkąt.
6.	Rzeźba – św. Jan Nepomucen z ołtarza gł.	Wykonana z drewna polichromowanego złożonego i srebrzonego, barokowa z pocz. XVIII w. o wys. 130cm umieszczona w centralnej niszy ołtarzowej o architektonicznych podziałach – figura św. W apoteozie
7.	Rzeźba – anioł z ołtarza gł.	Wykonana z drewna polichromowanego złożonego i srebrzonego, barokowa z pocz. XVIII w. o wys. 120 cm, pełnoplastyczna, flankująca od północy retabulum ołtarzowe.
8.	Rzeźba – anioł z ołtarza gł.	Wykonana z drewna polichromowanego srebrzonego, barokowa z pocz. XVIII w. o wys. 115 cm, flankująca nastawę ołtarzową od południowej strony, pełnoplastyczna, w otoczeniu snycersko opracowanej dekoracji floralnej.
9.	Grupa rzeźbiarska ze zwieńczenia ołtarza głównego	Wykonana z drewna polichromowanego, złożonego, barokowa, z pocz. XVIII w. o szer. 150 cm. Wielofigurowa scena złożona z pełnoplastycznych rzeźb Chrystusa, Marii, Marii Magdaleny i licznych putt.
10.	Ołtarz boczny	Wykonany z drewna polichromowanego, późnobarokowy z 1704 r. o wys. 300cm. Retabulum w kształcie ramy o bogatej rzeźbionej dekoracji, pośrodku nisza muszlowa w obramieniu roślinnym w niej rzeźba Matki Boskiej z dzieciątkiem, gotycka z ok. 1420 r.
11.	Krzyż ołtarzowy	Wykonany z metalu srebrzonego, srebra, odlewany, barokowy z końca XVIII w. o wys. 61 cm. Na stopie trójdzielnej, złożonej z wolut, które u dołu zakończone nóżkami w formie zwierzęcych łap z pazurami.
12.	Honstrancja	Złożona, barokowa z ok. 1700 r. o wys. 51 cm z nieczytelną cechą miejską i imienną.
13.	Prospekt organowy	Wykonany z drewna polichromowanego, złożenia, styl regencyjny z ok. XVIII w. Prospekt organowy trzykondygnacyjny, pięciosekcjowy. Na postumencie zwieńczonym profilowanym, gierowanym gzymsem Kompozycja II kondygnacji symetryczna, osiowa: sekcja środkowa na wyładowanym kuliście gzymsem.
14.	Ambona	Wykonana z drewna polichromowanego, złożonego, barokowa z XVIII w. o wysokości 160cm w kształcie zawieszzonego kosza na planie niepełnego koła. Spłaszczony, lekko wybrzuszony spód kosza, dekorowany złożonym puklowaniem, z szyszką pośrodku centralnego medalionu.
15.	Rzeźba NMP z dzieciątkiem	Wykonana z drewna polichromowanego, gotycka, ok. 1420 r. o wys. 120 cm wydrążona z tyłu ukazuje NMP stojącą lekko przechyloną w lewo z dzieciątkiem na lewym ramieniu. Rzeźba znajduje się w ołtarzu bocznym.
16.	Płyta inskrypcyjna Franciszka Teodora V. Jurstin	Wykonana z marmuru z początku XVIII w. o wymiarach 87x75
17.	Epitafium inskrypcyjne K. Hanniusa	Wykonana z marmuru, barokowa z końca XVII w. o wym. 175x84 cm, nagrobna

18.	Płyta nagrobna Fryderyka V. Pannwitz	Wykonana z kamienia, renesansowa z ok. 1580r. o wys. 165 cm. Zmarły przedstawiony w płaskorzeźbie w postaci stojącej, przybrany w zbroję z lewą ręką wspartą na biodrze.
19.	Świecznik - pająk	Odlewany wykonany z mosiądzu i kryształu, eklektyczny z k. XIX w. o wys. 100cm. Świecznik – pająk o kilkusegmentowym trzonie, którego elementy akcentowane wywiniętymi na zewnątrz stylizowanymi koronami kwiatów
20.	Fotel	Wykonany z drewna rzeźbionego, materiał obiciowy, neobarokowy z k. XIX w. o wys. 147 cm, masywny z kwadratowym siedziskiem i wysokim oparciem, nóżki niskie spiralne, dzielone kostkami o powierzchniach rzeźbionych w kwiatowe motywy, połączone spiralnymi poprzeczkami.
21.	Obraz „Zaślubiny mistyczne św. Katarzyny”	Malowane olejem na płótnie, styl barokowy, z XVIII w. o wym. 152 x 142
22.	Obraz „Biczowanie Chrystusa” z bocznej emporii	Malowane olejem na płótnie, styl akademicki z pocz. XX w. o wym. 40x40 cm, obraz w kształcie kwadratu przedstawiający biczowanie Chrystusa.
23.	Rzeźba Chrystusa Frasobliwego	Wykonana z drewna polichromowanego w stylu barokowym z k. XVII w. o wys. 85 cm, przedstawiająca Chrystusa siedzącego na pniu, z głową przechyloną na lewym ramieniu.
24.	Chrzcielnica	Wykonana z marmuru, blachy cynowej, barokowa z k. XVIII w. o wys. 115 cm i Ø 70 cm. Chrzcielnica na kubicznej, regularnej bryle podstawy. Na niej osadzony trzon w kształcie dzbana na okrągłej stopie, zwieńczony u góry uskokiem i rodzajem podciętego wylewu. Czasza chrzcielniczy spłaszczona o powierzchni puklowanej miękkimi wyżłobieniami.
25.	Zamek	Kuty z żelaza, barokowy z XVIII w. szt. 2
26.	Ołtarz główny antepedium	Płaskorzeźba w drewnie polichromowana, późnobarokowa z pocz. XVIII w. o wym. 100 x 200 cm. Antepedium prostokątne, płaskorzeźbione, z dekoracją snycerską akantową w narożach.
27.	Krzyże maltańskie	Wykonane z kutego żelaza, barokowe z XVIII w., 2 szt.
28.	Dzwon	Wykonane z odlewu, barokowy z 1610r., którego autorem jest Jakub Goetz. Dzwon w kształcie kielichowatym, proporcjach gotyckich (wysokość równa średnicy) dekorowany ornamentami ułożonymi w obiegające wokoło fryzy. Powierzchnia czapy profilowana.
29.	Drzwi do transeptu (od pd. – zach.)	Wykonane z drewna bejcowanego, barokowe z k. XVIII w. Prostokątne, zwieńczone łukiem koszowym, ramowe, dekorowane, para płycin w układzie pionowym. Pomiędzy płycinami ażurowa wykładka z gałąką zdobioną motywem roślinnym oraz wkładka zamka.
30.	Ławki kościelne	Wykonane z drewna rokokowe z ok. XVIII w. w ilości 10 szt.
31.	Komoda zakrystyjna	Wykonana z drewna, barokowe z 1 poł. XVIII w. czterodrzwiowa z szafką zamkniętą trójkątnie ściętą
32.	Rzeźba św. Jana Nepomucena	Wykonana z kamienia, barokowa z ok. 1709 r. o wys. ok. 2 m, znajdująca się na placu przed kościołem

W kościele pw. św. Jakuba Apostoła w Skorogoszczy znajdują się m.in. następujące zabytki ruchome:

Lp.	Nazwa zabytku	Charakterystyka zabytku ruchomego
1.	Rzeźba św. Jakub Ap.	Późnogotycka rzeźba z XVI w, wykonana z drewna, pełnoplastyczna, przedstawiająca apostoła w pozie stojącej frontalnie, w lekkim kontrapoście, usytuowana na okrągłym postumencie. W rękach uniesionych lekko na wysokość pasa atrybuty: lewa dłoń podtrzymuje model dwuwieżowego kościoła, w prawej laska pielgrzymia, twarz o wyrazistych rysach. Na głowie kapelusz z muszlą na froncie.
2.	Rzeźba św. Katarzyna Aleksandryjska	Późnogotycka drewniana rzeźba z pocz. XVI w. Przedstawia św. Katarzynę stojącą na swym prześladowcy-cesarzu Maksencjuszu, skulonym pod jej stopami. Atrybuty: u stóp świętej koło, jej ręce wsparte na mieczu, twarz owalna.

3.	Rzeźba św. Jadwiga Śląska	Późnogotycka XVI wieczna rzeźba wydrążona w drewnie. Przedstawia św. Jadwigę stojącą w ujęciu frontalnym z atrybutem modelu kościoła, podtrzymywanym lewą ręką, prawa dłoń podtrzymuje połą materii. Szata bogato fałdowana. Bryła rzeźby mocno drążona, plastyczna. Staranny detal.
4.	Rzeźba św. Barbara	Późnogotycka drewniana rzeźba z XVI w. św. Barbara stojąca na swym prześladowcy –ojcu skulonym pod jej stopami. Przy jej lewym boku wysoki do pasa model wieży wielobocznej. W uniesionych rękach miecz z ostrzem w dół i kielich z hostią. Twarz świętej o regularnych wyrazistych rysach. Na głowie niska zębata korona.
5.	Obraz „Pokłon Trzech Króli”	Malowany olejem na płótnie, poł. XVIII w., autorstwa Giambatisty Tiepola, replika obrazu z muzeum w Monachium. Rama obrazu wysrebrzana metalem na mat. W prawym dolnym rogu podpis artysty.
6.	Obraz „Pocałunek Judasza”	XIX w., malowany olejem na płótnie, autorstwa nieznanego niemieckiego malarza. W latach 1978/79 przeprowadzono prace konserwatorskie nad obrazem.
7.	Chrzcielnica	Za ołtarzem w prezbiterium kamienna gotycka chrzcielnica przykryta złożoną i srebrną drewnianą przykrywą.
8.	Figura „Serca Jezusowego”	W nawie bocznej od strony południowej XIX w. figura „Serca Jezusowego” -polichromowana, złożona i srebrzona na poler.
9.	Rzeźba „Chrystus Ukrzyżowany”	Figura drewniana ze złożonym perizonium, gotycka pochodząca z roku 1510,. Cechy artystyczne rzeźby, zarówno układ perizonium jak i całej postaci Chrystusa wskazuje na autorstwo Tilmana Reimenschneidera. Krzyż na którym umieszczony jest Chrystus zrekonstruowano w trakcie przeprowadzania prac konserwatorskich w 1978 r. Krzyż znajduje się w kaplicy przedpogrzebowej.
10.	Epitafium ks. J. Mohra	Pośmiertne kamienne epitafium zmarłego w 1739 r. ks. Józefa Mohra., autorstwa tzw. „Mistrza Śląskiego”. Dewocyjne ujęcie z postacią klęczącą, jedno z ostatnich przedstawień tego typu na Śląsku. Człowiek wyobrażony na płycie w poruszeniu, w bujnym układzie szat, w otoczeniu akcesoriów barokowych
11.	Krzyż procesyjny	Barokowy krzyż procesyjny z drugiej połowy XVII w., ze srebrną pasją.
12.	Monstrancja	Barokowa monstrancja z ok. 1700 r. z Gołębicą, popiersiem Matki Boskiej i postaciami dwóch aniołów w glorii oraz cechą imienną „I.Z.”
13.	Kielich	Kielich mszalny z ok. 1700 r. fundowany przez Leopolda Góreckiego, kanonika opolskiego i miejscowego proboszcza.
14.	Posążek Matki Boskiej	Posążek Matki Boskiej z Dzieciątkiem w glorii, srebrny na drewnianym postumencie z pierwszej poł. XVIII w.

W kościele pw. św. Mikołaja w Różynie znajdują się m.in. następujące zabytki ruchome:

Lp.	Nazwa zabytku ruchomego	Charakterystyka zabytku ruchomego
1.	Prospekt organowy barokowo – klasycystyczny	Z 2 poł. XVIII w. architektoniczny, jednosekcyjny, złożony z trzech prostokątnych segmentów, z których środkowy jest najwyższy i najszerszy, wszystkie zwieńczone odcinkami profilowanych gzymsów. Małe spływy nad segmentami bocznymi o dekoracji palmetowej, kotary w przeźroczach pisaćłkowych ze zwojów akantu, całość polichromowana, snycerka złożona.
2.	Polichromia	Z końca XV w. polichromia odkryta spod tynku fragmentarycznie. W prezbiterium na ścianie południowej: forma arkady z symbolami i fragmentami scen figuralnych, w nawie na ścianie północnej fragment pokłonu trzech króli. W nawie na ścianie południowej fragmenty dekoracji roślinnej czerwono – zielonej.
3.	Dzwon	Z 1817 r. dzwon wykonany ze stopu metali, odlew o kształcie kielichowatym, gotyckich proporcjach, płaszcz ze słabo czytelna niemiecką inskrypcją oraz datą – rok 1817. Górny skraj płaszcz dekorowany dwoma pasami floralnych fryzów.
4.	Misa cynowa	Misa z 1696r. okrągła z inskrypcją na obrzeżu.

5.	Lichtarze – 2 szt.	Z 2 poł. XVIII w. rokokowe wykonane z cyny, stopy na trzech kolistych narożnikach, jeden z lichtarzy złamany.
6.	Rzeźba św. Jana Nepomucena	Wykonana z drewna polichromowanego w 1 poł. XVIII w. o wys. ok. 110 cm, pełnoplastyczna umieszczona na konsoli dekorowanej muszlą, ciało silnie skrzycone, podkreślone układem szat, ubrany w sutannę, komżę, biret, ręce złożone w których trzymał krzyż (obecnie brak krucyfiks)
7.	Chrzcielnica	Wykonana z drewna malowanego w ok. 1684 r. z czasza o dekoracji w formie muszli i czterema główkami aniołków, stopa prostokątna profilowana w formie cokołu.
8.	Ambona	Wykonana z drewna ok. 1684 r. przyścienna ze schodami i nadwieszonym ośmiobocznym baldachimem z rzeźbą pelikana w zwieńczeniu
9.	Obraz – św. Anna z Marią	Olej na płótnie z 2 poł. IX w. w formie stojącego prostokąta w profilowanej ramie, przedstawiający św. Annę nauczającą młodzieńca Marię. Kompozycja w typie renesansowym, układ trójkątny postaci, stan obrazu dość dobry, w dolnej partii ubioru Anny odpryski warstwy malarskiej.
10.	Obraz św. Józefa na ołtarzu głównym	Olej na płótnie z końca XVII w. z centralnie umieszczoną postacią świętego Józefa z dzieciątkiem na ręku. Głowa o gęstym zaroście otoczony aureolą, długie szaty swobodnie opasują ciało, w tle pejzaż, kulisowo ograniczony dwoma drzewami
11.	Ołtarz główny	Wykonany z drewna malowanego późnobarokowy z 1684 r., retabulum zamknięte półkolistym, ujęte dwoma kolumnami kompozytowymi, w zwieńczeniu rozerwany naczółek z cokołem na którym jest krucyfiks, na bokach dwa anioły, predella prostokątna.

Ponadto w wojewódzkiej ewidencji zabytków znajduje się krzyż pokutny w starorzeczu Nysy Kłodzkiej przy polnej drodze obok drogi do Kantorowic oraz figura św. Jana Nepomucena zlokalizowana na placu przed kościołem w Łosiuwie.

Na terenie miasta Lewin Brzeski znajdują się także zabytki techniki po byłej Cukrowni „Wróblin” (część obiektów została wyburzona), jednakże obiekty te nie są ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.

4. Zabytki archeologiczne

Na terenie Gminy Lewin Brzeski znajduje się 29 stanowisk archeologicznych wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków. Są to:

Buszyce

- 1) Stanowisko nr 9 – pracownia kultury przeworskiej IV-V w. A-876/90
- 2) Stanowisko nr 10 - późny paleolit
 - a) obozowiska – mezolit
 - b) obozowiska ceramiki grzebykowo
 - c) osada kultury przeworskiej - IV-V w. A-550/80
- 3) Stanowisko nr 12 – osada hutnicza kultury przeworskiej – IV-V w.
 - a) punkt osadniczy kultury starożytnej
 - b) punkt osadniczy kultury średniowiecznej XV w. A- 581/80

Kantorowice

- 1) Stanowisko nr 1 – osada neolityczna
 - a) cmentarzyska kultury IV okres epoki brązu – okres halsztacki
 - b) osada – XIV –XV w. A-815/88
- 2) Stanowisko nr 3 – osada kultury przeworskiej faza D
 - a) osada wczesnośredniowieczna A-558/80

- 3) Stanowisko nr 4 – osada hutnicza kultury przeworskiej IV-V w. A-772/87
4) Stanowisko nr 5 – osada kultury łużyckiej IV-V okres epoki brązu A- 821/88
5) Stanowisko nr 6 – osada kultury łużyckiej – okres halsztacki D A- 808/88

Łosiów

Stanowisko nr 5 – osada neolityczna

- a) osada kultury przeworskiej faza D
b) osada wczesnośredniowieczna A-585/80

Mikolin

Stanowisko nr 5 – osada neolityczna

- a) osada wczesnośredniowieczna A-82/2010

Nowa Wieś Mała

- 1) Stanowisko nr 2 – ślad osadnictwa epoki kamienia
a) osada hutnicza kultury przeworskiej faza D
b) punkt osadniczy wczesno – średniowieczny A-551/80
2) Stanowisko nr 3 - osada kultury przeworskiej faza D
a) punkt osadniczy średniowieczny A-548/80
3) Stanowisko nr 4 - osada kultury przeworskiej
a) punkt osadniczy kultury starożytnej A- 552/80

Oldrzychowice

- 1) Stanowisko nr 4 - osada kultury przeworskiej – okres rzymski
a) osada – XIII-XIV w. A—817/88
2) Stanowisko nr 5- ślad osadniczy kultury przeworskiej – okres rzymski
a) osada wczesnośredniowieczna
b) ślad osadnictwa – XIV – XV w. A – 811/88
3) Stanowisko nr 6 - osada kultury przeworskiej faza C
a) osada – XIV – XV w. A – 816/88

Ptakowice

- 1) Stanowisko nr 5 – osada kultury pucharów lejkowatych
a) kultura łużycka A – 782/88

Różyna

- 1) Stanowisko nr 3 – grodzisko wczesnośredniowieczne A - 393/75

Stroszowice

- 1) Stanowisko nr 1 – osada neolityczna
a) osada kultury przeworskiej późny okres rzymski
b) osada - VIII-XII
c) osada – XIV-XV A – 288/70
2) Stanowisko nr 6 – ślad osadnictwa neolitycznego
a) osada kultury przeworskiej faza D
b) osada XIII-XIV A – 350/72

- 3) Stanowisko nr 11 - osada kultury przeworskiej okres rzymski
- a) osada - X-XII
 - b) osada - XIV-XV A – 818/88
- 4) Stanowisko nr 12 – osada VIII-X
- a) osada XIV- XV A – 819/88
- 5) Stanowisko nr 14 - osada VIII-X
- a) osada X- XI A - 796/88
- 6) Stanowisko nr 15- osada VIII-X
- a) osada XIV- XV A – 810/88
- 7) Stanowisko nr 16 - osada VIII-X
- a) osada XIV- XV A – 809/88
- 8) Stanowisko nr 17 - osada VIII-X A – 807/88
- 9) Stanowisko nr 19 - osada VIII-X A – 820/88

Strzelniki

- 1) Stanowisko nr 4 - osada kultury przeworskiej faza D A – 801/88

Wronów

- 1) Stanowisko nr 1 – grodzisko XIV – V A - 354/72
- 2) Stanowisko nr 3 - osada neolityczna
- a) osada kultury łużyckiej
 - b) pradzieje A – 769/87
- 3) Stanowisko nr 12 – osada łużycka
- a) ślad osadnictwa wczesno średniowiecznego
 - b) pradzieje A - 791/88

Gmina Lewin Brzeski zasobna jest w bardzo liczne stanowiska i znaleziska archeologiczne od pradziejów do średniowiecza i czasów nowożytnych. Świadczą one o zasiedleniu od najdawniejszych czasów wzdłuż Odry i Nysy Kłodzkiej. W średniowieczu przebiegały tędy szlaki handlowe.

Pozostałe stanowiska archeologiczne zlokalizowane na terenie Gminy Lewin Brzeski, w tym te wpisane do rejestru zabytków:

1. Borkowice – Błażejowice – Niwa

Ogółem stanowisk – 7

Położone w małej dolinie na jej stoku, w terenie niezabudowanym, eksponowanym, nieeksponowanym, na polach ornych.

Stanowiska nr 1-2-3-7

- brak szczegółowej lokalizacji,
- ślady osadnictwa neolitycznego.

Stanowiska nr 4-5-6

- punkty osadnicze z okresu rzymskiego, XIII – XIV w.,
- ślad osadnictwa epoki kamienia, osada produkcyjna kultury przeworskiej z późnego okresu wpływów rzymskich, ślad osadnictwa - XIV-XV w.

2. Buszyce

Ogółem stanowiska - 17

Położone na stoku małej doliny, w terenie eksponowanym, nieeksponowanym, na polach ornych. Występują zagrożenia.

Stanowiska nr 1-2- 3- 5 - 6 - 7 - 8 – 11

- cmentarzysko szkieletowe, neolityczne, ślady osadnictwa neolitycznego, z epoki brązu średniowiecza, nieokreślonej kulturze i chronologii, z epoki kamienia, z cyklu wstęgowych neolitycznych, kultury przeworskiej, okres późnorzymski.

Stanowiska nr 4-9-10-12-13-14-15-16-17

- ślady osadnictwa, osady, pracownia hutnicza, osada hutnicza, punkt osadniczy- pucharów lejkowatych neolityczne, wczesno średniowieczne, kultury przeworskiej, grzebykowo-dołkowej, neolityczne, mezolityczne, z epoki kamienia, średniowieczne.

Stanowiska nr 9-10-14

- zagrożone, wymagana szczególna inwentaryzacja i badania wykopaliskowe.

3. Chróstina

Ogółem stanowisk – 2

Stanowisko nr 1 i 2

- brak lokalizacji, ślady osadnictwa neolitycznego, grób szkieletowy –X-XI w.

4. Golczowice

Ogółem stanowisk – 1

Położone na stoku małej doliny w terenie eksponowanym, na polu zamkniętym,

Stanowisko nr 1

- osada produkcyjna kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich, ślad osadnictwa XIV-XV w.

5. Kantorowice

Ogółem stanowisk - 10

Położone w dużej dolinie, w terenie nadzalewowym, niezabudowanym, na polu ornym. Zagrożenie doraźne przez ludzi.

Stanowisko nr 2 i 10

- brak lokalizacji, cmentarzysko, młyn wodny średniowieczny.

Stanowisko nr 1-3-4-5-6-7-8-9

- ślady osadnictwa, osady, cmentarzyska neolityczne, kultury łużyckiej, przeworskiej, epoki brązu, okresu halsztackiego, średniowiecze.

6. Łosiów

Ogółem stanowisk - 7

Położone w małej dolinie na jej stoku.

Stanowiska nr 1-2-3-4

- brak szczegółowej lokalizacji, grodzisko, osada hutnicza średniowieczna, ślad osadnictwa neolitycznego, ślad osadnictwa kultury łużyckiej z epoki brązu.

Stanowiska 5-6-7

- osady neolityczne, kultury przeworskiej, wczesnego średniowiecza.

7. Mikolin

Ogółem stanowisk – 8

Położone w dużej dolinie w terenie nadzalewowym, eksponowanym

Stanowiska 1-2-3-5-7-8

- brak lokalizacji, cmentarzysko kultury łużyckiej – V okres epoki brązu, ślady osadnictwa i osady z epoki kamienia, neolitu, wczesne średniowiecze.

Stanowiska nr 4-6

- punkt osadniczy, ślady osadnictwa, osady z epoki kamienia, kultury łużyckiej, przeworskiej, wczesne średniowiecze, pucharów lejkowatych, neolityczne.

8. Nowa Wieś Mała

Ogółem stanowisk – 13

Położone na stoku małej doliny, na terenach eksponowanych, nieeksponowanych, polach ornych.

Stanowiska nr 1-6-7

- brak lokalizacji, ślady osadnictwa, punkty osadnicze kultury przeworskiej okresu rzymskiego, wczesne średniowiecze, średniowiecze XIII-XV.

Stanowiska nr 2-3-4-5-8-9-10-11-12-13

- ślady osadnictwa, osady, punkty osadnicze epoki kamienia, osada hutnicza kultury przeworskiej, łużyckiej, wczesnośredniowiecznej, średniowiecznej, starożytnej, występują zagrożenia stanowisk.

9. Oldrzychowice

Ogółem stanowisk – 9

Położone w dużej dolinie w terenie nadzalewowym, eksponowanym, niezabudowanym na polach ornych.

Stanowiska 1 i 3

- ślad osadnictwa i osad kultury przeworskiej z okresu rzymskiego, epoki brązu, okresu halsztackiego, brak szczegółowej lokalizacji.

Stanowiska nr 2-4-5-9-6-7-8-9

- ślady osadnictwa, osady pradziejowe, wczesne średniowiecze, kultury przeworskiej, okresu rzymskiego, z XIII-XIV w., z XI – XII w., neolityczne, z VIII-X w.

10. Ptakowice

Ogółem stanowisk – 3

Położone na równinie, w terenie eksponowanym, nieeksponowanym, na polu ornym.

Stanowisko nr 1

- brak lokalizacji, cmentarzysko ciałopalne, ślad osady neolitycznej.

Stanowisko nr 4-5

- ślady i osady neolityczne pucharów lejkowatych, kultury łużyckiej.

11. Przecza

Ogółem stanowisk – 3

Położone w dużej dolinie na terenie nadzalewowym, eksponowanym

Stanowisko nr 2

- brak lokalizacji, ślad osadnictwa z XIV-XV w.

Stanowiska 1-3

- osady neolityczna, hutnicza, ślady osadnictwa wczesnego średniowiecza, XIV – XV w.

12. Różyna

Ogółem stanowisk – 12

Położone w dużej dolinie na brzegu wysoczyzny, w terenie eksponowanym, na polach ornych.

Stanowisko nr 2-4-5-7-8-10

- nie posiadają lokalizacji, ślady osadnictwa neolitycznego wczesnego średniowiecza i średniowiecza, osady kultury łużyckiej,

Stanowisko 1-3-6-9-11-12

- grodzisko średniowieczne, ślad osadnictwa neolitycznego ceramiki wstęgowo-rytej, dołkowo-grzebykowej, kultury łużyckiej, przeworskiej okresu rzymskiego, osady średniowieczne, osada pucharów lejkowatych neolitycznych.

13. Sarny Male

Ogółem stanowisk – 11

Położone w dużej dolinie na terenie nadzalewowym, eksponowanym, niezabudowanym na polach otwartych i zamkniętych.

Stanowisko nr 1-2-3-4-5-6

- brak lokalizacji, ślady osadnictwa i osady mezolitu, neolitu kultury ceramiki promienistej, łużyckiej, wczesne średniowiecze, średniowiecze, epoki brązu, kultury celtyckiej okresu lateńskiego, epoki kamienia, kultury przeworskiej okresu rzymskiego.

Stanowiska nr 7-8-9-10-11

- ślady osadnictwa i osady pradziejowej, kultury przeworskiej, średniowiecze epoki kamiennej.

14. Skorogoszcz

Ogółem stanowisk – 5

Położone w małej i dużej dolinie na polach zamkniętych, w terenie eksponowanym i nieeksponowanym, nadzalewowym, niezabudowanym

Stanowiska nr 1 i 2

- ślady osadnictwa neolitycznego, pucharów lejkowatych, brak lokalizacji.

Stanowiska nr 3-4-5

- obozowiska mezolityczne, osada XIV-XV, niezidentyfikowany ślad osadnictwa.

15. Stroszowice

Ogółem stanowisk – 20

Położone w małej i dużej dolinie, na terenach nadzalewowych, eksponowanych, niezabudowanych.

Stanowiska nr 2-3-4-7

- brak lokalizacji, ślady osadnictwa i osady mezolityczne z XII-XIII w., skarb monet.

Stanowiska nr 1-5-6-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20

- ślady osadnictwa, osady neolityczne, kultury przeworskiej późnego okresu rzymskiego, XIII-XVII w., XIV-XV w., XI-XII w. IX-XIII w., kultury łużyckiej z III okresu epoki brązu – okres halsztacki.

16. Strzelniki

Ogółem stanowisk – 11

Położone na stoku małej doliny, w terenie eksponowanym, niezabudowanym na polach ornych.

Stanowiska nr 1-2-3-10-11

- ślady osad i osady neolityczne, wczesnośredniowieczne, kultury wstęgowo – rytej. Średniowieczne pradziejowe, epoki brązu, grodzisko wczesnośredniowieczne, brak lokalizacji.

Stanowiska nr 4-5-6-7-8-9

- ślady osadnictwa i osady kultury przeworskiej, neolityczne, wczesnośredniowieczne, średniowieczne, kultury wstęgowo – rytej, kultury pucharów lejkowatych.

17. Wronów

Ogółem stanowisk - 13

Położone w dużej dolinie na brzegach wysoczyzny, na terenach nadzalewowych, polach, w lesie.

Stanowiska nr 7-8-9

- osady średniowieczne, produkcyjna kultury przeworskiej okresu rzymskiego, osadniczy punkt średniowieczny, brak lokalizacji.

Stanowiska nr 1-2-3-4-5-6-10-11-12-13

- grodzisko – XIV – XV w., ślady osadnictwa i osady neolityczne, kultury łużyckiej, pradziejowo wczesnośredniowieczne i średniowieczne.

18. Miasto Lewin Brzeski

Ogółem stanowisk – 9

Położone w dolinie Nysy Kłodzkiej, w terenie eksponowanym, w dużej dolinie, nadzalewowym, zabudowanym i niezabudowanym.

Stanowiska nr 2-3-4-5-6-7

- nieokreślonej funkcji kultury łużyckiej z III w., ceramiki wstęgowo – klutej, neolitycznej, cmentarzysko kultury łużyckiej epoki brązu, ślad osadnictwa z I okresu brązu, grodzisko średniowieczne, brak lokalizacji.

Stanowisko nr 1-8-9

- stare miast osady średniowiecznej i nowożytnej.

Zasady ochrony stanowisk archeologicznych

Specyfika dziedzictwa archeologicznego sprawia że jest ono stosunkowo trudne do ochrony.

Po pierwsze jest ono nieodnawialne, zaś jakiegokolwiek prace ziemne ingerujące w strukturę nawarstwień, w tym także archeologiczne badania wykopaliskowe, nieodwracalnie niszczą substancję zabytkową. Dziedzictwo archeologiczne obejmuje przy tym zabytki nieruchome i ruchome wraz z łączącym je kontekstem, co sprawia że stosować w jego przypadku trzeba zróżnicowaną strategię ochrony. I wreszcie, chronimy zabytki niewidoczne, znajdujące się pod ziemią lub pod wodą, często nie w pełni rozpoznane, ponieważ dopiero przebadanie stanowiska archeologicznego daje archeologom 100% pewność co do jego funkcji i chronologii. Wszystko to sprawia, że wartość dziedzictwa archeologicznego jest trudna do uchwycenia dla nie-archeologów.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych in situ czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

Na stanowiskach archeologicznych zakazana jest wszelka działalność budowlana oraz inwestycyjna niezwiązana bezpośrednio z konserwacją lub rewaloryzacją terenu, dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych, konserwację zachowanych fragmentów zabytkowych celem ich ekspozycji w terenie lub zabezpieczenia przed zniszczeniem, przystosowanie do pełnienia funkcji muzealnych, kultowych, rekreacyjnych lub innych, wszystkie wymienione wyżej działania bezwzględnie należy uzgadniać z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Opolu.

IV. Ochrona Zabytków w Gminie Lewin Brzeski - stan prawny

1. Rejestr Zabytków

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014.1446). Sposób i tryb wydawania pozwoleń na prace w zabytku reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015.1789). Wszelkie prace w obiekcie lub przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Rejestr zabytków nieruchomych (załącznik nr 1) obejmuje obiekty, w tym:

- kościoły – 6
- kaplice – 1
- cmentarze – 2
- pałace i dwory – 5
- zabudowa folwarczna – 1
- parki – 7
- domy mieszkalne - 47

Rejestr zabytków archeologicznych obejmuje 24 stanowiska. Wykaz zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (załącznik nr 3):

- grodziska – 5
- cmentarzyska – 8
- osady – 112

Dla gminy Lewin Brzeski sporządzono na zlecenie Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków 28 kart ewidencyjnych zabytków architektury i budownictwa (tzw. karty białe) dla następujących obiektów:

- 1) Błaziejowice – zespół dworsko-parkowy i folwarczny;
- 2) Borkowice – dwór;
- 3) Buszyce – kościół filialny pw. św. Trójcy;
- 4) Kantorowice – zespół folwarczny przy zamku myśliwskim;
- 5) Kantorowice – spichlerz;
- 6) Kantorowice – nr 22 szkoła, ob. Dom mieszkalny;
- 7) Leśniczówka – zespół folwarczny;
- 8) Leśniczówka – obora;
- 9) Leśniczówka – stajnia, obora;
- 10) Lewin Brzeski – kościół poewangelicki pw. św. Piotra i Pawła;
- 11) Lewin Brzeski – wodociągowa wieża ciśnień-kolejowa;
- 12) Łosiów – kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela;
- 13) Mikolin – zespół dworsko-folwarczny;
- 14) Niwa – zespół dworsko-parkowy i folwarczny;
- 15) Ptakowice – zespół pałacowo-folwarczny;
- 16) Przecza – zespół folwarczny, Przecza – stodoła;

- 17) Raski – zespół folwarczny;
- 18) Różyna – kościół filialny pw. św. Mikołaja;
- 19) Skorogoszcz – zespół pałacowo-parkowy i folwarczny;
- 20) Skorogoszcz – oficyna I ob. Szkoła podstawowa;
- 21) Skorogoszcz – spichlerz;
- 22) Skorogoszcz – stodoła II;
- 23) Skorogoszcz – dom robotników folwarcznych;
- 24) Skorogoszcz – wodociągowa wieża ciśnień-folwarczna;
- 25) Strzelniki – kościół filialny pw. św. Antoniego;
- 26) Wronów – zespół pałacowo-folwarczny;
- 27) Wronów – pałac;
- 28) Lewin Brzeski – Ratusz.

Docelowo wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków powinny posiadać swoją kartę ewidencyjną zabytków architektury i budownictwa.

2. Gminna Ewidencja Zabytków

Zgodnie z art. 22 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na wójcie (burmistrzu, prezydencie) gminy (art. 22 pkt 4 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*). Gminna ewidencja zabytków ma formę zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych równocześnie wojewódzką ewidencją zabytków prowadzoną przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Gminna ewidencja zabytków nie jest dokumentem zamkniętym; winna być uzupełniana, aktualizowana i weryfikowana.

Z gminy Lewin Brzeski ewidencją objęto 477 obiektów (załącznik nr 2). Gminna Ewidencja Zabytków – w formie kart adresowych przechowywana jest w Urzędzie Miejskim w Lewinie Brzeskim.

Za kryteria decydujące o wpisie obiektu do ewidencji przyjęto:

- 1) czas powstania – nie później niż lata 50 XX w.;
- 2) stopień zachowania walorów zabytkowych;
- 3) funkcja obiektu i wpływ jego formy na ogólny charakter zabudowy miejscowości;
- 4) wartość historyczna i artystyczna.

V. Założenia programowe

1. Główne cele polityki gminnej związane z ochroną zabytków

Spośród zewidencjonowanych obiektów najczęściej stanowi własność prywatną. Obejmuje ona łącznie 51,8% zabytkowych zasobów gminy. W tym miejscu należy jednak zaznaczyć, że jest to własność rozproszona. W większości są to osoby fizyczne, do których należą głównie domy mieszkalne w Lewinie Brzeskim, zabudowania gospodarczo-mieszkalne na wsi, większość przydomowych kapliczek.

Własność wyznaniową stanowi 16% zabytkowych zasobów gminy. Własność tę reprezentują kościoły: rzymsko-katolickie i poewangelickie. Należą do niej wszystkie kościoły, plebanie i część kapliczek położonych przeważnie w zespołach sakralnych.

Główne cele polityki gminnej związanej z ochroną zabytków to:

- 1) planowanie i konsekwentne realizowanie działań samorządowych w zakresie ochrony zabytków;

- 2) racjonalne wykorzystanie gminnych funduszy na prace ratownicze, konserwatorskie i dokumentacyjne zgodnie ze stosowną uchwałą Rady Miejskiej w Lewinie Brzeskim w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze Gminy Lewin Brzeski;
- 3) uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju gminy;
- 4) powiązanie zadań służących ochronie wartości kulturowych ze strategią rozwoju gospodarczego oraz polityką przestrzenną gminy;
- 5) integracja ochrony dziedzictwa kulturowego (krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego), przyrodniczego i krajobrazu w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury – World Cultural Heritage);
- 6) wspieranie projektów związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych;
- 7) powstrzymanie degradacji zagrożonych obiektów zabytkowych i obszarów oraz podjęcie działań w celu poprawy stanu ich zachowania;
- 8) wspieranie starań właścicieli zabytkowych obiektów sakralnych o ich właściwe zabezpieczenie;
- 9) pozyskiwanie środków finansowych z funduszy unijnych i innych oraz dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze Gminy Lewin Brzeski.

2. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

Główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Istnieje możliwość ubiegania się o dofinansowanie na obiekty wpisane do rejestru zabytków zgodnie ze stosowną uchwałą Rady Miejskiej w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze Gminy Lewin Brzeski.

Przy sprzedaży obiektów zabytkowych należących do gminy stosuje się dozwolone prawem zniżki oraz ulgi podatkowe.

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r. poz. 399). Istnieje możliwość dofinansowania zadań z zakresu ochrony zabytków m.in. z budżetu państwa. Wsparcie finansowe pochodzi ze środków:

- 1) Ministerstwa Kultury;
- 2) Wojewody Opolskiego, będących w dyspozycji Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- 3) budżetu województwa opolskiego i jednostek samorządu terytorialnego;
- 4) Funduszu Kościelnego (dla prac przy obiektach sakralnych, nieobjętych konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów);
- 5) Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla zabytkowych założeń zielonych).

Pozyskiwanie środków finansowych na zadania inwestycyjne jest możliwe także ze źródeł zewnętrznych. Możliwość współfinansowania działań obejmujących zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii, jak również zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, istnieje ze środków finansowych Unii Europejskiej:

- 1) poprzez fundusze strukturalne utworzone dla wyrównania poziomu rozwoju regionów w Unii Europejskiej, z uwagi na uznanie kultury za jeden z czynników rozwojowych regionów;
- 2) w ramach programów wspólnotowych adresowanych bezpośrednio do sektora kultury.

Dla inicjatyw pozarządowych istnieje możliwość wsparcia ze strony fundacji europejskich i zagranicznych.

3. Działania związane z ochroną zabytków, których właścicielem jest gmina

Do gminy należy 22% zasobów zabytkowych. Są to przede wszystkim budynki użyteczności publicznej: szkoła, przedszkola, pałac, parki kościół poewangelicki w Lewinie Brzeskim, park w Mikolinie oraz część kapliczek. Wśród obiektów należących do tej formy własności przeważają kamienice miejskie w Lewinie Brzeskim.

Gmina Lewin Brzeski na lata 2016 – 2019 planuje zrewitalizować przy pomocy środków UE i innych:

- 1) kościół poewangelicki w Lewinie Brzeskim – szacunkowy koszt 3.000.000,00 zł;
- 2) budynek mieszkalny nr 63 w Strzelnikach (willa) – szacunkowy koszt 1.000.000,00 zł;
- 3) rewaloryzacja parku w Lewinie Brzeskim – szacunkowy koszt 1.000.000,00 zł;
- 4) Szkoła Podstawowa w Skorogoszczy – szacunkowy koszt 4.000.000,00 zł;
- 5) figura św. Jana Nepomucena w Łosiowie – szacunkowy koszt 50.000,00 zł;
- 6) budynek Miejsko-Gminnego Domu Kultury w Lewinie Brzeskim – szacunkowy koszt 1.500.000,00zł;
- 7) budynek w którym zlokalizowana jest Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Lewinie Brzeskim – szacunkowy koszt 500.000,00 zł;”
- 8) obszar określony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Lewin Brzeski zatwierdzony uchwałą nr XXIII/173/2008 Rady Miejskiej w Lewinie Brzeskim z dnia 14.07.2008 r. ogłoszoną w Dz. Urz. Woj. Op. Nr 61, poz. 1797 z dnia 20.08.2008 r. symbolem 8UP gdzie podstawowe przeznaczenie terenu to teren usług publicznych w zakresie oświaty i wychowania wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi i zielenią oraz obszar oznaczony symbolem 13 PU;UK, gdzie przeznaczenie podstawowe to teren produkcyjno – usługowy, magazynowania i składowania a dopuszczalne – usługi komercyjne, usługi rzemieślnicze, dopuszczalne wydzielenie w budynku części biurowo – socjalnej i mieszkalnej dla inwestora oraz obszar oznaczony symbolem 45 MN gdzie podstawowe przeznaczenie przedmiotowego terenu to teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, uzupełniająco – budynki towarzyszące: garaże, gospodarce, mała architektura, urządzenia i obiekty infrastruktury technicznej oraz dopuszczalne – usługi bytowe;
- 9) teren objęty strefą „A” i „B” ochrony konserwatorskiej zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego miasta Lewin Brzeski zatwierdzony uchwałą nr XXIII/173/2008 Rady Miejskiej w Lewinie Brzeskim z dnia 14.07.2008r. ogłoszoną w Dz. Urz. Woj. Op. Nr 61, poz. 1797 z dnia 20.08.2008 r.
- 10) teren objęty strefą „A” i „B” ochrony konserwatorskiej zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wsi Strzelniki zatwierdzonym uchwałą nr XXI/197/2004 Rady Miejskiej w Lewinie Brzeskim z dnia 29.12.2004r. ogłoszoną w Dz. Urz. Woj. Op. Nr 17 poz. 458 z dnia 14.03.2005 r.
- 11) teren objęty strefą „A” i „B” ochrony konserwatorskiej zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wsi Skorogoszcz i Chróścina zatwierdzonym uchwałą nr XXI/196/2004 Rady Miejskiej w Lewinie Brzeskim z dnia 29.12.2004 r. ogłoszoną w Dz. Urz. Woj. Op. Nr 25, poz. 661 z dnia 12.04.2005 r.
- 12) teren objęty strefą „A” i „B” ochrony konserwatorskiej zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wsi Łosiów zatwierdzonym uchwałą nr XXI/195/2004 Rady Miejskiej w Lewinie Brzeskim z dnia 29.12.2004 r. ogłoszoną w Dz. Urz. Woj. Op. Nr 22, poz. 565 z dnia 30.03.2005 r.

Ponadto inne obiekty, których Gmina Lewin Brzeski nie jest właścicielem, a które warto w latach 2016 – 2019 zrewitalizować:

- kapliczka/dzwonnica przydrożna w Golczowicach,
- młyn w Łosiowie,
- spichlerz w Kantorowicach,
- mur wokół kościoła pw. św. Trójcy w Buszycach,

oraz inne takie jak: krzyże pokutne, kapliczki, kaplice, kościoły, parki, figury, dworki oraz pałace zlokalizowane na terenie miasta i gminy Lewin Brzeski.

Pozostałe planowane działania:

- 1) okresowe przeglądy stanu zachowania i zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z gminnym programem ochrony zabytków Gminy Lewin Brzeski na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych;
- 2) podjęcie działań w celu znalezienia użytkowników lub właścicieli dla zdegradowanych obiektów zabytkowych na terenie gminy i udostępnienie informacji m.in. na stronie internetowej;
- 3) prowadzenie bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających prowadzonych na terenie gminnych parków, alei i cmentarzy;
- 4) przygotowanie projektów rewitalizacji obszarów i obiektów zabytkowych w celu pozyskania środków z funduszy UE i innych programów pomocowych;
- 5) prowadzenie działań mających na celu poprawę wizerunku miasta i estetyki przestrzeni publicznej poprzez podjęcie prac związanych z renowacją, odbudową i aktywizacją obiektów zabytkowych;
- 6) w gospodarce nieruchomościami przyjęcie zasady dalszego nie rozdrabniania własności zespołów zabytkowych, np. zespołów pałacowo-parkowych czy samych parków;
- 7) aktualizacja inwentaryzacji zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- 8) monitoring stanu i sposobów wykorzystania zabytków;
- 9) administracyjne egzekwowanie rygorów określonych między innym w planach zagospodarowania przestrzennego, głównie w zakresie wysokości zabudowy jej charakteru i funkcji, a także ochrony wyznaczonych obszarów i budynków. Ważną rzeczą jest również skuteczna egzekucja prawa budowlanego, a co za tym idzie walka z samowolami budowlanymi (zgłaszanie takich zdarzeń do Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego w Brzegu). To właśnie prawdopodobnie samowole budowlane przyczyniły się do utraty cech zabytkowych przez znaczną część budynków. Należą do nich głównie wymiany okien, najczęściej wiążące się z poszerzeniem otworów, zmiany kształtu dachu, dowolny dobór poszycia, zbijanie tynków i docieplanie kosztem podziałów architektonicznych i wystroju;
- 10) monitoring umów dotyczących sprzedaży zabytków osobom i przedsiębiorstwom prywatnym, pod kątem realizacji zobowiązań tych podmiotów względem zakupionych obiektów.

4. Działania związane z ochroną zabytków zlokalizowanych na terenie gminy Lewin Brzeski - planowane działania:

- 1) rozważenie zwrócenia się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z propozycją wpisania do rejestru zabytków z urzędu obiektów z terenu gminy, zasługujących na objęcie ochroną prawną.
 - a) Lewin Brzeski, kościół katolicki pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny,
 - b) Lewin Brzeski, krzyż pokutny w parku,
 - c) Golczowice, kapliczka z 1850 r.,
 - d) Sarny Małe, dwór z 2 połowy XIX w.,
 - e) Stroszowice, wieża pożarnicza z 1923 r.,
 - f) Zespół folwarczny w Skorogoszczy,
 - g) Zespół ruralistyczny wsi Różyna,
 - h) figura św. Jana Nepomucena w Golczowicach z 1850 r.;
- 2) zwrócenie się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z propozycją zweryfikowania numerów domów mieszkalnych w Lewinie Brzeskim wpisanych do rejestru zabytków oraz wykreślenia z rejestru zabytków niektórych obiektów:
 - a) Lewin Brzeski, dom, ul. Matejki 8,
 - b) Lewin Brzeski, dom, ul. Matejki 9,
 - c) Lewin Brzeski, dom, ul. Matejki 11,

- d) Lewin Brzeski, dom, ul. Matejki 12,
- e) Lewin Brzeski, dom, ul. Matejki 14;
- 3) aktualizacja *Gminnej Ewidencji Zabytków* oraz *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lewin Brzeski* (po dwóch latach obowiązywania programu), polegająca na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących i gruntowanie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji itp.) oraz wprowadzeniu nowych obiektów, dotąd nieobjętych ewidencją, a posiadających wartości zabytkowe, ważne dla kulturowej tożsamości regionu;
- 4) weryfikacja i uzupełnienie ewidencji zabytków o inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza Lewina Brzeskiego w porozumieniu z OWKZ;
- 5) współpraca z placówkami oświatowymi, stowarzyszeniami, organizacjami społecznymi, fundacjami, kościołami i innymi związkami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 6) współpraca z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych w zakresie ochrony obiektów zabytkowych;
- 7) wykorzystanie zabytkowych zasobów gminy do aktywizacji gospodarczej np. w obszarze turystyki i rekreacji;
- 8) współpraca ze służbami konserwatorskimi województwa. Powinno się to wyrażać m.in. obligowaniem inwestorów do opiniowania planowanych prac (nawet tych pozornie drobnych - jak wymiana okien, docieplanie ścian) przez wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 9) podjęcie starań – wspólnie z gminami Olszanka i Skarbimierz – o utworzenie parku kulturowego w powiecie brzeskim obejmującym gotyckie kościoły leżące na tzw. Szlaku Polichromii Brzeskich, w tym XIII –wiecznego kościoła pw. św. Antoniego w Strzelnikach;
- 10) podjęcie starań o wyłonienie wśród mieszkańców gminy Społecznych Opiekunów Zabytków i współpracowanie z nimi w zakresie ochrony i promocji zabytków;
- 11) udzielanie dofinansowania dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków zgodnie ze stosowną uchwałą Rady Miejskiej w Lewinie Brzeskim *w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze Gminy Lewin Brzeski.*

5. Działania informacyjne, popularyzacyjne i edukacyjne związane z promocją zabytków gminy i walorów krajobrazu kulturowego - planowane działania:

- 1) udostępnienie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków;
- 2) wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią gminy oraz ochroną dóbr kultury;
- 3) dofinansowanie szkolnych konkursów wiedzy o zabytkach gminy oraz wycieczek szkolnych, których celem jest poznawanie zabytków gminy;
- 4) zachęcanie szkół do zwracania szczególnej uwagi na znaleziska archeologiczne;
- 5) uczestnictwo Urzędu Miejskiego oraz właścicieli zabytków z terenu gminy w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa, których koordynatorem w Polsce jest Narodowy Instytut Dziedzictwa;
- 6) prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony dziedzictwa na wszystkich poziomach szkół ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn;
- 7) promocja wartości materialnych oraz niematerialnych dziedzictwa kulturowego, a zwłaszcza zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości;
- 8) wskazywanie i promowanie najlepszych inwestycji związanych z zabytkami;
- 9) edukacja mieszkańców w zakresie konieczności ochrony miejscowego dziedzictwa kulturowego. Propagowanie idei poszanowania lokalnej specyfiki budowlanej i zachowania ciągłości tradycji. Wskazane są takie inicjatywy jak organizowanie spotkań dla ludności z pracownikami służb konserwatorskich, tworzenie ścieżek edukacyjnych dla młodzieży szkolnej, mające na celu uświadomienia roli zabytków w krajobrazie kulturowym. Mogą temu służyć dydaktyczne ścieżki turystyczne, np. szlak ginących zawodów;
- 10) ochrona i promocja odrębnych cech lokalnych, pielęgnacja tradycji oraz poszanowanie dla technicznego i przemysłowego dziedzictwa gminy;

11) rozwój i promocja walorów turystycznych, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych:

- kaplicy św. Jana Nepomucena w Mikolinie, kościoła pw. św. Jakuba w Skorogoszczy, krzyża pokutnego w drodze relacji Wronów-Zawadno oraz wszystkich zabytków leżących na szlaku rowerowym w tworzącej się w województwie opolskim **Drogi św. Jakuba**, która jest przedłużeniem europejskiej drogi pielgrzymkowej do Santiago de Compostela w kierunku zachodnim,
- figury św. Jana Nepomucena w Łosiowie w tworzącym się **Szlaku św. Jana Nepomucena**.

VI. Działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego w latach 2011-2014 finansowane przez Gminę Lewin Brzeski z udziałem środków zewnętrznych.

Gmina Lewin Brzeski na opiekę nad zabytkami w latach 2011-2014 przeznaczyła środki finansowe w wysokości:

- środki własne: 176.663,37 zł,
- środki zewnętrzne: 918.276,08 zł.

Zadania, które zostały wykonane to:

- Rewitalizacja budynków użyteczności publicznej przedszkoli publicznych oraz zabytkowego Ratusza w Lewinie Brzeskim,
- Remont dachu na willi w Strzelnikach.

Wykaz załączników:

1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków.
2. Stan zachowania dziedzictwa kulturowego gminy.
3. Wykaz stanowisk archeologicznych dla Gminy Lewin Brzeski.

Załącznik nr 1- obiekty wpisane do rejestru zabytków.

1. Borkowice przysiółek Błażewice 13

dwór (willa), 1872, nr rej.: A-2332/94 z 07.07.1994.

2. Buszyce

- kościół fil. p.w. św. Trójcy, XVI, nr rej.: 715/64 z 05.03.1964.

3. Kantorowice

- dawny zameczek myśliwski, ok. 1600, XIX, nr rej.: 697/64 z 10.01.1964,
- spichlerz, szach., XVIII w., nr rej.: 769/64 z 07.04.1964,
- stodoła I, XIX w., nr rej.: 979/65 z 10.03.1965,
- stodoła II, XIX w., nr rej.: 978/65 z 10.03.1965.

4. Lewin Brzeski

- układ urbanistyczny, miasto w granicach średniowiecznego założenia, nr rej.: 147/54 z 29.12.1954 (wypis z księgi rejestru),
- kościół poewangelicki pw. św. Piotra i Pawła, XIV-XVI, 1660, nr rej.: 602/59 z 22.10.1959,
- dwie mogiły żołnierskie W.P. (na cmentarzu rzym.-kat.), nr rej.: 226/89 z 14.12.1989,
- ratusz, 1837, nr rej.: 1098/66 z 14.01.1966,
- zespół pałacowy 1 poł. XVIII: pałac, park, otoczenie z bramami, nr rej.: 772/64 z 08.09.1964,
- park, nr rej.: 63/81 z 15.07.1981,
- grodzienie z bramami, nr rej.: 772/64 z 08.09.1964,
- dom, ul. Kilińskiego 3, 1 poł. XIX, nr rej.: 1243/66 z 01.04.1966
- dom, ul. Kościuszki 3, nr rej.: 1244/66 z 01.04.1966,

- dom, ul. Kościuszki 5, nr rej.: 1245/66 z 01.04.1966,
- dom, ul. Kościuszki 9, nr rej.: 1246/66 z 01.04.1966,
- dom, ul. Kościuszki 19, nr rej.: 1247/66 z 01.04.1966,
- dom, ul. Matejki 5, 1 poł. XIX, nr rej.: 1248/66 z 01.04.1966,
- dom, ul. Matejki 6, XIX, nr rej.: 1249/66 z 01.04.1966,
- dom, ul. Matejki 8, 1 poł. XIX, nr rej.: 1250/66 z 01.04.1966,
- dom, ul. Matejki 9, 1 poł. XIX, nr rej.: 1251/66 z 01.04.1966,
- dom, ul. Matejki 11, 1 poł. XIX, nr rej.: 1252/66 z 02.04.1966,
- dom, ul. Matejki 12, 1 poł. XIX, nr rej.: 1253/66 z 02.04.1966,
- dom, ul. Matejki 14, XIX, nr rej.: 1254/66 z 02.04.1966,
- dom, ul. Pocztowa 3, 1 poł. XIX, nr rej.: 1258/66 z 02.04.1966,
- dom, ul. Pocztowa 5, 1 poł. XIX, nr rej.: 1259/66 z 02.04.1966,
- dom, Rynek 3, XIX, nr rej.: 1210/66 z 16.03.1966,
- dom, Rynek 4, 1 poł. XIX, nr rej.: 1211/66 z 16.03.1966,
- dom, Rynek 5, 1 poł. XIX, nr rej.: 1212/66 z 16.03.1966,
- dom, Rynek 6, 1 poł. XIX, nr rej.: 1213/66 z 16.03.1966,
- dom, Rynek 7, 1 poł. XIX, nr rej.: 1214/66 z 16.03.1966,
- dom, Rynek 8, 1 poł. XIX, nr rej.: 1215/66 z 16.03.1966,
- dom, Rynek 9, 1 poł. XIX, nr rej.: 1216/66 z 16.03.1966,
- dom, Rynek 10, 1 poł. XIX, nr rej.: 1217/66 z 21.03.1966,
- dom, Rynek 11, 1 poł. XIX, nr rej.: 1218/66 z 21.03.1966,
- dom, Rynek 12, 1 poł. XIX, nr rej.: 1219/66 z 22.03.1966,
- dom, Rynek 13, 1 poł. XIX, nr rej.: 1220/66 z 22.03.1966,
- dom, Rynek 14, 1 poł. XIX, nr rej.: 1221/66 z 22.03.1966,
- dom, Rynek 15, 1 poł. XIX, nr rej.: 1961/72 z 14.09.1972,
- dom, Rynek 20, 1 poł. XIX, nr rej.: 1222/66 z 22.03.1966,
- dom, Rynek 21, 1 poł. XIX, nr rej.: 1223/66 z 22.03.1966,
- dom, Rynek 22, 1 poł. XIX, nr rej.: 1224/66 z 22.03.1966,
- dom, Rynek 23, 1 poł. XIX, nr rej.: 1225/66 z 22.03.1966,
- dom, Rynek 24, 1 poł. XIX, nr rej.: 1226/66 z 22.03.1966,
- dom, Rynek 25, 1 poł. XIX, nr rej.: 1227/66 z 22.03.1966,
- dom, Rynek 29, XIX, nr rej.: 1228/66 z 22.03.1966,
- dom, Rynek 30, 1 poł. XIX, nr rej.: 1241/66 z 23.03.1966,
- dom, Rynek 31, XIX, nr rej.: 1288/66 z 09.04.1966,
- dom, Rynek 32, 1 poł. XIX, nr rej.: 1229/66 z 26.03.1966,
- dom, Rynek 33, 1 poł. XIX, nr rej.: 1230/66 z 26.03.1966,
- dom, Rynek 38, 1 poł. XIX, nr rej.: 1231/66 z 26.03.1966,
- dom, Rynek 39, 1 poł. XIX, nr rej.: 1232/66 z 26.03.1966,
- dom, Rynek 40, 1 poł. XIX, nr rej.: 1233/66 z 28.03.1966,

- dom, Rynek 41, XIX, nr rej.: 1234/66 z 28.03.1966,
- dom, Rynek 42, 1 poł. XIX, nr rej.: 1235/66 z 28.03.1966,
- dom, Rynek 43, 1 poł. XIX, nr rej.: 1236/66 z 30.03.1966,
- dom, Rynek 44, 1 poł. XIX, nr rej.: 1237/66 z 30.03.1966,
- dom, Rynek 45, XIX, nr rej.: 1238/66 z 30.03.1966,
- dom, Rynek 46, 1 poł. XIX, nr rej.: 1239/66 z 31.03.1966,
- spichlerz, 1756, nr rej.: 1990/73 z 20.01.1973.

5. Łosiów

- kościół par. pw. św. Jana Chrzciciela, XIII w., przebudowa 1 poł. XVIII, nr rej.: 773/64 z 08.04.1964,
- park krajobrazowy, nr rej.: 62/81 z 15.07.1981.

6. Mikolin

- dwór, dawny pałac, 2 poł. XVIII w., nr rej.: 178/55 z 15.10.1955 (wyciąg, potwierdzenie odbioru decyzji),
- kaplica cmentarna, nr rej.: 847/64 z 8.05.1964,
- oficyna, dom mieszkalny, nr rej.: 179/55 z 15.10.1955 (wyciąg, potwierdzenie odbioru decyzji),
- park, 2 ćw. XIX w., nr rej.: 126/85 z 04.06.1985,
- budynki gospodarcze w zespole dworskim (m.in. stodoła, komin), nr rej.: 846/64 z 08.05.1964.

7. Nowa Wieś Mała

- szkoła, XIX, nr rej.: 1505/66 z 09.08.1966,
- zajazd, ob. dom nr 18, 1 poł. XIX, nr rej.: 1506/66 z 09.08.1966,
- dom nr 1 (22), 1 poł. XIX, nr rej.: 1507/66 z 10.08.1966.

8. Oldrzychowice

- park dworski, nr rej.: 148/86 z 18.12.1986.

9. Przecza

- kaplica z wieżą, XV/XVI, nr rej.: 1659/66 z 22.09.1966.

10. Ptakowice

- park, XIX, nr rej.: 105/84 z 05.03.1984.

11. Różyna

- kościół fil. pw. św. Mikołaja, XVIII, nr rej.: 1079/66 z 03.02.1965

12. Skorogoszcz

- kościół par. pw. św. Jakuba, XIX, nr rej.: 1072/66 z 20.01.1966,
- cmentarz protestancki, ob. rzym.-kat. wraz z bramą i furtą, nr rej.: 297/94 z 28.12.1994,
- park, 1 poł. XVIII, XIX, nr rej.: 190/88 z 10.11.1988,
- wodociągowa wieża ciśnieniowa w kompleksie z budynkiem przepompowni, ul. Zamkowa, 1910, nr rej.: 2391/99 z 19.07.1999.

13. Strzelniki

- kościół fil. pw. św. Antoniego, XIII w., rozbudowa 1688, nr rej.: 708/64 z 02.03.1964,
- dom nr 7, obok spichlerz XIX, nr rej.: 1530/66 z 12.08.1966,
- dom nr 63, XIX w., szach., nr rej.: 1531/66 z 12.08.1966,
- dom nr 69, XIX w., nr rej.: 1532/66 z 12.08.1966.

14. Wronów

- pałac XIX w., nr rej.: 2068/81 z 14.04.1981,
- park XIX w., nr rej.: 171/88 z 25.03.1988.

Załącznik nr 2 -Stan zachowania dziedzictwa kulturowego gminy

Borkowice - wieś położona jest na Równinie Niemodlińskiej 13 km od Opola, przy drodze krajowej nr 94 Opole – Wrocław. W otoczeniu występują pola i lasy. Nazwy historyczne miejscowości: 1687 – PURKWUZ, 1783 – BORKWIZ Układ przestrzenny wsi: ulicówka z odgałęzieniem do Niwy. Wzdłuż drogi nr 4 pojedyncza zabudowa kalenicowa. Na rozdrożu w stronę Błażejowic stoi krzyż w ogrodzeniu metalowym. Główna zabudowa biegnie równolegle do drogi krajowej i w kierunku południowym do Niwy. Jest tu zabudowa mieszkalno-gospodarcza XIX/XX w. parterowa murowana, otynkowana, szczytowa z dachami dwuspadowymi ceramicznymi. Pomiędzy występuje nowa zabudowa zachowująca charakter i gabaryt wsi. W kierunku Niwy – współczesna zabudowa mieszkaniowa piętrowa, z dachami płaskimi, budynki gospodarcze, biurowiec dwupiętrowy RSP. Nieliczne zabytkowe domy kalenicowe i szczytowe z ozdobnymi fasadami. Od strony Błażejowic szeroka niezakłócona panorama.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

- dom nr 1
- dom nr 2 - mur. – 1930,
- dom nr 5 ob. poczta - mur. – 1920,
- dom nr 15 - mur. – 1910,
- dom nr 17 - mur. – 1910,
- dom nr 21 -mur. – 1910,
- dom nr 33 - mur. – 1910,
- dom nr 39 - mur. – 1931,
- dom nr 49 - mur. – 1910,
- dom nr 51 - mur. -1900/1910,
- dom nr 53 - mur. -1900,
- dom nr 57

Błażejowice/Bogusław – przysiółek wsi Borkowice

Wieś położona na Równinie Niemodlińskiej -15 km od Opola. Nazwa historyczna miejscowości: 1223 – BOGUSŁAW. Układ przestrzenny wsi: ulicówka. Wieś otoczona polami i kompleksami leśnymi rozciągającymi się do Odry. Przy drodze występuje zadrzewienie. Zespół parkowo – dworski, jest własnością AWRSP. Dwór – 1910 r. – wpisany do rejestru zabytków (nr 2332/94 z 7.07.1994 r.) piętrowy, murowany z cegły, dach płaski, elewacje ozdobne. Po kapitalnym remoncie elewacja frontowa zmodernizowana. Park złożony jest z dwóch części połączonych ze sobą starodrzewem wzdłuż rowu melioracyjnego, w nim staw. Znaczna część parku wycięta. Budynki folwarczne – trzy stodoły murowane, dachy dwuspadowe kryte eternitem falistym. Rządówka z XIX/XX w. – zmodernizowana, murowana z cegły, otynkowana, dach dwuspadowy kryty eternitem falistym. Nieliczna zabudowa z XIX/XX w. parterowa, murowana z cegły, otynkowana, szczytowa, kalenicowa.

Współczesne budownictwo mieszkaniowe dwupiętrowe i gospodarcze dominuje w pejzażu wsi.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

- dwór – mur. – 1910 – rej. 2332/94 z 7.07.1994,
- dom 13 – 1910,
- dom nr 14 – 1870,
- dom nr 15 – mur. – 1900.

Niwa – przysiółek wsi Borkowice. Wieś położona na Równinie Niemodlińskiej. Układ przestrzenny wsi: ulicówka. W otoczeniu pola i kompleksy leśne. Od zachodu występuje pagórkowaty teren zadrzewiony akacją. Budynki mieszkalne, gospodarcze z XIX/XX w. parterowe, murowane, otynkowane, szczytowe, z dachami dwuspadowymi ceramicznymi i blaszanymi. Z mieszkalnym poddaszem. W szczytach okienka. Pojedyncze domy kalenicowe z dachami naczółkowymi, elewacje zdobione w tynku i cegle.

Od strony płn. występuje znaczna przewaga budynków mieszkalnych współczesnych, parterowych oraz piętrowych z płaskimi dachami. Nie nawiązują one do tradycyjnej zabudowy. Zabudowania folwarczne, zwarte wzdłuż drogi biegnącej łagodnym łukiem. Wewnątrz zabytkowe sklepienia kolebkowe wsparte na kamiennych kolumnach oraz nowe stropy płaskie. Obok opuszczona gorzelnia. Całość jest własnością ARWSP w dzierżawie. Od strony Borkowic szeroka panorama z dominującym kominem gorzelnii, zakłócona nową zabudową.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

gorzelnia nr 64,

dom nr 56 – mur. – 1900,

dom nr 87 – mur. – 1900,

stodoła nr 64 – mur. – 1910 – 1930,

transformator nr 53 – mur. – 1930.

Buszyce - wieś położona w Dolinie Nysy Kłodzkiej. Wzdłuż drogi krajowej nr 94 Opole – Wrocław. Układ przestrzenny wsi: ulicówka z wrzecionowatym pośrodku placem, na którym stoi średniowieczny kościół pw. św. Trójcy – wzmiankowany w 1310 r. W średniowieczu ten gotycko-renesansowy kościół był pod patronem Joanitów z Łosiowa. Ołtarz główny, będący w obecnym kształcie, zbudowano około XVI w. Chór muzyczny, drewniany z organami z początku XV stulecia. Interesujące obrazy św. Anny Samotrzeciej (przełom XVIII i XIX wieku) oraz Matki Boskiej z połowy XIX stulecia. Za wsią od płn. na wzniesieniu cmentarz, częściowo otoczony murem ceglany i ogrodzeniem ażurowym.

Zabudowa mieszkaniowa i mieszkaniowo-gospodarcza wzdłuż drogi, miejscami budynki usytuowane schodkowo. Parterowa, szczytowa, dachy dwuspadowe, ceramiczne. Nieliczne budynki kalenicowe z dachami naczółkowymi. Pod nr 5 – stodoła szachulcowa.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

kościół filialny pw. św. Trójcy – XVI w. – nr rej. 715/64 z dnia 5.03.1964 r.

ogrodzenie cmentarza – mur. – 1890,

ogrodzenie z bramkami kościoła filialnego,

dom nr 5 – mur. – 1910,

stodoła nr 5 – szach. – 1910,

dom nr 6 – mur. – 1910,

dom nr 9 – mur. – 1910,

stodoła w zagrodzie 11a – mur. – 1910,

dom nr 14 – mur. – 1920,

dom nr 15a – mur. – 1920,

dom nr 16 – mur. – 1920,

dom nr 20 – mur. – 1900,

dom nr 23 – mur. – 1891 – 1975,

dom nr 23 – mur. – 1890,

dom nr 26 – mur. – 1910,

dom nr 31 – mur. – 1880

dom nr 35 – mur. – 1910 – 1960,

dom nr 35a – mur. – 1900,

dom nr 42 – mur. – 1903,

dom nr 46 – mur. – 1910,

dom nr 48a – mur. – 1910,

dom nr 49 – mur. – 1910.

Zabytki ruchome wsi:

Polichromia w kościele filialnym pw. św. Trójcy – Ks.B.t.I – 297/67 z dnia 30.08.1967 r.

Leśniczówka – przysiółek wsi Buszyc. Wieś położona w Pradolinie Wrocławskiej wzdłuż drogi krajowej nr 94 Opole – Wrocław.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

stajnia ob. w zespole dworskim – nr 1,

spichlerz – nr 1,

stodoła - nr 1,

dom – nr 5,

trafostacja – nr 1.

Golczowice - wieś położona w Pradolinie Wrocławskiej w otoczeniu leśnych kompleksów. Nazwa historyczna miejscowości: 1223 – GOLCHEYICI. Układ przestrzenny wsi: ulicówka. Od pn. strony szosy dojazdowej do wałów Odry teren płaski, częściowo uprawny. Na drugim brzegu rzeki Odry horyzont zamknięty pasmem lasów. Wzdłuż drogi ze Skorogoszczy starodrzew. Wieś położona wzdłuż szosy głównie zabudowanej po stronie południowej, nieliczne na wzniesieniach od strony północnej. Budynki z XIX/XX w. mieszkalno-gospodarcze, murowane i tynkowane, usytuowane szczytowo z dachami dwuspadowymi. Nieliczne, rozproszone – kalenicowe. We wsi kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa z roku 1934. Wieś o stosunkowo jednorodnej architekturze i zabudowie, rzadko występujące budynki zmodernizowane. Występuje brak zadrzewienia. Na skraju wsi kapliczka murowana, tynkowana z figurą św. Jana Nepomucena z 1850 roku oraz na rozdrożu kaplica ceglana kubaturowo zdobiona. Przy zagrodzie nr 44 krzyż. Golczowice w XIX wieku stanowiły dobra ziemskie i posiadały gorzelnię.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa – mur. – 1934 r.,

kapliczka nr 58 – mur. – 1850,

czworak nr 2 – mur. – 1900,

dom nr 8 – mur. – 1910 – 1936 – 1946,

dom nr 19 – mur. – 1880 – 1947,

dom nr 25 – mur. – 1930,

dom nr 44 – mur. – 1925,

dom nr 53 – mur. – 1920,

dom nr 54 – mur.

transformator nr 47 – mur. – 1930.

Chrścina - wieś położona w Pradolinie Wrocławskiej przy drodze Skorogoszcz – Narok. Nazwa historyczna miejscowości: 1239 – CROSCHEIN. Układ przestrzenny wsi: ulicówka. Wzdłuż drogi starodrzew. Zabudowa mieszkalna, zagrodowa, murowana, szczytowa, dachy dwuspadowe ceramiczne. Zagrody z domami mieszkalnymi i budynkami gospodarczymi oraz budynki mieszkalne i gospodarcze wolnostojące. Od wsi ulica z zabudową mieszkalną przechodzi w drogę polną ze starodrzewem. Jednorodna zabytkowa zabudowa zakłócona pojedynczymi domami nowymi.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

dom nr 9 – mur. – 1917,
kuźnia nr 9 – mur. – 1920,
dom nr 13,
dom nr 16 – mur. – 1900,
dom nr 18 – mur. – 1920,
dom nr 23 – mur. – 1920,
dom nr 25 – mur. – 1900,
dom nr 28 – mur. – 1910,
dom nr 37a – mur. – 1900/1960,
dom nr 40 – mur. – 1910,
dom nr 45 – mur. – 1900,
dom nr 48 – mur. – 1890,
dom nr 49 – mur. – 1900,
dom nr 59,
dom nr 69,
dom nr 72 – mur. – 1900,
dom nr 80 – mur. – 1890,
dom nr 90 – mur. – 1900.

Jasiona – wieś położona na Równinie Grodkowskiej, na terenie płaskim, otoczona polami. Nazwa historyczna miejscowości: 1255 – JASSONA. Układ przestrzenny wsi: ulicówka. Droga asfaltowa. Zabudowa z XIX/XX wieku mieszkalna i gospodarcza, zagrodowa ze stodołami murowana z cegły, otynkowana, głównie szczytowa, parterowa z mieszkalnym poddaszem, piętrowa, dachy ceramiczne dwuspadowe. Zagrody odsunięte od drogi oddzielone pasem zieleni i drzewami. Nieliczne domy kalenicowe, przebudowane i zmodernizowane. Przy drodze metalowy krzyż z ołtarzem oraz dzwonnica a obok transformator.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

szkoła – mur. – 1909 – ob. budynek mieszkalny,
dom nr 1 – mur. – 1900/1963,
dom nr 4 – mur. – 1920,
dom nr 8 – mur. – 1910,
dom nr 10 – mur. – II poł. XIX w.,
zabudowa gospodarcza nr 10 – mur. – I poł. XIX w.,
dom nr 12 – mur. – koniec XIX w.,
dom nr 20 – mur. – 1910,
dom nr 26 – mur. – 1920,
dom nr 28 – mur. – 1890,
stajnia i obora nr 28 – mur. – 1900,
dom nr 30 – mur. – II poł. XIX w.,
dom nr 32 – mur. – 1880,

dom nr 40 – mur. – 1880,

dom nr 43 – mur. – 1900.

Kantorowice – wieś położona w Dolinie Nysy Kłodzkiej nad Potokiem Ptakowickim. Nazwa historyczna miejscowości: 1359 – CANTERS DORF. Układ przestrzenny wsi - ulicówka w powiązaniu z układem owalnicowym. Usytuowana wzdłuż dwóch dróg rozstajnych, przy których zabudowa z XIX i XX wieku tradycyjna, parterowa, murowana, otynkowana, szczytowa, dwu i trzy osiowa, dachy dwuspadowe ceramiczne. Zagrody wzniesione na rzucie kwadratu. Stodoły konstrukcji szkieletowej, przy nr 29. Ponadto są nowe budynki piętrowe, szczytowe zachowujące gabaryty otoczenia.

Zespół zamkowo – folwarczny obejmuje zamek i zabudowania gospodarcze z XI w., oficynę mieszkalną i spichlerz szachulcowy z XVIII w., częściowo opuszczone i zdewastowane. Zamek otoczony fosą, renesansowy zbudowany w roku 1600 przez książąt brzeskich. W XIX w. częściowo przekształcony. Obecnie w zabytkowych wnętrzach dwa mieszkania. Własność prywatna.

We wsi zespół dębów szypułkowych przewidzianych przez Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody do uznania za pomniki przyrody. Od strony zachodniej panorama wsi z dominującym zamkiem.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

pałac – dawny zameczek myśliwski – 1600, XIX w. – nr rej. 697/64 z 10.01.1964,

spichlerz – XVIII w. – 769/64 z 7.04.1964,

stodoła I – XIX w. – 979/65 z 10.03.1965,

stodoła II – XIX – 978/65 z 10.03.1965,

oficyna mieszkalna w zespole zamkowym – mur. – 1890,

oficyna nr 2 w zespole dworskim – mur. – 1850,

spichlerz w zespole dworskim – mur. – 1890,

spichlerz w zespole dworskim – mur./szach. – XVIII w.,

park krajobrazowy dworski – XIX w.

szkoła nr 22 – mur. – 1900 – ob. bud. Mieszkalny,

dom nr 9 – mur. – 1910,

dom nr 11 – mur. – 1910,

dom nr 11a – mur. – 1910,

dom nr 12 – mur. – 1880/1950,

dom nr 14 – mur. – 1870,

dom nr 20 – mur. – 1900/1985,

dom nr 22,

dom nr 31 – mur. – 1900,

dom nr 33 – mur. – 1900,

dom nr 37 – mur. – 1890,

dom nr 38 – mur. – 1833,

dom nr 43 – mur. – 1890,

dom nr 44 – mur. – 1900,

dom nr 45 – mur. – 1860/1960,

dom nr 47,

dom nr 51 – mur. – 1880,

młyn nr 51 – mur. – 1920 ob. budynek gospodarczy.

Zabytki ruchome wsi: strop w zameczku myśliwskim – ks.B.t.I. – 323/64 z 30.01.1964 r.

Miasto Lewin Brzeski.

Lewin Brzeski to stara osada targowa, leżąca przy przeprawie przez Nysę Kłodzką na szlaku handlowym, łączącym Śląsk z Węgrami. Trakt handlowy, przy którym powstało miasto, jest zaliczany do węgierskiej odnogi szlaku bursztynowego. Miasto lokowane było około 1250 r. przez pierwszego właściciela Bogusza z Pogorzeli. Po raz pierwszy wymienione w przekazach źródłowych jako Lewin (1257), później Lebyn (1376), od 1742 roku Loeben. Etymologia nazwy nie jest do końca wyjaśniona. Herbem miasta jest złoty lew wyskakujący zza trzech pagórków, całość w niebieskim tle.

Rozwój Lewina datuje się właściwie dopiero od 1333 r., kiedy to otrzymał prawa miejskie na wzór Brzegu. Miasto kilkakrotnie zmieniało swoją przynależność polityczną. Od zarania swoich dziejów należało do księstwa opolskiego, od 1329 r. do księstwa legnicko – brzeskiego. W 1526 r. zostało wraz z koroną czeską przyłączone do monarchii habsburskiej, a po śmierci ostatniego piastowskiego księcia brzeskiego, Jerzego Wilhelma, w 1657 r. włączone bezpośrednio do cesarstwa austriackiego. W wyniku wojen śląskich, w 1742 r. znalazło się w granicach Prus.

Do 1509 r. Lewin stanowił własność Pogorzelskich, następnie do 1796 r. był w posiadaniu hrabiowskiego rodu von Bess (Biesów), potem hrabiego Jana Bogumiła Stosza. Miasto liczące ok. 700 mieszkańców rozwijało się pomyślnie do początków XVII w., dzięki rzemiosłu, rolnictwu od 1522 r. cotygodniowym (środy) targom. Jego gospodarczy upadek spowodowała wojna 30 – letnia (1618 – 1648), a ponowny rozwój zahamowany został przez wojny napoleońskie (1806 – 1807).

Ludność Lewina utrzymywała się z rolnictwa, rzemiosła i handlu. W 1787 r. mieszkało tu 851 osób. Było 12 cechów rzemieślniczych i 84 majstrów cechowych, w tym 8 krawców i szewców, 6 płócienników. W wiekach XVII–XIX musiał być w Lewinie dość znaczny odsetek Polaków, skoro nauka w szkole ewangelickiej odbywała się w języku polskim, a w miejscowym kościele protestanckim głoszone po polsku kazania.

Do 1939 r. miasto miało charakter rolniczo – przemysłowy, chociaż od połowy XIX w. tj. od czasu przeprowadzenia przez Lewin linii kolejowej (1843 r.), zaczęły powstawać różne zakłady przemysłowe: cegielnie, kaflarnia, garbarnia, zakład metalowy – 1866 r., cukrownia 1882 r. Po I wojnie światowej: młyn, mleczarnia, tartak, gazownia, wikliniarnia. W Lewinie były: poczta – 1843 r., szpital – 1866 r., sąd – 1860 r., miejska kasa oszczędności – 1900 r., biblioteka – 1903 r. oraz sześcioklasowa szkoła powszechna – 1903 r. Ponadto szereg zakładów rzemieślniczych jak piekarnie, rzeźnie i masarnie, szewcy, krawcy, stolarze, cieśle itd.

Nieszczęściem dla Lewina były pożary (największe w 1586 r., 1633, 1666, 1692, 1819 i 1829 r.) oraz powódzie (ostatnia 1997 r.).

4 lutego 1945 roku Lewin Brzeski zdobyty został przez wojska 21 Armii gen. płk Dimitryja Usiewa (I Front Ukraiński) w toku operacji wiślańsko – odrzańskiej. Zniszczenia były stosunkowo niewielkie. Po wojnie, do 1950 r. należał do województwa wrocławskiego, następnie do opolskiego, do powiatu Brzeg.

Liczba mieszkańców Lewina Brzeskiego wynosiła: w 1751 r. – 651, w 1809 r. – 1080, w 1840 r. – 150, w 1880 r. – 2229, w 1900 r. – 3249, w 1939 r. – 3978, w 2000 r. – 6071, w 2015r. – 5718.

Układ przestrzenny miasta wpisany do rejestru zabytków: rynek nieproporcjonalnie duży do wielkości miasta z ratuszem z czterema żurawiami studziennymi w narożach. Ulice prostopadłe do rynku, wychodzą z jego naroży. Domy mieszczan ustawione wokół rynku były w większości jednokondygnacyjne, szczytowe, przy czym częstokroć w szczycie mieściły się mieszkania. Budynki w rynku posiadały podcienia, tworząc całe ulice. Tam też wykładali swój towar kupcy zjeżdżający się na targi i jarmarki. Słupy podtrzymujące podcienia były bardzo ozdobne. Konstrukcja budynków w całym mieście była drewniana.

Najbardziej reprezentacyjnymi budynkami w mieście są: kościół, pałac i ratusz.

Zabytki w mieście:

Kościół pw. św. Piotra i Pawła przy ul. Zamkowej. Kościół wyznania ewangelickiego. Obecnie nieczynny. Wzmiankowany w 1310 r. Obecny kształt pochodzi z XIV w. W 1543 r. przejęty został przez ewangelików. Po pożarze w 1586 r. odbudowany i rozbudowany. Pierwotnie zbudowany w stylu gotyckim, rozbudowany w stylu renesansowym. Orientowany, jednonawowy, z kwadratową wieżą w narożniku i licznymi przybudówkami. Wieża w latach 1761 – 1945 miała Chełm barokowy, obecnie zrekonstruowany w formie

gotyckiej. Najstarsza część to wieża z przyległymi do niej prezbiterium, ze sklepieniem krzyżowo – żebrowym ze zwornikiem wykonane w 1586 r. W przyziemiu kaplica z renesansowym sklepieniem. Okna ostrołukowe. Wewnątrz ołtarz główny drewniany z 1613 r. – renesansowy, wykonany przez Hermana Fischera z Nysy o bogatej dekoracji snycerskiej. W polu środkowym ołtarza scena ukrzyżowania (uszkodzona), po bokach rzeźby św. Jana Chrzciciela i Mojżesza. Ołtarz w kaplicy z piaskowca, pochodzi z połowy XVII wieku. Kompozycja tryptykowa, pośrodku scena ukrzyżowania (po konserwacji i odnowieniu w 2000 r. przeniesiony do kościoła rzymskokatolickiego, znajduje się w prawej nawie). Oba ołtarze fundowane przez właścicieli Lewina, rodzinę von Bess. W prezbiterium szereg płyt nagrobkowych kamiennych, upamiętniających zmarłych rodziny von Bess i pastorów noszących daty: 1559, 1566, 1597 (1947) i nowszych. W kruchcie zachodniej zachował się XIV wieczny portal kamienny. Barokowa ambona i prześliczny barokowy krzyż w nawie głównej przed prezbiterium. W kronikach zanotowano, że już w 1416 r. przy kościele była szkoła.

Pałac – zbudowany w 1722 r., staraniem Ottona Leopolda von Bess w stylu barokowym. Odnowiony w 1860 r. i ponownie zniszczony przez ogień w 1955 r. Piętrowy na piwnicach sklepionych kolebkowo. Wzniesiony na rzucie prostokąta, z dwoma prostopadłymi skrzydłami. W jednym pomieszczeniu na parterze sklepienie kolebkowe z lunetami. Na piętrze ozdobny balkonik. Ozdobne wejście. Przed frontem pałacu prostokątny dziedziniec otoczony murem z XVIII wieku z trzema bramami i półkoliście zamkniętymi arkadami. W części południowej nad Nysą park krajobrazowy z przewagą lip i dębów. W otoczeniu okazy cisu, grójcznika, srebrnych świerków, włoskich topoli i wierzby.

Ratusz – najstarszy zbudowany ok. 1500 r. Obecna bryła z 1837 r., kilkakrotnie przebudowywany. Późno klasycystyczny, prostokątny z ryzalitami pośrodku dłuższych elewacji.

Zabudowa Rynku – zachował się średniowieczny układ rynku z uliczkami odchodzącymi po dwie z każdego rogu. Ponadto owalny kształt zabudowy uliczek okalających rynek.

Krzyż pokutny – nad Nysą, niedaleko cmentarza – pochodzi z 1617 r. Napis na krzyżu w tłumaczeniu na język polski brzmi: „15 kwietnia 1617 roku został w tym miejscu zakłuty bez powodu George Friedrich Brandtner, młodzieniec mający lat dwadzieścia i pół, przez mordercę Georga ... z Saksonii rodem”. Brakuje nazwiska mordercy, należy przypuszczać, że zostało ono przez niego samego lub przez kogoś innego skute lub zatarte. Motyw zbrodni pozostaje tajemnicą.

Wykaz zabytków nieruchomości znajdujących się w rejestrze zabytków województwa opolskiego

1.	Lewin Brzeski	kościół poewangelicki pw. św. Piotra i Pawła		XIV-XVI, 1660	602/59 z 22.10.1959
2.	Lewin Brzeski	dwie mogiły żołnierskie W.P. na cmentarzu rzymsko-katolickim			226/89 z 14.12.1989
3.	Lewin Brzeski	ratusz		XIX	1098/66 z 14.01.1966
4.	Lewin Brzeski	zespół pałacowy: pałac, otoczenie z bramami, park			772/64 z 08.04.1964
5.	Lewin Brzeski	park			63/81 z 15.07.1981
6.	Lewin Brzeski	dom, ul. Kilińskiego 11	dom, ul. Kilińskiego 3	1 poł. XIX	1243/66 z 1.04.1966
7.	Lewin Brzeski	dom, ul. Kościuszki 3			1244/66 z 1.04.1966
8.	Lewin Brzeski	dom, ul. Kościuszki 5			1245/66 z 1.04.1966
9.	Lewin Brzeski	dom, ul. Kościuszki 9			1246/66 z 1.04.1966
10.	Lewin Brzeski	dom, ul. Kościuszki 19			1247/66 z 1.04.1966
11.	Lewin Brzeski	dom, ul. Matejki 5		1 poł. XIX	1248/66 z 1.04.1966
12.	Lewin Brzeski	dom, ul. Matejki 6		XIX	1249/66 z 1.04.1966

13.	Lewin Brzeski	dom, ul. Matejki 8		1 poł. XIX	1250/66 z 1.04.1966
14.	Lewin Brzeski	dom, ul. Matejki 9		1 poł. XIX	1251/66 z 1.04.1966
15.	Lewin Brzeski	dom, ul. Matejki 11		1 poł. XIX	1252/66 z 2.04.1966
16.	Lewin Brzeski	dom, ul. Matejki 10, 10a	dom, ul. Matejki 12	1 poł. XIX	1253/66 z 2.04.1966
17.	Lewin Brzeski	dom, ul. Matejki 12	dom, ul. Matejki 14	1 poł. XIX	1254/66 z 2.04.1966
18.	Lewin Brzeski	dom, ul. Pocztowa 3		XIX	1258/66 z 2.04.1966
19.	Lewin Brzeski	dom, ul. Pocztowa 5		XIX	1259/66 z 2.04.1966
20.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 2	dom, Rynek 3 dom, Rynek 31		1210/66 z 16.03.1966 1288/66 z 9.04.1966
21.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 3	dom, Rynek 4 dom, Rynek 5	1 poł. XIX	1211/66 z 16.03.1966 1212/66 z 16.03.1966
22.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 4	dom, Rynek 6 dom, Rynek 7	1 poł. XIX	1213/66 z 16.03.1966 1214/66 z 16.03.1966
23.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 5	dom, Rynek 8 dom, Rynek 9	1 poł. XIX	1215/66 z 16.03.1966 1216/66 z 16.03.1966
24.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 6	dom, Rynek 10 dom, Rynek 11	1 poł. XIX	1217/66 z 21.03.1966 1218/66 z 21.03.1966
25.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 7	dom, Rynek 12 dom, Rynek 13	1 poł. XIX	1219/66 z 22.03.1966 1220/66 z 22.03.1966
26.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 8	dom, Rynek 14 dom mieszkalny, Rynek 15	1 poł. XIX	1221/66 z 22.03.1966 1961/72 z 14.09.1972
27.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 12	dom, Rynek 20 dom, Rynek 21	1 poł. XIX	1222/66 z 22.03.1966 1223/66 z 22.03.1966
28.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 13	dom, Rynek 22	1 poł. XIX	1224/66 z 22.03.1966
29.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 14	dom, Rynek 23	1 poł. XIX	1225/66 z 22.03.1966
30.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 15	dom, Rynek 24 dom, Rynek 25	1 poł. XIX	1226/66 z 22.03.1966 1227/66 z 22.03.1966

31.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 17	dom, Rynek 29 dom, Rynek 30	XIX	1228/66 z 26.03.1966 1241/66 z 31.03.1966
32.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 18	dom, Rynek 32 dom, Rynek 33	1 poł. XIX	1229/66 z 26.03.1966 1230/66 z 26.03.1966
33.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 21	dom, Rynek 38 dom, Rynek 39	1 poł. XIX	1231/66 z 26.03.1966 1232/66 z 26.03.1966
34.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 22	dom, Rynek 40	1 poł. XIX	1233/66 z 28.03.1966
35.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 22a	dom, Rynek 41	XIX	1234/66 z 28.03.1966
36.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 23	dom, Rynek 42	1 poł. XIX	1235/66 z 28.03.1966
37.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 24	dom, Rynek 43	1 poł. XIX	1236/66 z 30.03.1966
38.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 27/28	dom, Rynek 44	1 poł. XIX	1237/66 z 30.03.1966
39.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 26	dom, Rynek 45	poł. XIX	1238/66 z 30.03.1966
40.	Lewin Brzeski	dom, Rynek 27	dom, Rynek 46	1 poł. XIX	1239/66 z 31.03.1966
41.	Lewin Brzeski	spichlerz		1756	1990/73 z 20.01.1973

Wykaz zabytków nieruchomości ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków

1.	Lewin Brzeski	kościół parafialny	ul. Wojska Polskiego
2.	Lewin Brzeski	budynek mieszkalno-usługowy	ul. Sikorskiego 1
3.	Lewin Brzeski	przedszkole	ul. Wojska Polskiego 11
4.	Lewin Brzeski	plebania	ul. Wojska Polskiego 5
5.	Lewin Brzeski	dom	ul. Wojska Polskiego 15
6.	Lewin Brzeski	warsztat samochodowy (d. kuźnia)	ul. Wojska Polskiego 22
7.	Lewin Brzeski	dom	ul. Zamkowa 1
8.	Lewin Brzeski	czworak w zespole pałacowym	ul. Zamkowa 7
9.	Lewin Brzeski	garaże w zespole pałacowym	ul. Zamkowa 5
10.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kilińskiego 2
11.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kilińskiego 19
12.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kilińskiego 20
13.	Lewin Brzeski	dom	ul. Rolna 4
14.	Lewin Brzeski	dom	ul. Rolna 1/3
15.	Lewin Brzeski	dom	ul. Rolna 5/7
16.	Lewin Brzeski	dom	ul. Rolna 9/11
17.	Lewin Brzeski	oficyna – ob. biura w zespole dworskim	ul. Rolna 4
18.	Lewin Brzeski	chlewnia w zespole dworskim – ob. magazyn	ul. Rolna 4
19.	Lewin Brzeski	obora w zespole dworskim	ul. Rolna 4
20.	Lewin Brzeski	stodoła w zespole dworskim	ul. Rolna 4
21.	Lewin Brzeski	wozownia w zespole dworskim	ul. Rolna 4
22.	Lewin Brzeski	mur z bramą w zespole dworskim	ul. Rolna 4
23.	Lewin Brzeski	dom	ul. Buczka 2/4
24.	Lewin Brzeski	dom	ul. Buczka 6/8

25.	Lewin Brzeski	dom	ul. Konopnickiej 2
26.	Lewin Brzeski	dom	ul. Konopnickiej 4
27.	Lewin Brzeski	dom	ul. Konopnickiej 8
28.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kopernika 4
29.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kopernika 8
30.	Lewin Brzeski	przychodnia	ul. Kościuszki 52
31.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 31
32.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 35
33.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 38
34.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 39
35.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 41
36.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 43/45
37.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 44
38.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 48
39.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 50
40.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 51
41.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 53
42.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 54
43.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 55
44.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 57/59
45.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 58
46.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 60
47.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 62
48.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 64
49.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 66
50.	Lewin Brzeski	warsztat	ul. Kościuszki 67
51.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 68
52.	Lewin Brzeski	budynek mieszkalno-usługowy	ul. Kościuszki 71
53.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 72
54.	Lewin Brzeski	warsztat i wieża ciśnień (tzw. wieża wodna)	ul. Kościuszki 73
55.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 77
56.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 78
57.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 82
58.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 90
59.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 100
60.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 102/104
61.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 106/108
62.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 110/112
63.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 116/118
64.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 120/122
65.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 124/126
66.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kościuszki 128/130
67.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kwiatowa 2/3
68.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kwiatowa 4/5
69.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kwiatowa 8/9
70.	Lewin Brzeski	dom	ul. Kwiatowa 10/11
71.	Lewin Brzeski	budynek mieszkalno - usługowy	ul. Matejki 1
72.	Lewin Brzeski	dom	ul. Matejki 2-4
73.	Lewin Brzeski	dom	ul. Matejki 3-5
74.	Lewin Brzeski	dom	ul. Matejki 7-11
75.	Lewin Brzeski	dom	ul. Mickiewicza 4
76.	Lewin Brzeski	budynek gazowni	ul. Mickiewicza 6
77.	Lewin Brzeski	dom	ul. Moniuszki 11
78.	Lewin Brzeski	budynek usługowy AMiRR	ul. Moniuszki 14

79.	Lewin Brzeski	dom	ul. Moniuszki 25
80.	Lewin Brzeski	dom	ul. Moniuszki 27
81.	Lewin Brzeski	dom	ul. Moniuszki 49
82.	Lewin Brzeski	przedszkole	ul. Narutowicza 2
83.	Lewin Brzeski	dom	ul. Narutowicza 4
84.	Lewin Brzeski	salon meblowy	ul. Nysańska 3
85.	Lewin Brzeski	dom	ul. Nysańska 5
86.	Lewin Brzeski	dom	ul. Pocztowa 1
87.	Lewin Brzeski	poczta	ul. Pocztowa 8
88.	Lewin Brzeski	dom	ul. Pocztowa 13
89.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 5/7
90.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 9/11
91.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 13/15
92.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 17/19
93.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 21/23
94.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 25/27
95.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 29/31
96.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 12
97.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 16
98.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 20
99.	Lewin Brzeski	dom	ul. Powstańców Śląskich 47
100.	Lewin Brzeski	dom	ul. Rynek 9
101.	Lewin Brzeski	dom	ul. Rynek 10
102.	Lewin Brzeski	dom	ul. Rynek 11
103.	Lewin Brzeski	dom	ul. Rynek 16
104.	Lewin Brzeski	dom	ul. Rynek 19
105.	Lewin Brzeski	dom	ul. Rynek 20
106.	Lewin Brzeski	trafostacja	ul. Moniuszki 21

Łosiów - wieś położona jest na tzw. Wzgórzu Łosiowskim usytuowanym 182,7 m. n. p. m. Wzgórze to znajduje się na Wale Łosiowskim stanowiącym pasmo niewielkich wzniesień, przy drodze nr 94 Opole – Brzeg. Stacja PKP – dworzec XIX w. Nazwy historyczne miejscowości: 1238 – LOSSOWE, 1248 – LOSSOW, 1427 – ŁOŚ. Układ przestrzenny wsi: ulicówka przechodząca w wrzeciono, z drogami w kierunku Różyny i Jasiony. Wzdłuż ulicy Głównej – droga nr 94 – Opole – Brzeg. Zabytkowa zabudowa wsi zachowana po stronie płn. Od frontu tereny wolne lub zabudowane w XIX/XX w. oraz współcześnie. W dalszym planie są główne zagrody usytuowane szczytowo ze stodołami szachulcowymi, przebudowanymi. Droga w kierunku Różyny – ul. Słowackiego od strony południowej. Zabudowana współcześnie domami jednorodzinnymi w gabarycie otoczenia, dachy płaskie i dwuspadowe, kalenicowe. Po stronie północnej szkoła z dachem płaskim. Równoległe do ulicy Głównej biegnie ulica Stawowa, Nowowiejska z zabudową XIX w., zagrodami i stodołami po północnej stronie. Zagrody są odsunięte od linii drogi. Obok drogi na małym wzniesieniu stoją Kościół, plebania i figura św. Jana Nepomucena otoczone lipami. Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzyciela w dokumentach historycznych wzmianka o świątyni będącej własnością Joannitów w Łosiowie pojawia się już w 1255 r. (do 1810 r. istniało tu komturstwo zakonu maltańskiego). W XVI w. przejściowo w rękach protestantów. Obecny kościół zbudowano w 1703 r., powiększono w latach 1728 – 1731 r., barokowy. Polichromia z I połowy XVIII w., z tego samego okresu ołtarz główny z rzeźbami Jana Nepomucena i aniołów. W jednym z bocznych ołtarzy figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem (gotycka z 1420 r.). Ciekawe obrazy i płyty nagrobne m.in. komtura maltańskiego Fryderyka v. Pannwitz, zmarłego w 1580 r. Plebania z XIX w. szczytowa, murowana, otynkowana, dwupiętrowa.

Na północno-zachodnim skraju wsi zespół pałacowo-parkowy z zabudowaniami hotelowymi, mieszkaniowymi i administracyjnymi. Pałac otoczony drzewostanem parkowym, murowany z cegły z podjazdem, zmodernizowany, wieżowy. Własność resortu rolnictwa – Ośrodek Doradztwa Rolniczego.

Park krajobrazowy – romantyczny z XVIII/XIX w. z polaną i ogrodem warzywnym. Drzewostan urozmaicając egzotyczne gatunki drzew oraz rodzime bardzo stare egzemplarze drzew.

Za wsią cmentarz złożony z XIX w., obecnie współczesny. Zachowało się w starym murze kilka epitafiów z XIX w. Na cmentarzu współczesnym kaplica cmentarna. Panorama wsi od strony Olszanki z dominantą wieży kościoła i pałacu.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela – 1703, 1728 – 1731 – nr rej. 773/64 z 8.04.1964,

park krajobrazowy – nr rej. 62/81 z 15.07.1981,

układ ruralistyczny wsi,

plebania nr 3 – mur. – I poł. XIX w.

mur okalający kościół parafialny – ul. Główna 3,

pałac – mur. – pocz. XIX w.,

oficyna mieszkalna w zespole pałacowym – mur. – XX w. ul. Główna 1,

dom nr 1 – mur. – pocz. XX w. – ob. Ośrodek Zdrowia,

dom ul. Główna 18 – mur. – 1900,

dom ul. Główna 23 – mur. – 1880,

dom ul. Główna 26 – mur. – 1900,

dom ul. Główna 33 – mur. – 1900,

dom ul. Główna 37 – mur. – 1910,

dom ul. Główna 39 – mur. – 1930 – ob. nieużytkowany,

dom ul. Główna 43 – mur. – 1880,

dom ul. Główna 45 – mur. – 1920,

dom ul. Główna 48 – mur. – 1890,

dom ul. Główna 52 – mur. – 1880,

dom ul. Główna 57 – mur. – 1910,

dom ul. Główna 63 – mur. – 1900,

dom ul. Główna 64 – szach. – 1900,

dom ul. Główna 99 – mur. – 1900,

dom ul. Główna 100 – mur. – 1900,

dom ul. Główna 118 – mur. – 1890,

dom ul. Główna 119 – mur. – 1890,

dom ul. Główna 132 – mur. – 1910,

dom ul. Kolejowa 3 – mur. – 1925,

zespół domów ul. Kolejowa 4 – 22 – mur. – 1910,

dworzec PKP ul. Kolejowa 28 – mur. – 1870,

dom ul. Kolejowa 7 – mur. – 1910,

dom ul. Nowowiejska 1 – mur. – 1900,

dom ul. Nowowiejska 3 – mur. – 1900,

dom ul. Nowowiejska 6 – mur. – 1890,

dom ul. Nowowiejska 7 – mur. – 1890,

dom ul. Nowowiejska 8 – mur. – 1890,

dom ul. Nowowiejska 9 – mur. – 1890,

dom ul. Nowowiejska 11 – mur. – 1900 – 1968,

dom ul. Słowackiego 7 – mur. – 1910,

transformator ul. Słowackiego – mur. – 1920,
dom ul. Stawowa 7 – mur. – 1910,
dom ul. Stawowa 21 – mur. – 1868 – 1917 – 1925 – 1966,
wiatrak holenderski – mur. – XIX w.
trafostacja.

Zabytki ruchome wsi: wyposażenie z kościoła parafialnego pw. św. Jana Chrzciciela – ks.B.t.I – 352/64 z 19.02.1964 r, rzeźba św. Jana Nepomucena – ks.B.t.I. – 175/59 z 23.10.1959 r.

Mikolin - wieś położona w Pradolinie Wrocławskiej w pobliżu Odry. W panoramie wsi zabudowa szczytowa, parterowa i gospodarcza, zakłócona nowym budynkiem mieszkalnym trzypiętrowym z dachem płaskim. Układ przestrzenny wsi: wieloulicówka. Przy wjeździe do wsi cmentarz, na którym stoi barokowa kaplica, murowana, ceglana, nieotynkowana z ozdobną elewacją frontową zwieńczoną szczytem walutowym. We wsi na rozstaju krzyż drewniany. Zabudowa zagrodowa typowa, parterowa, szczytowa, dachy dwuspadowe, ceramiczne. Stodoły murowane, szachulcowe.

Zespół dworski wzniesiony przez Jana Fryderyka von Sauer w 1771 r. W XIX w. w posiadaniu rodziny Lanckorońskich. Najważniejszym budynkiem jest rokokowy dwór parterowy z facjatą. Na elewacji i wewnątrz zachowały się fragmenty dekoracji stiukowej, zwłaszcza wokół portalu ozdobnego również kartuszem herbowym z datą budowy dworu. Osobną część stanowi rokokowa kaplica. W pobliżu czworak, dawna stajnia, budynki gospodarcze i park krajobrazowy o swobodnym układzie drzewostanu. Od południa pola, łąki, rowy melioracyjne, obsadzone starodrzewem. W sąsiedztwie nad Odrą, w pobliżu szosy Popielów – Skorogoszcz, pomnik żołnierzy radzieckich, architektoniczny, murowany, otynkowany cokół licowany kamieniem. Wysokość pomnika – 18,5 m.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

pałac – II poł. XVIII w., XIX/XX w. – nr rej. 178/55 z 15.10.1955,
oficyna – dom mieszkalny – nr rej. 179/55 z 15.10.1955,
kaplica cmentarna – nr rej. 847/64 z 8.05.1964,
budynki gospodarcze w zespole pałacowym – nr rej. 846/64 z 8.05.1964,
dawna stajnia w zespole pałacowym – nr rej. 845/64 z 8.05.1964 (skreślona z listy zabytków 8.09.2006 r.),
park – 2 ćw. XIX w. – nr rej. 126/85 z 4.06.1985,
kaplica przy placu – nr rej. 180/55 z 5.10.1955,
ogrodzenie i bramy zespołu dworskiego – mur. – XVIII,
budynek mieszkalno-gospodarczy, ul. Odrzańska 10,
dom nr 12 – mur. – 1900/1960,
dom nr 18 – mur. – 1890/1960,
dom nr 19 – mur. – 1890/1987,
budynek mieszkalno-gospodarczy, ul. Zielona 6,
budynek mieszkalno-gospodarczy, ul. Zielona 10,
dom nr 49,
dom nr 52 – mur. – 1912,
dom nr 58 – mur. – 1891,
dom nr 59 – mur. – 1885,
dom nr 64,
dom nr 68.

Piaski – przysiółek wsi Mikolin. Zabudowania folwarczne położone w Pradolinie Wrocławskiej. W otoczeniu wsi pola i zagajniki młodziaków i sosny. Usytuowane na rzucie prostokąta. Oficyna mieszkalna parterowa murowana z cegły częściowo tynkowana, kalenicowa z dachem dwuspadowym ceramicznym. Budynki gospodarcze murowane, tynkowane z dachami dwuspadowymi, krytymi dachówką i eternitem. W otoczeniu poza zespołem nowy budynek mieszkalny, dwupiętrowy z dachem czterosпадowym ceramicznym oraz nowe obiekty gospodarcze. Zespół jest własnością ANR w dzierżawie.

Nowa Wieś Mała - wieś położona w Dolinie Nysy Kłodzkiej przy drodze Lewin Brzeski – Łosiów.

Nazwa historyczna miejscowości: 1393 – NUE WENDORFF. Układ przestrzenny wsi: wydłużonego wrzeciona z ciekim wodnym. Po środku wsi stoi krzyż w ogrodzeniu. Zabudowa XIX/XX w. mieszkalna, gospodarcza, zagrodowa po jednej stronie drogi. Tradycyjna – murowana, otynkowana, parterowa, piętrowa, szczytowa z dachami dwuspadowymi. Budynki przeważnie dwuosiowe, elewacje skromnie zdobione. Duże zagrody ze skromnym budynkiem mieszkalnym, dużym zapleczem gospodarczym (obory, stodoły, spichlerze), częściowo zdewastowane. Szkoła zbudowana w 1818 r., murowana, otynkowana, parterowa, prostokątna, dwutraktowa. Elewacja frontowa pierwotnie pięcioosiowa, obecnie przedłużona o dwie osie. Dach siodłowy kryty dachówką, na nim sześcioboczna wieżyczka z latarnią, zwieńczona ostrosłupem podbitym blachą, w niej dzwon z I poł. XIX w. Dawny zajazd (nr 18) z I poł. XIX w. murowany, otynkowany, parterowy, podpiwniczony, prostokątny, dwutraktowy. Elewacja frontowa siedmioosiowa z wejściem pośrodku, flankowanym parami uproszczonych pilastrów. Narożniki ujęte pilastrami. Dach naczółkowy kryty dachówką. Dom nr 1 z I poł. XIX w. murowany, otynkowany, parterowy, prostokątny, pięcioosiowy. Dach naczółkowy ze świetlikami, kryty dachówką. Dom bez numeru. Zbudowany w 1844 r., murowany, otynkowany. Piętrowy, prostokątny, dwutraktowy. Narożniki ujęte boniowaniem, dłuższe boki o podziałach ramowych. Obok spichlerz murowany, dwukondygnacyjny. Dachy siodłowe kryte dachówką.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

- budynek po byłej szkole – XIX w. – nr rej. 1505/66 z 9.08.1966,
- dawny zajazd, dom nr 18 – nr rej. 1506/66 z 9.08.1966,
- dom nr 22 – dawniej dom nr 1 – I poł. XIX w. – nr rej. 1507/66 z 10.08.1966,
- dom nr 8 – mur. – 1900,
- dom nr 10 – mur. – 1900,
- dom nr 15 – mur. – 1900,
- dom nr 20 – mur. – 1900,
- dom nr 24 – mur. – 1900/1920,
- dom nr 25 – mur. – 1910/1958,
- dom nr 28 – mur. – 1910,
- dom nr 30 – mur. – 1880,
- dom nr 33 – mur. – 1844,
- dom nr 35 – mur. – 1900,
- dom nr 40 – mur. – 1880,
- dom nr 42 – mur. – 1870,
- dom nr 44 – mur. – 1890,
- dom nr 49 – mur. – 1900,
- dom nr 52 – mur. – 1890,
- dom nr 64 – mur. – 1890,
- dom nr 68 – mur. – 1910.

Oldrzychowice – wieś położona na Równinie Niemodlińskiej, na południowym skraju Doliny Nysy Kłodzkiej. W pobliżu kompleks leśny, stanowiący część Borów Niemodlińskich. Nazwy historyczne miejscowości: 1248 – VILLA HILDEBRANDI, 1300 – OLRISOWITZ SIVE HILDEBRANDIYILLA, 1943 – HILBERSDORF, 1945 – OLDRYZSZOWICE. Układ przestrzenny wsi: ulicówka. Wzdłuż drogi brak zadrzewienia. Bezpośrednio przy drodze tradycyjna zabudowa mieszkalno-gospodarcza, zagrodowa, szczytowa, kalenicowa. Domy parterowe, piętrowe z dachami dwuspadowymi, ceramicznymi. Elewacje ozdobne. Przy zagrodzie nr 6 stodoła szachulcowo – murowana. Niektóre zabudowania opuszczone. Nieliczna nowa zabudowa zachowująca gabaryty. W centrum wsi barokowy zespół parkowo-dworski. Dwór nie istnieje, pozostały obecnie budynki gospodarcze. W parku zaszypano stawy i zniszczono aleje grabowo-lipowe. Częściowo zachowane dwustuletnie graby i lipy. Panorama wsi niezakłócona. W otoczeniu stawy – Książęcy, Wołowski i 9 stanowisk archeologicznych, położone w dużej dolinie na terenie nad zalewowym.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

park – nr rej. 148/86 z 18.12.1986,

szkoła – mur. – 1910 – współcześnie rozbudowana,

układ ruralistyczny wsi,

dom nr 1 – mur. – 1890 – 1960,

dom nr 15 – mur. – 1870,

dom nr 16 – mur. – 1920,

dom nr 19 – mur. – 1890,

dom nr 23 – mur. – 1922,

dom nr 25 – mur. – 1880,

dom nr 31 – mur. – 1900 – 1970,

dom nr 34 – mur. – 1911 – 1930,

dom nr 36 – mur. – 1890 – 1960,

dom nr 47 – mur. – 1931,

dom nr 55 – mur. – 1925,

dom nr 56 – mur. – 1900 – 1977,

dom nr 57 – mur. – 1910 – 1970,

budynek usługowy nr 61 – mur. – 1920,

stodoła nr 61 – mur. – 1920,

młyn nr 63 – mur. – 1920,

dom nr 80 – mur. – 1890,

dom nr 102 – mur. – 1872.

Przecza - wieś położona w Dolinie Nysy Kłodzkiej. Nazwa historyczna miejscowości: 1245 – PRSEZA. Układ przestrzenny wsi: ulicówka z równolegle biegnącą drogą wewnętrzną. Drogi szutrowe i asfaltowe zadrzewione pojedynczymi starymi drzewami. Wzdłuż drogi przez wieś jednostronny chodnik. Stacja PKP – Przecza, przy niej zabudowanie z XX w. Domy murowane z cegły, otynkowane, szczytowe, kalenicowe, dachy dwuspadowe ceramiczne.

Na zapleczu część gospodarcza. Zabudowa mieszkalna i zagrodowa z nielicznymi stodołami murowanymi i szachulcowymi, tradycyjna parterowa szczytowa, kalenicowa z mieszkalnym poddaszem, dachy dwuspadowe, spłaszczone ceramiczne. Wiele nowych domów współczesnych, gospodarczych z zachowaniem gabarytu otoczenia. Osiedla mieszkalne trzypiętrowe z dachami płaskimi przy drodze wewnętrznej. W środku wsi kaplica z wieżą, murowana, ceglana, otynkowana z wyjątkiem wieży. Gotycka zmodernizowana w XIX/XX w. Za wsią nowy cmentarz, pozbawiony zabytkowych nagrobków. Po środku aleja drzew, a na osi krzyż. Panorama wsi nie zakłócona z dominacją wieży kaplicy.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

kaplica – XV/XVI w. – nr rej. 1659/66 z 22.09.1966,

dom nr 28 – mur. – 1930,

szkoła – ob. przedszkole – mur. – 4 ćw. XIX w.,

dom nr 5 – mur. – 1910,

dom nr 7 – mur. – 1928,

dom nr 29a – mur. – 1930,

dom nr 35 – mur. – 1910,

dom nr 45 – mur. – 1920,

dom nr 47 – mur. – 1900,

dom nr 48 – mur. – 1910,

dom nr 56 – mur. – 1900 – 1930,

dom nr 75 – mur. – 1890,

stodoła nr 81 – mur. – 1890 – 1920 – 1945,

transformator nr 81 – mur. – 1920.

Raski – przysiółek wsi Przecza. Z Przeczy do Rasek dojeżdża się drogą asfaltową, z widokiem na pola i oddalony kompleks budynków gospodarczych i mieszkalnych oraz dróg dojazdowych na pole, przy których rosną drzewa. Przy drodze w kierunku Lewina Brzeskiego stodoła murowana z dachem dwuspadowym, budynek mieszkalno-gospodarczy, parterowy, kalenicowy oraz współczesna willa piętrowa. Na zapleczu nowe budynki gospodarcze. Na folwarku wzdłuż drogi, po obu stronach budynki mieszkalne – czworaki parterowe, usytuowane kalenicowo i szczytowo oraz nowy piętrowy z płaskim dachem. Budynki gospodarcze – stodoły murowane, usytuowane szczytowo i kalenicowo – zdewastowane. Poza wsią lodownia. W otoczeniu zagajnik.

Ptakowice - wieś położona w dolinie Nysy Kłodzkiej, przy drodze Lewin Brzeski – Michałów, nad Potokiem Ptakowickim i stawami. Nazwy historyczne miejscowości: 1314 – TASSINGBURG, 1405 – TASCHENBERG. Układ przestrzenny wsi: ulicówka. Zabudowa mieszkalno-gospodarcza murowana, otynkowana, parterowa, szczytowa, nielicznie kalenicowa, dachy dwuspadowe ceramiczne. Budynki dwu i trzy osiowe. Skromny wystrój elewacji. Większość budynków zaniedbana. Na rozstajach krzyż.

Folwark budynki z I poł. XIX w. murowane, otynkowane, otaczające z trzech stron dziedziniec gospodarczy. Wzniesione na rzutach wydłużonych prostokątów. W niektórych sklepione pomieszczenia. Ściany zewnętrzne rozczłonkowane ślepymi arkadami, zamkniętymi odcinkowo. Dachy siodłowe kryte dachówką. Częściowo modernizowany. Właściciel – Gospodarstwo Rolne Ptakowice (w dzierżawie). W otoczeniu dworu zniszczono w 1945 r. niewielki park krajobrazowy oraz kanał nawodniony, stanowiący fragment dawnych fos, otaczających pierwotnie budynek.

Zabytki architektury i budownictwa wsi:

park – XIX w. – nr rej. 105/84 z 5.03.1984,

zespół folwarczny – mur. – I poł. XIX w.,

obora w zespole podworskim – mur. – XIX w.,

park krajobrazowy – II poł. XIX w.,

dom nr 4 – mur. – 1890,

dom nr 8 – mur. – 1880,

dom nr 9,

dom nr 16 – mur. – 1900,

stodoła nr 16 – mur. – 1900,

- dom nr 18 – mur. – 1870,
- dom nr 21 – mur. – 1890,
- dom nr 22 – mur. – 1900,
- dom nr 28 – mur. – 1880.

Różyna – wieś położona w małej dolince Pradoliny Wrocławskiej. Nazwa historyczna miejscowości: 1317 – ROSENTHAL. Układ przestrzenny wsi: wieś posiada nietypowy układ przestrzenny, ulicówkę przechodzącą w dwa, przenikające się wrzeciona. Drogi asfaltowe i gruntowe, częściowo zadrzewione. Zabudowa mieszkalna, mieszkalno-gospodarcza i zagrodowa (typ frankoński – nr 59) z XIX/XX w. tradycyjna, murowana, otynkowana, szczytowa, trójosiowa z wysokim mieszkalnym poddaszem. Dachy dwuspadowe ceramiczne. Przed domami ogrodzenia za którymi wysoki i zewnętrzny pas zielony. W zagrodach stodoły murowane, szachulcowe, usytuowane kalenicowo. Na rozdrożu krzyż.

Na wzniesieniu opadającym na osi wschód – zachód kościół filialny pw. św. Mikołaja, wzmiankowany w 1310 r., w średniowieczu pod patronatem komturstwa maltańczyków w Łosiowie. Obecny - zbudowany zapewne w 1781 r. odbudowany po pożarze w 1813 r., następnie do 1945 r. użytkowany jako symultaniczny. Barokowy. Murowany z cegły, otynkowany. Jednoprzęsłowe prezbiterium z wydzieloną uskokiem trójboczną apsydą oraz dawną zakrystią. Dach siodłowy o jednej kalenicy, kryty dachówką, na nim krzyż maltański. Wieża o podziałach ramowych, z oknami owalnymi i w najwyższej kondygnacji zamkniętymi półkoliście z kluczami. Hełm baniasty z ośmioboczną latarnią, obłożony łupkiem, zwieńczony chorągiewką z datą 1712. Ogrodzenie kościelne. W otoczeniu mur gotycki z kamienia i cegły, w nim od zachodu bramka XVIII w., zamknięta półkoliście, zwieńczona niskim przerwanym przyczółkiem z krzyżem w środku.

Dawna szkoła (nr 73) z I poł. XIX w. murowana, otynkowana, parterowa, prostokątna, dwutraktowa. Elewacja frontowa pięcioosiowa, z narożnikami i wejściem ujętym bonitowaniem. Dach naczółkowy kryty dachówką.

Za wsią, na wzniesieniu cmentarz. Zachowane nieliczne nagrobki z XIX w. zdewastowane. Panorama wsi od strony Łosiowa zachowana bez zniekształceń z wieżą kościoła jako dominanta.

Zabytki wsi:

kościół filialny pw. św. Mikołaja – kościół filialny – XVIII w. – Ne rej. 1079/66 z 3.02.1965r. wyposażenie kościoła filialnego pw. św. Mikołaja – Ks.B.t.III – 769/72 z 13.03.1972r.; Ks.B.t.I – 357/64 z 20.02.1964 r.,

ogrodzenie kościoła filialnego – mur. – XV/XVI w.,

układ ruralistyczny wsi

- dom nr 65 – mur. – 1920 – 1975,
- dom nr 3a – mur. – 1880,
- dom nr 5 – mur. – II poł. XIX w.,
- dom nr 6 – mur. – 1910,
- dom nr 7 – mur. – II poł. XIX w.,
- dom nr 13 – mur. – II poł. XIX w.,
- dom nr 14 – mur. – 1870,
- dom nr 15 – mur. – 1910,
- dom nr 18a – mur. – 1870,
- dom nr 19 – mur. – 1890,
- dom nr 23 – mur. – 1830,
- dom nr 24 – mur. – 1910,
- dom nr 25 – mur. – 1870,
- dom nr 30 – mur. – 1920,

dom nr 33 – mur. – 1910 – 1960,
dom nr 34 – mur. – 1856 – 1965,
dom nr 40a – mur. – 1870,
dom nr 40,
dom nr 41,
dom nr 47 – mur. – 1890
dom nr 49 – mur. – II poł. XIX w.,
dom nr 52 – mur. – 1870,
dom nr 54 – mur. – 1880,
obora stodoła nr 54 – mur. – 1890,
stodoła szachulcowa przy budynku nr 62,
dom nr 71 – mur. – II poł. XIX w.,
dom nr 75 – mur. – I ćw. XIX w.,
dom nr 77 – mur. – 1830,
dom nr 80 – mur. – 1830,
młyn nr 1 – mur. – 1900.

Sarny Małe – wieś położona w Dolinie Nysy Kłodzkiej. Nazwa historyczna miejscowości: 1410 – SARNY
Układ przestrzenny wsi: wieś na planie kwadratu z rozgałęzieniami dróg. Kolonia drewnianych parterowych domów, usytuowanych szczytowo z niewielką zabudową gospodarczą murowaną. Zabudowa wsi murowana, parterowa, szczytowa, z dachami dwuspadowymi. Elewacje dwuosiowe, pięcioosiowe o skromnej dekoracji architektonicznej. Nieliczne domy kalenicowe z dachami ceramicznymi, naczółkowymi z początku XX w. Zespół parkowo – dworski z drugiej połowy XIX w. poza wsią. Pałac przebudowany. W otoczeniu niewielki park krajobrazowy. Przy zespole wzdłuż drogi folwark.

Kolonia drewnianych parterowych domów z zabudowaniami gospodarczymi usytuowanych szczytowo. Dachy dwuspadowe. Na skrzyżowaniu dróg obelisk niezidentyfikowany i krzyż.

Przy budynku nr 53 (dawno szkoła ewangelicka) kaplica upamiętniająca odzyskanie wolności i pielgrzymkę papieża Jana Pawła II w 1997 r. We wsi przy drogach brak zadrzewień.

Zabytki wsi:

układ ruralistyczny wsi
dom – nr 53 – mur. – 1930,
dwór — mur. – II poł. XIX w. – 1953 – 1963,
dom nr 22 – 1900 – 1960,
dom nr 23 – 1880,
dom nr 30 – mur. – 1920 – d. piekarnia
dom 35,
dom nr 40 – mur. – 1900,
dom nr 41 – mur. – 1880 – 1960,
dom nr 42 – mur. – 1880 – 1960,
dom nr 46 – mur. – 1925 – 1970,
dom nr 53,
dom nr 73 – mur. – 1900 – 1930,

transformator nr 70 mur. – 1920,
dom nr 77.

Skorogoszcz (dawniej miasto) – wieś położona w Dolinie Nysy Kłodzkiej, przy drodze nr 94 Opole – Brzeg – Wrocław nad rzeką Nysa Kłodzka. Nazwy historyczne miejscowości: 1225 – SCOROGOSTOY, 1284 – SUROSTH, 1945 – SCHURGAST. Wzmiankowana w 1223 r., prawa miejskie uzyskuje w 1271r. Do 1532 r. należy do Księstwa Opolskiego, potem do Korony Czeskiej – HABSBUROGÓW – po 1741 r. do Prus. Była tu komora celna. Przez Skorogoszcz przebiegał jeden z najstarszych europejskich szlaków handlowych z Kijowa do Niemiec. W XVI w. odgrywała ważną rolę tranzytową m.in. w handlu wołami, pędzonymi z Ukrainy w głąb Europy. Były tu kościoły - katolicki, parafialny i ewangelicki. Dwie szkoły dwuklasowe, ewangelicka i katolicka. Działały cechy kowali, stolarzy, tkaczy, garbarzy i szewców, rzeźników oraz krawców. Handel wyrobami rzemieślniczymi ograniczony dla miasta i najbliższych wsi. Rocznie odbywały się 4 jarmarki. W 1945r. utraciła prawa miejskie.

Układ przestrzenny wsi: ulicówka z rozwidleniami do Chróściny, Mikolina i Przeczy. W części północnej rynek (obecnie Plac Wolności). Od zachodu zespół pałacowy i wieża ciśnień. Wzdłuż drogi głównej budynki mieszkalne, piętrowe, usytuowane szczytowo i kalenicowo. Zabudowa chaotyczna z XIX w. z dużymi lukami przestrzennymi, znacznie zmodernizowana bez cech stylowych. Przy Placu Wolności zachowana nieliczne zabudowa.

Klasyczny kościół parafialny pw. św. Jakuba, z połowy XIX w. po drugiej stronie ulicy ceglana plebania współczesna kościołowi.

Przy drodze w kierunku Przeczy nowa zabudowa z wyjątkiem nr 75/9 z roku 1920.

Znaczny obszar przy ul. Zamkowej 24 zajmuje kompleks pałacowo-parkowy z zabudowaniami gospodarczymi i oficynami mieszkalnymi. Część gospodarcza na rzucie wydłużonego prostokąta. Budynki usytuowane szeregowo, kalenicowo, częściowo przebudowane i adaptowane na mieszkania. Obok poza zabudowaniami gospodarczymi pałac, obecnie szkoła podstawowa. Oficyny i park krajobrazowy zdewastowane, do rekonstrukcji. W sąsiedztwie parku współczesne domy wielorodzinne, dwupiętrowe z dachami płaskimi.

Nad rzeką Nysa Kłodzka wieża ciśnień z obiektami stacji niskiego napięcia i przepompownią wody czystej. W otoczeniu starodrzew i nowa zabudowa mieszkaniowa.

Na niewielkim wzniesieniu za wsią znajduje się cmentarz. Na cmentarzu mauzoleum ceglane i zespół pomników nagrobnych z XIX w. W sąsiedztwie, przy ul. Cmentarnej 4 ceglany obiekt Zakładu Mleczarskiego z 1920 r. i ogródki działkowe.

Inne zabytkowe budynki mieszkalne i użyteczności publicznej z XIX/XX w. znajdują się na ulicach Słowackiego, Opolskiej, Kolonii i Okrzei Zamkowej. W rozwidleniu dróg do Mikolina i Chróściny krzyż przydrożny drewniany z narzędziami męki oraz krzyż przy ul. Zamkowej. Panorama wsi z dominantą wieży kościoła, wieży ciśnień, widoczna z daleka, z drogi od strony Brzegu i ul. Zamkowej.

Zabytki wsi wpisane do rejestru zabytków województwa opolskiego:

- kościół parafialny pw. św. Jakuba – XIX – nr rej. 1072/66 z 20.01.1966,
- wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Jakuba Apostoła – Ks.B.t.II – 507/70 z 18.11.1970; Ks.B.t.III – 625/75 z 23.01.1975,
- cmentarz protestancki, obecnie rzymsko – katolicki wraz z brama i furką – nr rej. 297/94 z 28.12.1994, park – nr rej. 190/88 z 10.11.1988,
- wodociągowa wieża ciśnień w kompleksie z budynkiem przepompowni, ul. Zamkowa 10 – 1910 – nr rej. 2391/99 z 19.07.1999.

Wykaz zabytków nieruchomości ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków

1.	Skorogoszcz	mauzoleum na cmentarzu	
2.	Skorogoszcz	szkoła podstawowa dawna oficyna pałacowa	ul. Zamkowa 6
3.	Skorogoszcz	gimnazjum dawna oficyna pałacowa	ul. ks. Jana Popiełuszki 12
4.	Skorogoszcz	obora w zespole pałacowym	ul. Zamkowa 24
5.	Skorogoszcz	dom dziecka	ul. Zamkowa 23
6.	Skorogoszcz	dom d. szpital	ul. Słowackiego 1

7.	Skorogoszcz	dom	ul. Kolonia 17
8.	Skorogoszcz	dom	ul. Kolonia 19
9.	Skorogoszcz	dom	Plac Wolności 10
10.	Skorogoszcz	dom	Plac Wolności 11
11.	Skorogoszcz	dom	Plac Wolności 13
12.	Skorogoszcz	dom	ul. Opolska 6a
13.	Skorogoszcz	dom	ul. Opolska 7
14.	Skorogoszcz	dom	ul. Opolska 9
15.	Skorogoszcz	dom	ul. Opolska 16
16.	Skorogoszcz	dom	ul. Opolska 20
17.	Skorogoszcz	dom	ul. Opolska 21
18.	Skorogoszcz	dom	ul. Opolska 27
19.	Skorogoszcz	dom	ul. Opolska 29
20.	Skorogoszcz	dom	ul. Opolska 35
21.	Skorogoszcz	dom	ul. Cmentarna 4
22.	Skorogoszcz	dom	ul. Zamkowa 1
23.	Skorogoszcz	dom	ul. Zamkowa 7
24.	Skorogoszcz	dom	ul. Zamkowa 9
25.	Skorogoszcz	dom	ul. Zamkowa 13
26.	Skorogoszcz	dom	ul. Zamkowa 14
27.	Skorogoszcz	dom	ul. Zamkowa 20
28.	Skorogoszcz	dom	ul. Zamkowa 24
29.	Skorogoszcz	plebania	ul. Popiełuszki 3
30.	Skorogoszcz	dom	ul. Popiełuszki 8
31.	Skorogoszcz	trafostacja	ul. Opolska

Stroszowice - wieś położona na Równinie Niemodlińskiej. Nazwy historyczne miejscowości: 1218 – STROSZ, 1410 – STROSCHWITZ. Układ przestrzenny wsi: ulicówka. Zabudowa mieszkalna i gospodarcza murowana, parterowa, szczytowa częściowo zmodernizowana, nieliczne budynki kalenicowe. Przy nr 8 – stodoła szachulcowa. Domy z dachami dwuspadowymi, ze skromną dekoracją elewacji dwuosioowych. Nad wsią dominuje wieża pożarnicza murowana. Na rozstaju dróg – krzyż drewniany w ażurowym ogrodzeniu metalowym oraz niezidentyfikowany obiekt murowany. Na wzniesieniu poza wsią cmentarz XIX w. wśród starodrzewu, zdewastowany, wyodrębniony element w krajobrazie.

Zabytki wsi:

dom nr 3 – mur. – 1902 – 1923,

dom nr 32 – mur. – 1915,

stodoła nr 33 – mur. – 1920,

wozownia nr 33 – mur. – 1920,

obora nr 33 – mur. – 1920,

obora nr 33 – mur. – 1920,

dom nr 44 – mur. – 1863,

dom nr 44a – mur. – 1847 – 1963,

wieża pożarnicza – 1923.

Strzelniki - wieś położona w Pradolinie Wrocławskiej przy drodze nr 94 Opole – Wrocław. Nazwa historyczna miejscowości: 1319 – JAGERSDORF. Układ przestrzenny wsi - ulicówka z drogami dojazdowymi do gospodarstw. Zabudowa z I poł. XIX i XX w., murowana, otynkowana, szczytowa, parterowa i piętrowa. Budynki mieszkalne i mieszkalno-gospodarcze usytuowane szczytowo, rzadko kalenicowo z dachami naczółkowymi utrzymujące gabaryt otoczenia. Od strony południowej domy szczytowe znacznie odsunięte od drogi, oddzielone od niej zielenią i stawem. Spośród całości wyróżniają się cztery okazałe budynki, z których trzy mają charakter ozdobnych willi w otoczeniu zieleni i drzew. Na niewielkim wzniesieniu stoi kościół filialny pw. św. Antoniego, zbudowany w 1376 r. średniowieczny, murowany z cegły,

częściowo otynkowany, z wieżą nadbudowaną w roku 1688 zwieńczoną hełmem baniastym z latarnią, na którym znajduje się chorągiewka z 1844 r. Elewacja wieży zdobiona dekoracją sgraffitową, zachowaną śladowo. Kościół otoczony gotyckim murem ceglany.

Wewnątrz kościoła wystrój architektoniczny oraz polichromia z XIV–XVII w. Zdobi całe wnętrze, przedstawia sceny z życia Chrystusa i świętych ze Starego i Nowego Testamentu. Malowidło jest związane z książęcym dworem w Brzegu. Posiada wybitne walory artystyczne i historyczne. Jest ogniwem na szlaku polichromii gotyckich na Śląsku Opolskim.

Panorama wsi od strony drogi nr 4 z dominacją wieży kościelnej zakłócona nowym budynkiem mieszkalnym dwupiętrowym z płaskim dachem.

Zabytki wsi:

kościół parafialny pw. św. Antoniego – 1300, 1688, XVIII/XIX w. – nr rej. 708/64 z 2.03.1964,

polichromia z kościoła filialnego pw. św. Antoniego – Ks.B.t.I – 247/62 z 1.06.1962,

dom nr 7, obok spichlerz – XIX w. – nr rej. 1530/66 z 12.08.1966,

dom nr 63 – XIX w. – nr rej. 1531/66 z 12.08.1966,

dom nr 69 – XIX w. – 1532/66 z 12.08.1966,

układ ruralistyczny wsi

ogrodzenia kościoła filialnego,

dom nr 2 – mur. – 1880,

dom nr 3 – mur. – 1900,

dom nr 7,

dom nr 9 – mur. – 1870,

dom nr 14 – mur. – 1882,

stodoła nr 14 – mur. – 1880,

dom nr 19,

dom nr 23 – mur. – 1880,

dom nr 24 – mur. – 1890,

dom nr 32 – mur. – XIX/XX w.,

dom nr 36a – mur. – 1880 – 1960,

dom nr 42 – mur. – 1900,

dom nr 48 – mur. – II poł. XIX w.,

zabudowania gospodarcze nr 48 – mur. – II poł. XIX w.,

dom nr 57 – mur. – 1910,

dom nr 59 – mur. – 1900 – 1965,

dom nr 61 – mur. – 1900,

dom nr 61a – mur. – XIX/XX w.,

dom nr 72 – mur. – I poł. XIX w.,

dom nr 74 – mur. – 1890 – 1965,

dom nr 75 – mur. – 1887,

dom nr 78 – mur. – 1930.

Wronów - wieś położona jest w Pradolinie Wrocławskiej nad Nysą Kłodzką, ok. 2 km od drogi krajowej nr 94, na wysokości Lewina Brzeskiego. W kierunku wschodnim kompleks leśny przecięty Nysą Kłodzką. W panoramie drogi krajowej niezakłócona sylwetka wsi z dominującym pałacem. Nazwy historyczne miejscowości: 1374 – WRONA, 1686 – WRANÓW, 1687 – WRONIN.

Wronów w XVIII w. należał do rodziny v. Waldku. Istniał jedynie folwark. Kolejni właściciele: 1830 – podporucznik Reinhart, wdowa po podporuczniku Anderson, królewski dworzanin Engelbert, 1867 – Aleksander v. Schalsch, w jego rodzinie Wronów pozostaje do 1939 r.

Układ przestrzenny wsi - ulicówka z owalnicowym układem w centrum wsi (ciekiem wodnym). Drogi bite brukowane, kostka kamienna, kwadratową. Zabudowa parterowa, murowana, szczytowa, dachy dwuspadowe ceramiczne, częściowo zagrodowa, stodoły murowane.

W rozwidleniu dróg w części południowej krzyż i staw, wzdłuż którego zabudowa mieszkalna i gospodarcza. W północno – wschodniej części wsi, przy drodze, znajduje się zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem z XIX/XX w. Od zachodu stary mur półkolisty, ceglany z metalową bramą i dwiema furtkami po jej bokach, odgradzający park i pałac od folwarku. Własność AWRSP. Przewidziany do dzierżawy. Wzdłuż drogi do Zawadna starodrzew po obu stronach drogi. W Zawadnie zdewastowany folwark z XIX/XX w. W lesie grodzisko stożkowate średniowieczne.

Zabytki wsi:

pałac – XIX w. – nr rej. 2068/81 z 14.04.1981,

park – XIX w. – nr rej. 171/88 z 25.03.1988,

spichlerz dworski nr 26 – mur. – 1890,

stodoła w zespole dworskim nr 26 – mur. – 1900,

stodoła w zespole dworskim nr 26 – 1900 – ob. magazyn,

dom nr 36 – mur. – 1892 – 1931,

dom nr 2 – mur. – 1920 – 1960,

dom nr 4,

dom nr 8 – mur. – 1910,

stodoła nr 10 – szach./mur. – 1900,

dom nr 11 – mur. – 1880,

dom nr 15 – mur. – 1900,

dom nr 18 – mur. – 1870,

dom nr 18 – mur. – 1880,

stodoła nr 18 – mur. – 1906,

dom nr 19 – mur. – 1910,

dom nr 20 – mur. – 1890 – 1980,

dom nr 21 – mur. – 1890,

dom nr 33 – mur. – 1909 – 1961,

dom nr 34 – mur. – 1874 – 1985,

dom nr 34a – mur. – I poł. XIX w.,

transformator – mur. – 1925.

Załącznik nr 3

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH DLA GMINY LEWIN BRZESKI

Miejscowość	Gmina	Nr stanowiska	Typ stanowiska	Chronologia	Nr rejestru zabytków	Lokalizacja
Skorogoszcz	Lewin Brzeski	1	śląd osadnictwa	neolit	-	-
Skorogoszcz	Lewin Brzeski	2	śląd osadnictwa	neolit	-	-
Skorogoszcz	Lewin Brzeski	3	obozowisko	mezolit	-	dz. 8
Skorogoszcz	Lewin Brzeski	4	osada	XIV-XV w.	-	dz. 252
Skorogoszcz	Lewin Brzeski	5	śląd osadnictwa	-	-	dz.256
Strzelniki	Lewin Brzeski	1	osada śląd osadn.	neolit średniow. (faza mł.)	-	-
Strzelniki	Lewin Brzeski	2	śląd osadnictwa	neolit	-	-
Strzelniki	Lewin Brzeski	3	osada śląd osadnictwa	neolit średniowiecze	-	-
Strzelniki	Lewin Brzeski	4	osada	faza D	A-801/88	15/1
Strzelniki	Lewin Brzeski	5	śląd osadnictwa osada osada	neolit wczesne średniowiecze	-	dz. 3/1 dz. 5
Strzelniki	Lewin Brzeski	6	śląd osadn. śląd sadn.	neolit średniowiecze	-	dz. 92/2
Strzelniki	Lewin Brzeski	7	osada śląd osadnictwa	średniow.	-	dz. 92/1
Strzelniki	Lewin Brzeski	8	osada osada	neolit wczesne średniowiecze	-	dz. 92/2
Strzelniki	Lewin Brzeski	9	osada	neolit	-	dz. 387
Strzelniki	Lewin Brzeski	10	śląd osadn.	epoka brązu	-	na południe od wsi
Strzelniki	Lewin Brzeski	11	grodzisko	wczesne średniowiecze	-	-
Ptakowice	Lewin Brzeski	1	śląd osadnictwa	neolit	-	-
Ptakowice	Lewin Brzeski	1a	cmentarzysko ciałopalne	-	-	-
Ptakowice	Lewin Brzeski	4	osada	neolit	-	dz. 2
Ptakowice	Lewin Brzeski	5	osada osada	neolit -	A-782/88	dz. 9

Stroszowice	Lewin Brzeski	1	osada osada osada osada	neolit póź. okr. rzym. VIII-XII w. XIV-XV w.	A-288/70	dz. 61, 62, 64/1, 64/2, 201, 203, 204
Stroszowice	Lewin Brzeski	2	skarby monet	-	-	-
Stroszowice	Lewin Brzeski	3	osada	XII-XIII w.	-	-
Stroszowice	Lewin Brzeski	4	osada	XI-XII w.	-	-
Stroszowice	Lewin Brzeski	5	osada ślady osadn. osada	neolit okr. Późnorzym. XIV w.	-	dz. 93,94
Stroszowice	Lewin Brzeski	6	ślady osadn. osada osada	neolit faza D XIII-XIV w.	A-350/72	dz. 97, 99, 100, 101, 102,103, 104,110, 111,139
Stroszowice	Lewin Brzeski	7	ślady osadn.	mezolit	-	ok. 100 m na W od wsi
Stroszowice	Lewin Brzeski	8	ślady osadn. osada	XI-XIII w. XIV-XV w.	-	dz. 118
Stroszowice	Lewin Brzeski	9	ślady osadn. osada osada	neolit XI-XIII w. XIV-XV w.	-	dz. 112/2 dz. 138 dz. 138/1 dz. 138/2
Stroszowice	Lewin Brzeski	10	ślady osadn. osada osada	III okr.ep. braz. XI-XIII w. XIV-XV w.	-	dz. 154 dz. 156
Stroszowice	Lewin Brzeski	11	osada osada osada	okr. rzymski X-XII w. XIV-XV w.	A-818/88	dz. 76,77,78, 192/1,192/2, 193
Stroszowice	Lewin Brzeski	12	osada osada	VIII-X w. XIV-XV w.	A-819/88	dz. 209,210
Stroszowice	Lewin Brzeski	13	osada	XIV -XV w.	-	dz. 213
Stroszowice	Lewin Brzeski	14	osada osada	VIII-IX w. X-XI w.	A-796/88	dz. 216/1
Stroszowice	Lewin Brzeski	15	osada osada	VIII-X w. XIV-XV w.	A-810/88	dz.218/1
Stroszowice	Lewin Brzeski	16	osada osada	VIII-X w. XIV-XV w.	A-809/88	dz. 225,227
Stroszowice	Lewin Brzeski	17	osada	VIII-X w.	A-807/88	dz. 227

Stroszowice	Lewin Brzeski	18	śląd osadn. śląd osadn.	X-XIII w. XIV-XV w.		dz. 232
Stroszowice	Lewin Brzeski	19	osada	VIII-X w.	A-820/88	dz. 202
Stroszowice	Lewin Brzeski	20	osada	XIV-XV w.	-	dz. 27
Kantorowice	Lewin Brzeski	1	osada cmentarzyska osada	neolit IV okr. ep. br. XIV-XV w.	A-815/88	dz. 167/1,167/2,167/3, 167/4,182
Kantorowice	Lewin Brzeski	2	cmentarzysko	-	-	-
Kantorowice	Lewin Brzeski	3	osada osada	faza D wczesne śred.	A-558/80	dz. 128, 127/3, 64/8, 64/5, 63/2
Kantorowice	Lewin Brzeski	4	osada hutnicza	IV-V w.	772/87	dz. 111, 116, 117, 122
Kantorowice	Lewin Brzeski	5	osada	IV-V okr. epoki brązu	A-821/88	dz. 182,184,187
Kantorowice	Lewin Brzeski	6	osada	okres halsztacki D	A-808/88	dz. 150,151
Kantorowice	Lewin Brzeski	7	śląd osadn. śląd osadn.	późn.ok.rzym. XIV-XV w.	-	dz. 200, 203/1
Kantorowice	Lewin Brzeski	8	śląd osadn. osada	neolit XIV-XV w.	-	dz. 197
Kantorowice	Lewin Brzeski	9	osada	XIV-XV w.	-	dz. 180,196
Kantorowice	Lewin Brzeski	10	młyn wodny	średniowiecze XIII-XIV w., poł.-XV w.	-	-
Borkowice	Lewin Brzeski	1	śląd osadn.	neolit	-	-
Borkowice	Lewin Brzeski	2	śląd osadn.	neolit	-	-
Borkowice	Lewin Brzeski	3	punkt osadn. cmentarzysko szkieletowe	epoka kamien. średniowiecze	-	-
Borkowice	Lewin Brzeski	4	punkt osadniczy	okres rzymski	-	-
Borkowice	Lewin Brzeski	5	punkt osadniczy	XIII-XIV w.	-	-
Borkowice	Lewin Brzeski	6	śląd osadnictwa osada produkcyjna śląd osadnictwa	epoka kam. póź. ok. rzym. XIV-XV w.	-	-
Borkowice	Lewin Brzeski	7	śląd osadnictwa	neolit	-	-
Jasiona	Lewin Brzeski	1	piec dymarski	-	-	-
Wronów	Lewin Brzeski	1	grodzisko	XIV-XV w.	A-354/72	dz. 585
Wronów	Lewin Brzeski	2	osada osada osada osada	neolit III w. n.e. średn.	-	dz. 21

Wronów	Lewin Brzeski	3	osada osada	neolit	A-769/87	dz. 1
Wronów	Lewin Brzeski	4	osada osada	wcz. średn.	-	dz. 12
Wronów	Lewin Brzeski	5	osada śląd osadn. śląd osadn.	neolit wcz. średni.	-	dz. 12
Wronów	Lewin Brzeski	6	osada	średniow.	-	dz. 179/1
Wronów	Lewin Brzeski	7	osada	średniow.	-	-
Wronów	Lewin Brzeski	8	osada produkcyjna	okres rzymski	-	-
Wronów	Lewin Brzeski	9	punkt osadniczy	-	-	-
Wronów	Lewin Brzeski	10	śląd osadn. osada	XV-XVIII w.	-	dz. 27
Wronów	Lewin Brzeski	11	śląd osadnictwa	średniow.	-	dz. 273/5
Wronów	Lewin Brzeski	12	osada śląd osadn.	wcz. średn.	A-791/88	dz. 12
Wronów	Lewin Brzeski	13	śląd osadn. osada	neolit wcz. średniow.	-	dz. 1
Sarny Małe	Lewin Brzeski	1	śląd osadn. osada osada osada śląd osadn.	mezolit neolit wcz. średn. średniow.	-	-
Sarny Małe	Lewin Brzeski	2	śląd osadn. osada	wczesne śred. (VI-X w.)	-	-
Sarny Małe	Lewin Brzeski	3	śląd osadn.	epoka brązu	-	-
Sarny Małe	Lewin Brzeski	4	śląd osadn.	okres lateński	-	-
Sarny Małe	Lewin Brzeski	5	śląd osadn.	epoka kamien.	-	-
Sarny Małe	Lewin Brzeski	6	punkt osadniczy osada śląd osadn.	neolit okres rzymski wcz. średn.	-	-
Sarny Małe	Lewin Brzeski	7	śląd osadn.	pradzieje	-	dz. 363/1
Sarny Małe	Lewin Brzeski	8	śląd osadn.	faza D	-	dz. 363/1
Sarny Małe	Lewin Brzeski	9	osada	średniow.	-	dz. 185, 186/1
Sarny Małe	Lewin Brzeski	10	śląd osadn. śląd osadn. osada	epoka kamien. ok. późnorzym średniow.	-	dz. 206/3

Sarny Małe	Lewin Brzeski	11	śląd osadn.	pradzieje	-	dz. 244
Sarny Małe	Lewin Brzeski	12	śląd osadn.	pradzieje	-	dz. 255/1
Różyna	Lewin Brzeski	1	śląd osadn. cementarzysko	neolit	-	dz. 23/2
Różyna	Lewin Brzeski	2	śląd osadn.	neolit	-	-
Różyna	Lewin Brzeski	3	grodzisko	średniow.	A-393/75	dz. 48
Różyna	Lewin Brzeski	4	śląd osadn.	neolit	-	-
Różyna	Lewin Brzeski	5	osada osada	wczesne śred. średn.	-	-
Różyna	Lewin Brzeski	6	śląd osadn. śląd osadn. osada śląd osadn. osada	neolit neolit ok. rzymski średniow.	-	dz. 35/1, 35/2 38
Różyna	Lewin Brzeski	7	osada osada	neolit	-	-
Różyna	Lewin Brzeski	8	osada	-	-	-
Różyna	Lewin Brzeski	9	osada osada osada	neolit ok. rzymski średniow.	-	dz. 71 dz. 72/1
Różyna	Lewin Brzeski	10	śląd osadn.	neolit	-	-
Różyna	Lewin Brzeski	11	osada śląd osadn.	średnio	-	dz. 17/2
Różyna	Lewin Brzeski	12	punkt osadniczy	późn. średn.	-	dz. 327
Przecza	Lewin Brzeski	1	osada osada hutn.	neolit	-	dz. 197,198
Przecza	Lewin Brzeski	2	śląd osadn.	XIV-XV w.	-	-
Przecza	Lewin Brzeski	3	śląd osadn. śląd osadn.	wczes. śred. XIV-XV w.	-	dz. 198
Oldrzychowice	Lewin Brzeski	1	osada	ok. rzymski	-	-
Oldrzychowice	Lewin Brzeski	2	osada osada	pradzieje wcz. średniow.	-	dz. 48, 50, 51
Oldrzychowice	Lewin Brzeski	3	śląd osadn.	ep. brązu okr. halszt.	-	-
Oldrzychowice	Lewin Brzeski	4	osada osada	okr. rzymski XIII-XIV w.	A-817/88	dz. 27,28,30

Oldrzychowice	Lewin Brzeski	5	śląd osadn. osada śląd osadn.	ok. rzymski wcz. śred. XIV-XV w.	A-811/88	dz. 54/1 dz.54/2
Oldrzychowice	Lewin Brzeski	6	osada osada osada	faza C XI-XII w. XIV-XV w.	A-816/88	dz. 55
Oldrzychowice	Lewin Brzeski	7	śląd osadn. śląd osadn. osada	neolit ok. późnorzym VIII-X w.	-	dz.50
Oldrzychowice	Lewin Brzeski	8	osada osada	pradzieje XIV-XV w.	-	dz. 86
Oldrzychowice	Lewin Brzeski	9	osada	XIV-XV w.	-	dz. 269
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	1	osada	XIII-XV w.	-	-
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	2	śląd osadnictwa osada hutnicza punkt osadniczy	epoka kamien. faza D wcz. średn.	-	dz. 41
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	3	osada punkt osadniczy	Faza D średniow.	-	dz. 43
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	4	osada punkt osadniczy	faza D	-	dz. 31, 32, 33
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	5	śląd osadn. punkt osadn. punkt osadn. stanow. hutnicze	wcz. średniow. średniow.	-	dz. 132
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	6	punkt osadniczy	okres rzymski	-	-
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	7	punkt osadn. śląd osadn.	X w. średniow.	-	-
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	8	śląd osadnictwa	epoka kamienia	-	dz. 56
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	9	śląd osadn. osada	neolit ok. późnorzym.	-	dz. 141
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	10	śląd osadn.	epoka kamien.	-	dz. 249
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	11	punkt osadn. śląd osadn.	średniow. starożytn.	-	dz. 264
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	12	śląd osadn. śląd osadn.	ok. późnorzym. średniow.	-	dz. 272
Nowa Wieś Mała	Lewin Brzeski	13	punkt osadn.	późn średn.	-	dz. 241
Mikolin	Lewin Brzeski	1	cmentarzysko	ok. epoki brązu	-	-

Mikolin	Lewin Brzeski	2	śląd osadn.	epok. kamienia	-	-
Mikolin	Lewin Brzeski	3	śląd osadn.	neolit	-	-
Mikolin	Lewin Brzeski	4	śląd osadn. punkt osadn. osada	ep. kamienia wczesnośred.	-	dz. 255/9
Mikolin	Lewin Brzeski	5	śląd osadn.	neolit	-	na południe od folwarku Piaski
Mikolin	Lewin Brzeski	6	osada śląd osadn. śląd osadn.	neolit póź. ok. rzym. wcz. średn.	-	-
Mikolin	Lewin Brzeski	7	śląd osadn.	wcz. śred.	-	obok mostu oraz w pobliżu pomnika żołnierzy radzieckich
Mikolin	Lewin Brzeski	8	śląd osadnictwa	wcz. średniow.	-	-
Łosiów	Lewin Brzeski	1	grodzisko	-	-	-
Łosiów	Lewin Brzeski	2	osada hutnicza	wcz. średnio	-	-
Łosiów	Lewin Brzeski	3	śląd osadnictwa	neolit	-	-
Łosiów	Lewin Brzeski	4	śląd osadnictwa	epoka brązu	-	-
Łosiów	Lewin Brzeski	5	osada osada osada	neolit faza D wcz. średn.	-	dz. 101
Łosiów	Lewin Brzeski	6	śląd osadn.	średniow.	-	dz. 464
Łosiów	Lewin Brzeski	7	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	ok. późnorzym. wcz. średn. średniow.	-	dz. 148, 152
Golczowice	Lewin Brzeski	1	osada produkc. śląd osadn.	ok. rzymski XIV-XV w.	-	-
Chróścina	Lewin Brzeski	1	śląd osadnictwa	neolit	-	-
Chróścina	Lewin Brzeski	5	śląd osadnictwa grób szkieletowy	neolit wcz. średniow.	-	-
Buszyce	Lewin Brzeski	1	cmentarzysko szkieletowe	neolit	-	-
Buszyce	Lewin Brzeski	2	śląd osadn.	neolit	-	-
Buszyce	Lewin Brzeski	3	śląd osadn.	neolit	-	-
Buszyce	Lewin Brzeski	4	śląd osadn. śląd osadn.	neolit wcz. średn.	-	dz. 55

Buszyce	Lewin Brzeski	5	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	ep. brązu średniow.	-	-
Buszyce	Lewin Brzeski	6	śląd osadn.	-	-	-
Buszyce	Lewin Brzeski	7	śląd osadn.	neolit	-	-
Buszyce	Lewin Brzeski	8	śląd osadn. punkt osadn.	epoka kam. wcz. średn.	-	-
Buszyce	Lewin Brzeski	9	pracownia hutn.	IV-V w.	A-876/90	dz. 55
Buszyce	Lewin Brzeski	10	obozowisko obozowisko obozowisko osada	późn. paleolit mezolit neolit IV-V w.	-	dz. 50/3
Buszyce	Lewin Brzeski	11	punkt osadniczy	ok. późnorzym	-	-
Buszyce	Lewin Brzeski	12	osada hutnicza punkt osadniczy punkt osadniczy	IV-V w. starożytn. XV w.	-	dz. 2/1
Buszyce	Lewin Brzeski	13	punkt osadniczy	XIV w.	-	dz. 137/1
Buszyce	Lewin Brzeski	14	śląd osadnictwa	epoka kamienia	-	dz. 195/3
Buszyce	Lewin Brzeski	15	śląd osadn. punkt osadn.	epoka kam. średniow.	-	dz. 194
Buszyce	Lewin Brzeski	16	śląd osadn.			
	Lewin Brzeski		śląd osadn.	epoka kam. średniow.	-	dz. 157
Buszyce	Lewin Brzeski	17	śląd osadn.	IV-V w.	-	dz. 50/3
Lewin Brzeski	Lewin Brzeski	1	stare miasto	średniow. i czasy nowoż.	-	centrum miasta
Lewin Brzeski	Lewin Brzeski	2	nieokreślona	III w.	-	-
Lewin Brzeski	Lewin Brzeski	3	nieokreślona	neolit	-	-
Lewin Brzeski	Lewin Brzeski	4	cmentarzysko	ep. brązu okr. halszt.	-	-
Lewin Brzeski	Lewin Brzeski	5	śląd osadn.	III okr. epoki brązu	-	-
Lewin Brzeski	Lewin Brzeski	6	śląd osadn.	I okr. epoki brązu	-	-
Lewin Brzeski	Lewin Brzeski	7	grodzisko	średniow.	-	-
Lewin Brzeski	Lewin Brzeski	8	osada osada	średniow. nowożytna	-	dz. 65, 69 Lewin Brzeski Lewin Brzeski 9 osada średniow.-dz. 58/1